

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten

Inhoudsopgave

Deel 1: Kaders	3
1. Inleiding	3
1.1 Aanleiding voor nieuwe landelijke doelen	3
1.2 Leeswijzer	3
1.3 Redenen voor concretisering en actualisatie	4
1.4 Afbakening	5
1.5 Nodig voor maatregelen en programma's	6
1.6 Looptijd	8
1.7 Proces en procedure	8
2. Context	9
2.1 Uitgangspunten voor landelijke doelen	9
2.2 Rol van landelijke doelen in het Natura 2000-doelensysteem	11
2.3 Natura 2000-habitattypen en -soorten	13
2.4 Definitie van een gunstige staat van instandhouding	14
2.5 Rapportages over staat van instandhouding	16
3. Methodiek bepaling landelijke doelen	18
3.1 Formulering van landelijke doelen	18
3.2 Wetenschappelijke informatie	21
3.3 Landelijke doelen: bepalen toekomstig gunstige situatie	25
3.4 Maatwerk bij landelijke doelen	28
Deel 2: Landelijke doelen	31
1. Habitattypen	32
2. Habitatrichtlijnsoorten	70
3. Vogelrichtlijnsoorten	92
Broedvogels	92
Niet-broedvogels	113

Deel 1: Kaders

1. Inleiding

1.1 Aanleiding voor nieuwe landelijke doelen

Dit document 'Vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten' is opgesteld door het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN). De landelijke doelen zijn vernieuwd in het kader van het proces om het Natura 2000-doelensysteem te actualiseren. Dit document omvat de landelijke doelen voor habitattypen en soorten waarvoor Natura 2000-gebieden zijn aangewezen of aangemeld¹ en beschrijft de systematiek waarmee deze zijn bepaald. Met de vernieuwde landelijke doelen geeft LVVN richting aan uitwerking van de verplichting van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen (hierna: VHR) om de gunstige staat van instandhouding te bereiken.

Actualisering Natura 2000-doelensysteem

Als start van het proces om het Natura 2000-doelensysteem te actualiseren is een adviesrapport² opgesteld, waarin verbeteringen zijn voorgesteld om knelpunten die werden ervaren in het doelensysteem op te lossen. Daarbij zijn ook onbenutte kansen voor verbetering van het doelensysteem verkend. Eén van de adviezen uit het rapport is om scherp te maken wat de nog te realiseren opgave op landelijk niveau is. Om praktische redenen is ervoor gekozen om niet alle adviezen uit te werken in één document, maar dat op te splitsen in de vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000, het beleidskader doelwijziging en onderwerpen waarvoor in een later stadium bezien wordt of daar nieuw beleid voor wordt ontwikkeld.

De afgelopen decennia heeft de focus van het Natura 2000-beleid gelegen op selectie en aanwijzing van de Natura 2000-gebieden en op het formuleren van doelen daarvoor. De wijze van selectie en aanwijzing stond beschreven in het Natura 2000-doelendocument uit 2006³ en het Doelendocument mariene Natura 2000-gebieden uit 2014/partiële herziening 2021⁴ (hierna: de Natura 2000-doelendocumenten). De Natura 2000-gebieden hebben inmiddels (vrijwel) allemaal vastgestelde instandhoudingsdoelstellingen in definitieve aanwijzingsbesluiten en beheerplannen waarin maatregelen staan om deze doelen te bereiken. De basis van het Natura 2000-netwerk is daarmee gelegd.

1.2 Leeswijzer

In dit deel 1 staan de kaders voor de vernieuwde landelijke doelen. Het vervolg van hoofdstuk 1 gaat nader in op de redenen voor concretisering en actualisatie van de landelijke doelen (1.3) en de afbakening van dit document (1.4). Aangegeven wordt dat de landelijke doelen nodig zijn om te kunnen bepalen welke maatregelen nodig zijn voor doelbereik (1.5). Rond 2032 zal worden bezien of er aanleiding is om de landelijke doelen opnieuw te actualiseren, of al eerder als voortschrijdende wetenschappelijke inzichten over het benodigde niveau voor een gunstige staat van instandhouding dat noodzakelijk maken (1.6). Ook wordt aangegeven wat het gevolgde proces is en welke procedure voor de vaststelling van dit document geldt (1.7).

¹ Zie paragraaf 2.3 waarin is aangegeven welke habitattypen en soorten het betreft.

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/04/17/bijlage-adviesrapport-actualisatie-doelensysteem>.

³ <https://www.natura2000.nl/sites/default/files/Bibliotheek/Doelen/Natura%202000%20doelendocument%20%28LNV%2C%202006%29.pdf>.

⁴ <https://www.natura2000.nl/sites/default/files/Bibliotheek/Aanwijzing%20Natura%202000/Doelendocument%20Mariene%20Natura%202000-gebieden%202021.pdf>.

In hoofdstuk 2 wordt de context voor de vernieuwde landelijke doelen beschreven. De geactualiseerde uitgangspunten worden gepresenteerd (2.1). Daarna wordt ingegaan op de rol van de landelijke doelen in het Natura 2000-doelensysteem, waarbij de relatie wordt gelegd met de instandhoudingsdoelstellingen van de afzonderlijke Natura 2000-gebieden (2.2). De landelijke doelen zijn vernieuwd voor de habitattypen en soorten waarvoor Natura 2000-gebieden zijn aangemeld of aangewezen (2.3). De landelijke doelen geven duidelijkheid over wat er in Nederland moet worden bereikt voor een gunstige staat van instandhouding. Bij de bepaling wat gunstig is, worden verschillende aspecten betrokken (2.4). Over het doelbereik wordt zesjaarlijks aan de Europese Commissie gerapporteerd (2.5).

Hoofdstuk 3 gaat over de methodiek waarmee de vernieuwde landelijke doelen zijn bepaald. Aangegeven wordt hoe de doelformuleringen en toelichtingen daarop zijn opgebouwd (3.1). Adviezen van wetenschappelijke instituten vormen de basis voor de landelijke doelen. De methodiek voor de bepaling van gunstige referentiewaarden voor de omvang van habitattypen en de populatieomvang van soorten wordt toegelicht. Voor vogels is ook de methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding vernieuwd (3.2). Vervolgens is de methode voor het vertalen van de adviezen voor de gunstige referentiewaarden naar landelijke doelen beschreven, waarbij de ecologische haalbaarheid bepalend is (3.3).

In deel 2 staat per habitatype en soort het vernieuwde landelijke doel met een toelichting daarop.

1.3 Redenen voor concretisering en actualisatie

De focus van het beleid verschuift nu van ontwikkeling van het netwerk met de belangrijkste te beschermen gebieden naar het zetten van betekenisvolle stappen op weg naar een landelijk gunstige staat van instandhouding van alle habitattypen en soorten. Daarvoor zijn waar mogelijk de kwalitatieve landelijke doelen uit de vorige doelendocumenten geconcretiseerd en waar nodig ook geactualiseerd.⁵ De doelen die al geconcretiseerd waren, zijn waar nodig geactualiseerd.⁶ De redenen hiervoor zijn:

- Nederland heeft een resultaatsverplichting voor het bereiken van de landelijk gunstige staat van instandhouding van de habitattypen en soorten van de VHR. De landelijke doelen uit de vorige doelendocumenten waren nog niet allemaal gericht op een gunstige staat van instandhouding.
- De opdracht om zoveel als mogelijk de landelijke doelen te kwantificeren, ligt besloten in de Omgevingswet⁷. Voor een groot deel van de soorten en habitattypen was het einddoel voor een gunstige staat van instandhouding nog niet concreet vastgesteld (bijvoorbeeld alleen ‘uitbreiding’ of ‘verbetering’). De Ecologische Autoriteit (EA) geeft aan dat het voor een effectieve aanpak van natuurherstel nodig is om doelen en verplichtingen duidelijk en concreet te maken.⁸
- Vaststellen wat de landelijk gunstige staat van instandhouding concreet betekent, is noodzakelijk om vervolgens beleid vorm te geven. Dan kan er met programmadoelen en -middelen en overig beleid stapsgewijs naar toe worden gewerkt. Dit geldt o.a. voor het natuurplan dat uitwerking moet geven aan de doelen uit de EU natuurherstelverordening.
- Veel landelijke doelen uit de Natura 2000-doelendocumenten moeten geactualiseerd worden vanwege voortschrijdende wetenschappelijke kennis en andere ontwikkelingen. Zo zijn er na 2006 Europese richtsnoeren ontwikkeld die meer harmonisatie aanbrengen tussen lidstaten in de beoordeling van een (gunstige) staat van instandhouding.⁹ Op grond van deze richtsnoeren moet de best beschikbare wetenschappelijke kennis gebruikt worden bij de uitwerking van de methode en toepassing van het begrip gunstige staat van instandhouding.

⁵ Voor de habitattypen en soorten waarvoor op grond van de Habitatrictlijn Natura 2000-gebieden zijn of moeten worden aangewezen.

⁶ Voor de vogelsoorten waarvoor op grond van de Vogelrichtlijn Natura 2000-gebieden zijn of moeten worden aangewezen.

⁷ Omgevingswet, artikel 2.19, vijfde lid.

⁸ <https://ecologischeautoriteit.nl/adviezen/5133f>.

⁹ https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17.

De landelijke doelen voor VHR-habitattypen en -soorten zijn in januari 2023 al indicatief geconcretiseerd.¹⁰ Nu worden deze indicatieve concretisering voor Natura 2000-habitattypen en -soorten, met enkele verbeteringen, vastgesteld als de vernieuwde landelijke doelen.

1.4 Afbakening

De vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000 vervangen de landelijke doelen uit de Natura 2000-doelendocumenten. De vernieuwde doelen betreffen alle habitattypen en soorten waarvoor in Nederland anno 2024 Natura 2000-gebieden zijn aangewezen, of aangemeld¹¹. Het gaat om 52 habitattypen van bijlage I van de Habitatrichtlijn, 39 soorten van bijlage II van de Habitatrichtlijn en 114 vogelsoorten volgens artikel 4 van de Vogelrichtlijn. Er zijn geen landelijke doelen opgesteld voor andere beschermde soorten van de VHR (zoals soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn en overige vogels).

Ook de hoofdlijnen voor het stellen van landelijke doelen uit de Natura 2000-doelendocumenten zijn geactualiseerd in uitgangspunten voor het vaststellen van de vernieuwde doelen. Daarbij ligt de focus nu vooral op het behalen en behouden van de landelijk gunstige staat van instandhouding, met het huidige netwerk van Natura 2000-gebieden als structurele basis. De nieuwe uitgangspunten leggen nadrukkelijker het accent op het gaan bereiken van een landelijk gunstige staat van instandhouding, conform de VHR, en daarmee op het agenderende karakter van de landelijke doelen.

De kaders voor het doelensysteem uit de Natura 2000-doelendocumenten die niet het opstellen van landelijke doelen betreffen, maar bijvoorbeeld het opstellen van (wijzigingen van) aanwijzingsbesluiten en hoe deze sturing geven aan de Natura 2000-beheerplannen, blijven voorsnog gelden. Ook de kernopgaven voor de Natura 2000-gebieden blijven voorsnog gelden.¹² Het (concept) beleidskader doelwijziging en mogelijke toekomstige beleidsontwikkelingen kunnen hier in de toekomst verandering in brengen.

Deze publicatie van vernieuwde landelijke doelen zorgt er niet voor dat de instandhoudingsdoelstellingen in de aanwijzingsbesluiten van de Natura 2000-gebieden direct veranderen. Wanneer wijziging van Natura 2000-aanwijzingsbesluiten aan de orde is, vormen de vernieuwde landelijke doelen daarvoor wel het kader.

De vernieuwde landelijke doelen zijn het eerste product van het proces waarin het Natura 2000-doelensysteem geactualiseerd wordt. Er is ook een (concept) beleidskader doelwijziging opgesteld dat beschrijft onder welke voorwaarden instandhoudingsdoelstellingen voor de aangewezen Natura 2000-gebieden kunnen worden aangepast.¹³ De inhoud daarvan kan als pilot gebruikt worden in Natura 2000-gebieden waar het wenselijk is om doelen te wijzigen. Randvoorwaarde voor wijzigen van gebiedsdoelen is dat ze beter (of ten minste hetzelfde) bijdragen aan het behalen van de landelijke doelen. Duidelijke landelijke doelen zijn dus een noodzakelijke stap voor flexibiliteit op gebiedsniveau.

Voor een aantal aspecten van het Natura 2000-doelensysteem wordt in de komende periode bezien of het beleid daarop moet worden bijgesteld, dan wel verder ontwikkeld. Gedacht kan worden aan beleid voor voorkomen van Natura 2000-habitattypen en -soorten buiten de aangewezen Natura 2000-gebieden, omgaan met klimaatverandering (waarvoor in dit document de eerste aanzet wordt gegeven), monitoring en de governance van Natura 2000.

¹⁰ Zie <https://www.naturazoo.nl/nplg>; het NPLG is inmiddels gestopt.

¹¹ Mochten in de toekomst Natura 2000-gebieden worden aangewezen voor soorten of habitattypen die nu geen landelijk doel hebben, dan wordt dit document daarop aangevuld.

¹² De aandachtspunten en maatregelen die in de toelichting op de afzonderlijke landelijke doelen staan, kunnen worden beschouwd als een gedeeltelijke update van de kernopgaven.

¹³ <https://www.naturazoo.nl/hulpmiddelen>.

Adviezen van wetenschappelijke instituten over de landelijk gunstige staat van instandhouding (zie hoofdstuk 3) zijn de inhoudelijke basis voor de vernieuwde landelijke doelen. Deze zogenaamde bouwstenen maken geen deel uit van het Natura 2000-doelensysteem. Dat geldt wel voor de hierop gebaseerde vernieuwde landelijke doelen. Hoewel de bouwstenen de belangrijkste gebieden in kaart brengen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten, wordt er in voorliggend document geen voorschot genomen op de vraag of er, en zo ja welke, nieuwe gebieden worden aangewezen onder de VHR.

1.5 Nodig voor maatregelen en programma's

Hoewel het bereiken van een landelijk gunstige staat van instandhouding een internationale verplichting is, was het voorheen niet altijd duidelijk wat het minimale niveau hiervoor concreet inhoudt. De vernieuwde landelijke doelen geven die duidelijkheid zoveel mogelijk wel. Aan het realiseren van de gunstige staat van instandhouding verbinden de VHR geen termijn, maar het voldoen aan de verplichtingen mag ook niet eindeloos worden uitgesteld vanuit het beginsel van loyale samenwerking (unietrouw).¹⁴

De EU Biodiversiteitsstrategie 2030 omvat een doel voor 2030: de instandhoudingstrends en -toestand van alle beschermde habitats en soorten mag tegen 2030 niet verslechterd zijn. Bovendien moeten de lidstaten ervoor zorgen dat ten minste 30% van de soorten en habitats die momenteel niet in een gunstige toestand verkeren, wel in die categorie terechtkomen of een sterke positieve trend vertonen.

De EU verordening natuurherstel verbindt termijnen aan het treffen van de nodige maatregelen voor natuurherstel. Zo moeten er voor land-, kust- en zoetwaterecosystemen herstelmaatregelen genomen worden:¹⁵

- om de natuur in een goede toestand te brengen: voor 2030 op minstens 30%, voor 2040 op minstens 60% en voor 2050 op minstens 90% van de totale oppervlakte van alle in bijlage I opgenomen habitattypen die niet in goede toestand verkeert;
- om de totale gunstige referentieoppervlakte te realiseren voor elke in bijlage I opgenomen groep habitattypen: voor 2030 op minstens 30%, voor 2040 op minstens 60% en voor 2050 op minstens 90% van de benodigde extra oppervlakte;
- om de kwaliteit en kwantiteit van de land-, kust- en zoetwaterhabitats van de Habitatrichtlijnsoorten en de vogelsoorten te verbeteren, onder meer door die habitats opnieuw te ontwikkelen, en om de verbondenheid te verbeteren, totdat er een voldoende kwaliteit en kwantiteit wordt bereikt;
- om de toestand van de in bijlage I opgenomen habitattypen voortdurend te verbeteren totdat een goede toestand is bereikt, en de kwaliteit van de habitats van de Habitatrichtlijnsoorten en vogels voortdurend te verbeteren totdat er een voldoende kwaliteit wordt bereikt.

Voor het herstel van mariene ecosystemen zijn vergelijkbare doelen voor herstelmaatregelen opgenomen in de Natuurherstelverordening.¹⁶ In het nationaal natuurplan worden de concrete maatregelen voor de periode tot 2030 opgenomen met een doorkijk naar 2050. De vernieuwde landelijke doelen geven richting aan de maatregelen in het natuurplan.

De vernieuwde landelijke doelen zijn verder ook nodig voor het opstellen van programmadoelen die verbonden zijn aan beleids- of uitvoeringsprogramma's die er (mede) aan bijdragen om de gunstige staat van instandhouding te bereiken. Deze programma's en maatregelen dragen ook bij aan de doelen uit de EU verordening natuurherstel en de EU Biodiversiteitsstrategie 2030.

¹⁴ Artikel 4, derde lid van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU). Samengevat betekent dit dat de lidstaten maatregelen treffen om hun verplichtingen na te komen, zij de taak van de Unie vergemakkelijken en zich onthouden van maatregelen die de verwezenlijking van de doelstellingen van de Unie in gevaar kunnen brengen. Dat geldt dus ook voor het bijdragen aan de doelstellingen uit de VHR.

¹⁵ EU verordening natuurherstel, artikel 4, eerste, vierde, zevende en elfde lid.

¹⁶ EU verordening natuurherstel, artikel 5, eerste, tweede, vijfde en negende lid.

Programma Natuur

In het Programma Natuur¹⁷ zijn programmadoelen vastgesteld. Het programma ambieert dat in 2030 voor 70% van de beschermde habitattypen en soorten op land de condities voor een gunstige staat van instandhouding geboden zijn. Hierbij focust het programma op het herstellen en versterken van stikstofgevoelige natuurgebieden. De vernieuwde landelijke doelen ondersteunen het Programma Natuur door te verduidelijken wat een gunstige staat van instandhouding per Natura 2000-soort en -habitattype inhoudt. Die basis is nodig om te bepalen welke condities noodzakelijk zijn voor het behalen van de gunstige staat van instandhouding. Daar kunnen dan de maatregelen op gericht worden.

Programma stikstofreductie en natuurverbetering (PSN)

Het Programma stikstofreductie en natuurverbetering (PSN) geeft invulling aan de wettelijke verplichting uit de Omgevingswet om een programma vast te stellen voor het verbeteren van de natuur en het omlaag brengen van de stikstofneerslag. Dit programma richt zich op het bereiken van de benodigde condities voor de instandhoudingsdoelstellingen van de voor stikstof gevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten per Natura 2000-gebied. Zowel de bronmaatregelen (die de stikstofuitstoot bij de bron aanpakken) als de natuurherstelmaatregelen zijn hierop gericht. Het Uitvoeringsprogramma Natuur omvat de natuurherstelmaatregelen en is onderdeel van het PSN.

Natuurpact

In het Natuurpact zijn de ambities met betrekking tot ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland vastgelegd voor de periode tot en met 2027: het Natuurnetwerk Nederland met daarbinnen de Natura 2000-gebieden, het agrarisch natuurbeheer, de leefgebieden binnen en buiten het Natuurnetwerk Nederland en ecologische maatregelen in het kader van de Kaderrichtlijn Water. De realisatie van deze ambities is gedecentraliseerd naar de provincies.

Natuurnetwerk Nederland (NNN)

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is het Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied. Bij omgevingsverordening worden de wezenlijke kenmerken en (potentiële) waarden vastgesteld van de gebieden die behoren tot het NNN.¹⁸ ¹⁹ Daarbij moet het behoud of herstel in acht worden genomen van dier- en plantensoorten die van nature in Nederland in het wild voorkomen, van hun biotopen en habitats, en van in Nederland voorkomende typen natuurlijke habitats, in overeenstemming met de internationaalrechtelijke verplichtingen. Het NNN heeft dus een belangrijke functie voor het realiseren van een landelijk gunstige staat van instandhouding conform de VHR.²⁰

Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW)

De Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) verbetert de natuur en ecologische waterkwaliteit in de grote wateren, ook met het oog op de sociaal-economische meerwaarde die dat oplevert. De grote wateren zijn het IJsselmeergebied, de grote rivieren, het Waddengebied en de Zuidwestelijke Delta. De PAGW maakt via grootschalige inrichtingsmaatregelen het fundament van water, bodem en ecologie natuurlijker en robuuster. Daarmee zorgt de PAGW ook voor de uitgangssituatie om voor de habitattypen en soorten in en rond de grote wateren een landelijk gunstige staat van instandhouding te kunnen bereiken. IenW en LVVN werken in de PAGW gebiedsgericht met andere overheden en organisaties aan drie opgaven: betere verbindingen, meer ruimte voor natuurlijke processen en ontwikkelen van leefgebieden. In 2050 moeten alle PAGW-projecten klaar zijn. Naast realisatie van de PAGW zijn ook kleinschaliger maatregelen nodig voor de bijdrage van de grote wateren aan een gunstige staat van instandhouding.

¹⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/07/10/hoofdpijnen-programma-natuur>.

¹⁸ Besluit kwaliteit leefomgeving, artikel 7.7.

¹⁹ Dit is niet van toepassing op de a. de rijkswateren, genoemd in bijlage II, onder 1, onder A, bij het Omgevingsbesluit, met uitzondering van de uiterwaarden van de tot de rijkswateren behorende rivieren en de Brabantse, Dordtsche en Sliedrechtse Biesbosch en b. het Lauwersmeer, het Veerse meer, het Vuile Gat in het Haringvliet en de zeegeul naar het Haringvliet, genaamd het Slijkgat (Besluit kwaliteit leefomgeving artikel 7.5).

²⁰ Besluit Kwaliteit Leefomgeving, artikel 3.57.

Programma Noordzee 2022-2027

Het Programma Noordzee 2022-2027 richt zich op het bereiken van een duurzaam en veilig gebruik van de Noordzee dat bijdraagt aan de maatschappelijke, economische en ecologische doelstellingen van Nederland. In het Programma Noordzee zijn ook de afspraken uit het Noordzeeakkoord (2020) vastgelegd. Het Programma Noordzee biedt de kaders voor het ruimtegebruik op de Noordzee in relatie tot de toestand van het mariene ecosysteem en voor het beleid gericht op het verbeteren van de milieutoestand. Het beleid gericht op het verbeteren van de milieutoestand vloeit voort uit de verplichtingen vanuit de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. De Nederlandse Mariene Strategie geeft hier invulling aan en integreert de andere wettelijke kaders gericht op bescherming en beheer van mariene soorten en habitats (VHR, OSPAR, Biodiversiteitsverdrag en beleid voor duurzame visserij in het kader van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid) en vult deze waar nodig aan. Het Programma Noordzee presenteert het beleid voor bescherming en versterking van het mariene milieu langs vijf sporen: terugdringen van verontreiniging en verstoring, beschermde gebieden en habitattypen, beschermde soorten, integrale natuurversterking en verduurzaming gebruik.

De relatie tussen de landelijke doelen en de individuele Natura 2000-gebieden en Natura 2000-beheerplannen komt aan de orde in paragraaf 2.2.

1.6 Looptijd

De vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000 bieden langjarige duidelijkheid.²¹ Aangezien de best beschikbare wetenschappelijke, ecologische kennis waar de doelen zich op baseren, continu in ontwikkeling is, zal rond 2032 worden bezien of er aanleiding is om de landelijke doelen opnieuw te actualiseren. Er is gekozen voor de mogelijkheid van herijking in dat jaar omdat dan gebruik gemaakt kan worden van de zesjaarlijkse nationale rapportages voor de VHR die in 2031 zal worden ingediend bij de EC. Daarbij wordt de dan actuele staat van instandhouding beoordeeld. Het precieze moment van actualisatie zal t.z.t. worden afgestemd op dan lopende beleidstrajecten. Indien voortschrijdende wetenschappelijke inzichten al eerder leiden tot nieuwe adviezen over het benodigde niveau voor een gunstige staat van instandhouding, dan worden de landelijke doelen die het betreft met een tussentijdse actualisatie aangepast.

Na de eerstvolgende herijking kan het proces van actualisatie van de landelijke doelen opnieuw de rapportagecycli van de VHR volgen: steeds na twee rapportageperiodes kan worden bezien of nieuwe gegevens over de staat van instandhouding en/of voortschrijdende wetenschappelijke ecologische inzichten (bijvoorbeeld over het effect van klimaatverandering) aanleiding geven voor aanpassing van de landelijke doelen.

1.7 Proces en procedure

De vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000 zijn door LVVN voorbereid met inbreng van wetenschappelijke experts en de bevoegde gezagen voor het beheerplan van de Natura 2000-gebieden²². De wetenschappelijke experts leverden adviezen over de huidige en gunstige staat van instandhouding, die de basis vormen voor de vernieuwde landelijke doelen. In januari en april 2024 zijn er reactierondes geweest voor de bevoegde gezagen. De reacties van de bevoegde gezagen zijn meegewogen bij het opstellen van het concept waarmee LVVN via internetconsultatie eenieder de gelegenheid geeft om een reactie in te dienen. Tijdens de periode van internetconsultatie wordt tevens een webinar georganiseerd om stakeholders te informeren. De reacties uit de internetconsultatie worden meegewogen bij de definitief opgestelde vernieuwde landelijke doelen. De vernieuwde landelijke doelen worden vervolgens bekendgemaakt. De landelijke doelen hebben geen directe doorwerking in de aanwijzingsbesluiten van de Natura 2000-gebieden en hebben geen rechtsgevolgen. Er is daarom geen bezwaar of beroep mogelijk.

²¹ Mochten in de toekomst Natura 2000-gebieden worden aangewezen voor soorten of habitattypen die nu geen landelijk doel hebben, dan wordt dit document daarop wel tussentijds aangevuld.

²² De bevoegde gezagen van de Natura 2000-gebieden zijn de provincies, het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, het ministerie van Defensie en het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur.

2. Context

2.1 Uitgangspunten voor landelijke doelen

In deze paragraaf worden de uitgangspunten beschreven die zijn gehanteerd voor het bepalen van en omgaan met de vernieuwde landelijke doelen. Deze uitgangspunten vervangen de hoofdlijnen uit het Natura 2000-doelendocument (2006).²³ Per uitgangspunt wordt aangegeven of het een wijziging van het beleid is, dan wel een verduidelijking ten opzichte van de hoofdlijnen in het Natura 2000-doelendocument (2006).

1. Landelijke doelen zijn gericht op het bereiken van de landelijk gunstige staat van instandhouding

De landelijke doelen zijn gericht op het bereiken van de landelijk gunstige staat van instandhouding van Natura 2000-habitattypen en -soorten in Nederland. Het streven is dat de condities hiervoor op orde worden gebracht. Voor het bereiken van de landelijk gunstige staat van instandhouding vormen de Natura 2000-gebieden de basis, maar dit is veelal niet voldoende. Ook de voorkomens van Natura 2000-habitattypen en -soorten buiten deze gebieden dragen bij aan de landelijke doelen en worden meegenomen bij het vaststellen van en rapporteren over de landelijke staat van instandhouding. Er zijn landelijke doelen geformuleerd zonder daar een realisatietermijn aan te verbinden. Uitzondering hierop zijn de doelen voor soorten en habitattypen waarvan het door de wetenschappelijke instituten geadviseerde niveau van een gunstige staat nog niet haalbaar is in 2050. Voor deze doelen moet het maximaal ecologisch haalbare niveau voor dat jaar worden nagestreefd.

Dat de voorkomens in de Natura 2000-gebieden en daarbuiten samen de landelijke staat van instandhouding vormen, volgt uit de Habitatrichtlijn en was al staand beleid. Dit is verduidelijkt in dit uitgangspunt. De focus op het bereiken van de landelijk gunstige staat is een wijziging ten opzichte van het Natura 2000-doelendocument (2006), waarin staat dat in beginsel de bestaande kwaliteit en omvang van de beschermde habitattypen en soorten wordt gehandhaafd en waar nodig in een gunstige staat wordt gebracht. Er kan echter geen lager doel dan de gunstige staat worden nagestreefd. Dat zou er immers toe kunnen leiden dat de doelstelling uit de richtlijnen nooit wordt bereikt.

2. De landelijke doelen zijn wetenschappelijk uitlegbaar en ecologisch haalbaar

Wat de landelijk gunstige staat van instandhouding inhoudt, wordt conform de VHR op basis van de best beschikbare wetenschappelijke kennis en op ecologische gronden bepaald. In adviezen van kennisinstellingen over de gunstige staat van instandhouding is hieraan verder invulling gegeven. Voor een referentieniveau bij een toekomstig gunstige staat van instandhouding is per soort en per habitatype gekeken naar de situatie in Nederland bij inwerkingtreding van de VR resp. HR²⁴, en naar in hoeverre het vanuit ecologische overwegingen nodig is om die situatie te verbeteren. Voor elke soort en habitatype is zo concreet mogelijk een gunstig niveau bepaald, rekening houdend met historische ontwikkelingen, de ecologische positie van Nederland in internationale biogeografische context (bijvoorbeeld bij landsgrensoverschrijdende populaties), en onomkeerbare ontwikkelingen. Vervolgens is de ecologische haalbaarheid ingeschat op basis van een analyse van knelpunten en hun oplosbaarheid met inzet van bekende maatregelen om verbetering te realiseren, de ontwikkeltijd van habitattypen en leefgebieden, de reproductiesnelheid van soorten, hersteltijd voor biochemische verstoringen en een overzienbare periode tot 2050. De landelijke doelen sluiten aan bij wat van het geadviseerde gunstige niveau maximaal ecologisch haalbaar is in 2050.

Dit uitgangspunt vervangt de subjectieve begrippen 'haalbaar en betaalbaar' uit het Natura 2000-doelendocument (2006) voor het formuleren van de landelijke doelen. In de loop van de tijd is uit jurisprudentie en duiding van de Europese Commissie duidelijk geworden dat maatschappelijke of economische haalbaarheid en betaalbaarheid conform de VHR geen rol mogen spelen bij het definiëren van wat een landelijk gunstige staat van instandhouding is. Bij het bepalen van de maatregelen om de doelen te bereiken moet deze afweging wel betrokken worden.

²³ In het Doelendocument mariene gebieden (2014/partiële herziening 2021) worden geen hoofdlijnen genoemd.

²⁴ Het niveau bij inwerkingtreding van de richtlijnen is in principe de ondergrens. Zie ook paragraaf 3.2 Wetenschappelijke informatie, onder het kopje 'Wetenschappelijke adviezen: ecologische bouwstenen'.

3. De landelijke doelen zijn zoveel mogelijk geconcretiseerd en houden rekening met inherente dynamiek van de natuur

Voor zover dat mogelijk is, worden landelijke doelen geconcretiseerd om maximale duidelijkheid te verschaffen. Daartoe worden de landelijke doelen zoveel mogelijk kwantitatief geformuleerd (omvang/kwaliteit), zoals wettelijk verplicht is.²⁵ Kwantitatieve landelijke doelen zijn sturend voor de condities waarop maatregelen zich moeten richten. In de landelijke doelen wordt rekening gehouden met de dynamiek van het habitatype, de dynamiek in het mozaïek van met elkaar verweven habitatypes en de dynamiek van de soort en zijn leefgebied. Relevant is de veerkracht van het habitatype of de soort: afname door dynamiek mag er niet toe kunnen leiden dat een kritische ondergrens wordt overschreden waarna herstel niet meer mogelijk is. Ook het herkennen van, ruimte bieden aan en in stand houden van de natuurlijke cycli van habitatypes in een dynamisch ruimtelijk mozaïek is belangrijk.

Dit uitgangspunt bouwt voort op het Natura 2000-doelendocument (2006), waarin staat dat doelstellingen in de tijd robuust geformuleerd dienen te zijn om te kunnen anticiperen op bijvoorbeeld natuurlijke dynamiek en klimaatverandering. Een nieuw aspect is dat de landelijke doelen zoveel mogelijk gekwantificeerd worden.

4. Het bereiken van de landelijk gunstige staat van instandhouding is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van Rijk en provincies, waarin ieder zijn eigen rol heeft

De systeemverantwoordelijkheid voor het natuurbeleid ligt bij het Rijk. Zo zorgt het Rijk voor nationale wet- en regelgeving voor Natura 2000 en voor goede internationale afspraken. De staatssecretaris van LNV is eerstverantwoordelijk voor de landelijke doelen, de aanwijzingsbesluiten van de Natura 2000-gebieden en eventuele wijzigingen daarvan.²⁶ Voor de provincies ligt er een wettelijke verplichting om zorg te dragen voor het nemen van maatregelen om habitatypes en soorten van de Habitatrichtlijn in een landelijk gunstige staat van instandhouding te brengen, en leefgebieden van vogelsoorten (in het bijzonder soorten van bijlage I Vogelrichtlijn en trekvogels) in stand te houden en te herstellen.²⁷ De directe verantwoordelijkheid voor het inrichten en (doen) beheren van de Natura 2000-gebieden ligt bij de bevoegde gezagen van die gebieden: de provincies, Rijkswaterstaat (in opdracht van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat) en het ministerie van Defensie.²⁸ Met deze gebieden wordt bijgedragen aan realisatie van de landelijke doelen.

Met dit uitgangspunt worden de bestaande afspraken over rollen en verantwoordelijkheden in het Natura 2000-beleid voortgezet. Deze afspraken zijn gemaakt in de periode na publicatie van het Natura 2000-doelendocument (2006).

5. De landelijke doelen zijn agenderend voor beleid en maken adaptief programmeren mogelijk

De landelijke doelen zijn agenderend voor landelijk en gebiedsgericht beleid. Het agenderende karakter van de landelijke doelen geeft duidelijkheid over de omvang van de opgave die Nederland heeft voor het bereiken van de landelijk gunstige staat van instandhouding conform de VHR, maar maakt ook een systeem van adaptief programmeren en periodiek herijken mogelijk. De landelijke doelen zijn een resultaatsverplichting omdat ze onderdeel zijn van de VHR-resultaatsverplichting. Voor het bepalen van de benodigde condities en de daarvoor te nemen instandhoudingsmaatregelen is het belangrijk deze beoogde resultaten als uitgangspunt te nemen. Tegelijk is de reactie van planten en dieren op instandhoudingsmaatregelen in wisselende mate stuurbaar en voorspelbaar. Het kan zijn dat de beoogde populatieomvang of oppervlakte of kwaliteit van een habitatype niet gehaald wordt, ondanks dat degene die verantwoordelijk is voor de instandhoudingsmaatregelen alle benodigde maatregelen heeft getroffen. In dat geval is het niet halen van het doel voor de populatie of het habitatype niet verwijtbaar. Programmadoelen (zoals in Programma Natuur) bevatten haalbare, tijdgebonden tussendoelen waarmee wordt toegewerkt naar het bereiken van de landelijke doelen. Er mag dus bij het vaststellen van landelijke doelen een gat zijn tussen het ambitieniveau en 'de optelsom van programma's' zolang niet uit het oog wordt verloren dat uiteindelijk landelijk de gunstige staat van instandhouding wel moet worden bereikt.

²⁵ Omgevingswet, artikel 2.19, vijfde lid.

²⁶ Ingeval een gebied geheel of gedeeltelijk wordt beheerd door IenW of Defensie, dan worden dergelijke besluiten in overeenstemming met die andere ministers genomen, Omgevingswet, artikel 2.2, eerste lid.

²⁷ Besluit kwaliteit leefomgeving, artikel 3.57.

²⁸ Omgevingswet, artikel 3.8, derde lid en artikel 3.9, derde lid.

Dit uitgangspunt is een wijziging ten opzichte van het Natura 2000-doelendocument (2006). Landelijke doelen worden niet meer gebaseerd op een inschatting van het resultaat van ingezet of voorgenomen beleid ('volgend op beleid'), maar op wat nodig is voor het realiseren van de gunstige staat van instandhouding conform wat de VHR vragen ('agenderend voor beleid'). De begrippen 'haalbaar en betaalbaar' uit het Natura 2000-doelendocument (2006) zijn niet van toepassing op de landelijke doelen, maar kunnen wel betrokken worden bij het adaptief programmeren.

6. De landelijke doelen geven langjarig richting, maar periodiek herijken is mogelijk en soms noodzakelijk

De landelijke doelen geven langjarig richting aan het beleid. Tegelijkertijd dient rekening te worden gehouden met verdere ontwikkeling van de best beschikbare kennis. Wetenschappelijke inzichten en de natuur zijn niet statisch. In de toekomst zou klimaatverandering bijvoorbeeld om aanpassing van landelijke doelen kunnen vragen, omdat soorten niet meer in Nederland voorkomen, of juist nieuw verschijnen. Ook als de zesjaarlijkse beoordeling (en rapportage) van de actuele staat van instandhouding daartoe aanleiding geeft, kunnen de landelijke doelen worden aangepast. Daarom zullen periodiek, na een periode van twee maal zes jaar, de adviezen van de wetenschappelijke instituten over de gunstige referentiewaarden en de ecologische haalbaarheid daarvan geactualiseerd worden. Voortschrijdende wetenschappelijke kennis kan nieuwe inzichten opleveren over de ecologische haalbaarheid en het gunstige niveau en leiden tot aanpassing van het landelijke doel. De eerste herziening wijkt van deze cyclus af en is voorzien rond 2032, of al eerder als voortschrijdende wetenschappelijke inzichten over het benodigde niveau voor een gunstige staat van instandhouding dat noodzakelijk maken (zie paragraaf 1.6). Wijzigingen in de landelijke doelen mogen er echter niet toe leiden dat de doelen van de VHR niet worden bereikt. Daarom blijft bij wijzigingen in de landelijke doelen het uitgangspunt dat deze wetenschappelijk uitlegbaar en ecologisch haalbaar moeten zijn. Derhalve is het niet mogelijk om vanwege economische of maatschappelijke overwegingen de landelijke doelen te verlagen of soorten en habitattypen in Nederland 'op te geven'. Als landelijke doelen worden herijkt, zullen deze worden vastgelegd in een nieuwe versie van deze beleidsnotitie. Soms is het advies van de wetenschappelijke instituten voor het niveau dat als een gunstige staat wordt beschouwd hoger dan wat voor 2050 ecologisch haalbaar is. In die gevallen is een doel gesteld dat gelijk is aan wat maximaal ecologisch haalbaar is in 2050. Naast de periodieke herijkingen is op het moment dat zo'n doel bereikt is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel. Zo blijven de landelijke doelen wetenschappelijk uitlegbaar (zie uitgangspunt 2).

Dit uitgangspunt bouwt voort op het Natura 2000-doelendocument (2006), waarin ook werd aangekondigd dat de landelijke doelen periodiek kunnen worden herijkt.

2.2 Rol van landelijke doelen in het Natura 2000-doelensysteem

Uit de Habitatrichtlijn, in samenhang met richtsnoeren van de Europese Commissie, volgt dat Nederland een gunstige staat van instandhouding moet realiseren op landelijk niveau. Dit is te beschouwen als de Nederlandse bijdrage aan de realisatie van een gunstige staat over het internationale natuurlijk verspreidingsgebied van de soort of het habitatype. De landelijke doelen geven duidelijkheid over wat er in Nederland moet worden bereikt voor een gunstige staat van instandhouding, conform de VHR.

De landelijke doelen vormen het kader voor de instandhoudingsdoelstellingen per Natura 2000-gebied. De som van deze gebiedsdoelen in meerdere of mindere mate aangevuld met een opgave buiten de aangewezen gebieden, moet leiden tot realisatie van de landelijke doelen. De instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden geven aan hoe deze gebieden concreet bijdragen aan de landelijke doelen. Doordat de vernieuwde landelijke doelen waar mogelijk zijn geconcretiseerd, is ook concretisering van instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden eenvoudiger geworden. Daarmee wordt duidelijk welk resultaat in het gebied moet worden bereikt om te voldoen aan de instandhoudingsdoelstellingen.

Voor de bijdragen van de verschillende Natura 2000-gebieden aan de landelijke doelen wordt het principe van ‘strategisch lokaliseren’ toegepast, dat een voortzetting is van het beleid uit het Natura 2000-doelendocument (2006). Daarmee wordt invulling gegeven aan de ruimte die de richtlijn biedt om sociaal-economische afwegingen te maken, zonder daarbij afbreuk te doen aan de doelstelling van de richtlijn.²⁹ Dit houdt in dat om ervoor te zorgen dat de bijdrage van de Natura 2000-gebieden in ecologisch en maatschappelijk opzicht optimaal is, bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen van een gebied wordt gelet op de huidige kwaliteiten én wordt gekeken naar de beste mogelijkheden om landelijk een gunstige staat te behouden of te verkrijgen, tegen een zo gering mogelijke inspanning. Dat neemt niet weg dat de benodigde inspanning fors kan zijn. Er zitten wettelijke grenzen aan het maatschappelijk optimaliseren van de bijdrage van de Natura 2000-gebieden aan de landelijke doelen, omdat wel conform de VHR de gunstige staat van instandhouding moet worden bereikt. Het volstaat daarom niet om alleen verslechtering te voorkómen: vaak moeten ook verbeter- en uitbreidingsdoelstellingen in een aantal Natura 2000-gebieden worden gerealiseerd en is een bijdrage van buiten dit netwerk noodzakelijk voor het bereiken van de landelijke doelen. Of dit aan de orde is en in welke mate verschilt per habitattype en soort.

Door instandhoudingsdoelstellingen voor uitbreiding en verbetering daar neer te leggen waar dat het beste kan, dragen de Natura 2000-gebieden gezamenlijk zo effectief mogelijk bij aan de landelijke doelen. Als in voldoende gebieden uitbreiding en verbetering wordt gerealiseerd, kan in andere gebieden worden volstaan met een behoudsdoelstelling. Er kan opnieuw worden bekeken hoe de Natura 2000-gebieden het beste kunnen bijdragen aan de vernieuwde landelijke doelen. Daarbij kan zoveel mogelijk samenhang worden gezocht met de doelstellingen op andere beleidsterreinen om werk met werk te maken (efficiëntie). Het Natura 2000-instrumentarium kan ook helpen om op andere beleidsterreinen doelen te behalen.

In het beheerplan van een Natura 2000-gebied worden de in het aanwijzingsbesluit benoemde instandhoudingsdoelstellingen voor habitattypen en soorten verder uitgewerkt in omvang, ruimte en tijd. Daarbij dient steeds te worden bekeken hoe het Natura 2000-gebied optimaal kan bijdragen aan de landelijk gunstige staat van instandhouding. In interactie met de betrokken gebruikers en beheerders van de Natura 2000-gebieden, kan het bevoegd gezag dat voortouwnemer is voor het beheerplan het best bepalen waar precies en met welke middelen, in welke omvang en met welk tempo de realisering van de instandhoudingsdoelstellingen kan plaatsvinden. De geconcretiseerde landelijke doelen geven richting aan het verder concretiseren van de instandhoudingsdoelstellingen per gebied.

Bij de maatregelen die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren wordt conform de VHR rekening gehouden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, en met de regionale en lokale bijzonderheden. Deze afweging kan gevolgen hebben voor het tempo en soms ook de locatie van maatregelen, maar het blijft een verplichting om het beoogde resultaat conform de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren. De landelijke doelen en de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden geven dus de richting aan, maar laten binnen de wettelijke kaders ruimte voor concretisering op lokaal niveau. Dit principe van ‘richting geven’ en voldoende ‘ruimte laten’ is voortzetting van het beleid uit het Natura 2000-doelendocument (2006).

²⁹ Habitatrictlijn, artikel 2, lid 3.

2.3 Natura 2000-habitattypen en -soorten

De verplichting tot gebiedsbescherming volgt uit de VHR. De landelijke doelen zijn vernieuwd voor de 52 habitattypen, 39 Habitatrichtlijnsoorten en 114 vogels waarvoor anno 2024 Natura 2000-gebieden zijn aangewezen, of aangemeld. De vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000 vervangen de landelijke doelen uit de Natura 2000-doelendocumenten (2006, 2014/2021). Voor drie soorten zijn nu landelijke doelen geformuleerd waarvoor nog niet eerder landelijke doelen waren gesteld: otter, brede geelrand-waterroofofkever, beekdonderpad. Mochten in de toekomst Natura 2000-gebieden worden aangewezen voor soorten of habitattypen die nu geen landelijk doel hebben, bijvoorbeeld als resultaat van een actualisatie van Vogelrichtlijngebieden, dan wordt dit document daarop tussentijds aangevuld.

De habitattypen en soorten waarvoor volgens de Habitatrichtlijn gebieden moeten worden aangewezen, staan in bijlage I en II van deze richtlijn. Niet al die habitattypen en soorten komen in Nederland voor. Daarom is per biogeografische regio een referentielijst opgesteld waarin per lidstaat is vastgelegd voor welke habitattypen en soorten van de Habitatrichtlijn gebieden moeten worden aangemeld en vervolgens aangewezen. Nederland ligt in de Atlantische regio, waarvoor een terrestrische en een mariene referentielijst geldt.³⁰ Deze referentielijsten komen tot stand in overleg tussen de Europese Commissie en de lidstaten.

Soorten of habitattypen van de Habitatrichtlijn die gevaar lopen te verdwijnen en waarvoor de Europese Unie een bijzondere verantwoordelijkheid draagt omdat een belangrijk deel van hun totale verspreidingsgebied binnen de Europese Unie ligt, zijn aangemerkt als prioritair. In de bijlagen I en II van de Habitatrichtlijn zijn prioritaire habitattypen en soorten aangeduid met een sterretje (*). Deze aanduiding is in dit document overgenomen (zie deel 2: landelijke doelen). De aanduiding prioritair heeft niet tot doel om hogere doelen te stellen, maar om te bevorderen sneller aan de slag te gaan met maatregelen voor de instandhouding van deze soorten en habitattypen.

Nederland meldt bij de Europese Unie een gebied aan voor bescherming vanuit de Habitatrichtlijn, waarna de Europese Commissie het gebied op de lijst met gebieden van communautair belang zet. Vervolgens wordt het gebied aangewezen. Het doel van het Natura 2000-netwerk is om de gehele biologische variatie van het habitatype te beschermen. Een aantal habitattypen uit bijlage I kent in Nederland binnen het type een zeer ruime variatie in soortensamenstelling en standplaats. Om voldoende bescherming te bieden, zijn in Nederland voor deze ruim gedefinieerde habitattypen verschillende subtypen onderscheiden. Met de subtypen is gewerkt bij de selectie van gebieden én bij het formuleren van de landelijke doelen en de instandhoudingsdoelstellingen voor de Natura 2000-gebieden. Door in de doelen te differentiëren tussen subtypen worden herstelopgaven specifiek gericht op dat deel van een habitatype dat uitbreiding of verbetering behoeft voor een landelijk gunstige staat van instandhouding.

De Vogelrichtlijn verplicht tot het aanwijzen van gebieden voor alle inheemse soorten uit bijlage I van deze richtlijn. Daarnaast moeten op grond van deze richtlijn gebieden worden aangewezen voor de geregeld voorkomende trekvogels, maar hierbij wordt geen soortenlijst gegeven. Ook hoeft een gebied voor bescherming onder de Vogelrichtlijn niet eerst te worden aangemeld voor de communautaire lijst, maar wordt het gelijk aangewezen.

Informatie over alle habitattypen en soorten waarvoor in Nederland Natura 2000-gebieden aangewezen zijn, staat in de profielen.³¹

³⁰ <https://www.eionet.europa.eu/etcs/etc-be/activities/building-the-natura-2000-network#autotoc-item-autotoc-3>.

³¹ <https://www.natura2000.nl/beschermde-natuur>.

2.4 Definitie van een gunstige staat van instandhouding

De hoofddoelstelling van de VHR is het herstel en behoud van biodiversiteit in Europa. In dit verband vereist de Habitatrichtlijn dat de lidstaten van de Europese Unie alle maatregelen nemen die nodig zijn om een 'gunstige staat van instandhouding' van soorten en habitattypen van communautair belang op hun grondgebied te realiseren.³²

Vanuit het beginsel van loyale samenwerking (of 'unietrouw') ligt het voor de hand dat iedere lidstaat streeft naar realisatie van een gunstige staat van instandhouding op nationaal niveau, in de context van het relatief belang van die lidstaat. In Nederland is dat dan ook het uitgangspunt³³. De staat van instandhouding is nadrukkelijk een begrip voor een hoger schaalniveau dan een Natura 2000-gebied. Het heeft betrekking op het gehele natuurlijke verspreidingsgebied³⁴ van de soort of het habitatype (binnen de biogeografische regio, binnen de lidstaat). De gunstige staat van instandhouding hoeft dus niet per gebied bereikt te worden. Het begrip betreft het gehele landelijke voorkomen, dus zowel binnen als buiten Natura 2000-gebieden.³⁵

De Vogelrichtlijn hanteert de term 'gunstige staat van instandhouding' niet expliciet, maar richt zich op een vergelijkbare doelstelling, namelijk 'de populatie op een niveau te houden of te brengen dat met name beantwoordt aan de ecologische, wetenschappelijke en culturele eisen'.³⁶ Dit niveau noemt Nederland de gunstige staat van instandhouding voor vogels. Conform de Omgevingswet en de EU-richtlijn milieu-aansprakelijkheid wordt het begrip 'staat van instandhouding' ook voor de door de Vogelrichtlijn beschermde soorten toegepast. In Nederland wordt de staat van instandhouding daarom ook voor vogels gebruikt bij het bepalen van de landelijke doelen. Voor de vogels worden dezelfde aspecten beoordeeld als voor de Habitatrichtlijnsoorten (zie paragraaf 3.2).

In de Habitatrichtlijn is gedefinieerd wat de staat van instandhouding is en wanneer deze als gunstig kan worden beschouwd.³⁷ De staat van instandhouding is het effect van de som van de invloeden op het betrokken habitatype of de soort.

Voor een habitatype is de staat van instandhouding gunstig wanneer:

- het natuurlijke verspreidingsgebied van het habitatype en de oppervlakte van dat habitatype binnen dat gebied stabiel zijn of toenemen, en
- de voor behoud op lange termijn nodige specifieke structuur en functies bestaan en in de afzienbare toekomst vermoedelijk zullen blijven bestaan, en
- de staat van instandhouding van de voor dat habitatype typische soorten gunstig is.

Voor een soort is de staat van instandhouding gunstig wanneer:

- uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van het natuurlijke leefgebied waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en
- er een voldoende groot leefgebied bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

³² Habitatrichtlijn, artikel 3, lid 1. Het Europese Hof van Justitie heeft in meerdere arresten duidelijk gemaakt dat bij de beoordeling van de gunstige staat van instandhouding van een habitatype of soort dient te worden uitgegaan van het gehele Europese grondgebied van de lidstaten.

³³ ABRvS 5 november 2008, ECLI:NL:RVS:2008:BG3416 (Voordelta); en ABRvS 16 maart 2011, ECLI:NL:RVS:2011:BP7770 (Noordzeekustzone), r.o. 2.10.2.

³⁴ Habitatrichtlijn, artikel 1 en EU guidance 'Setting conservation objectives for Natura 2000 sites' ([https://circabc.europa.eu/sd/a/68834981-033a-4d8e-b306-54dd8b6f48fa/Commission note on setting conservation objectives.pdf](https://circabc.europa.eu/sd/a/68834981-033a-4d8e-b306-54dd8b6f48fa/Commission%20note%20on%20setting%20conservation%20objectives.pdf)).

³⁵ EC 2005. Assessment, monitoring and reporting of conservation status – Preparing the 2001-2007 report under Article 17 of the Habitats Directive (DocHab-04-03/03 rev.3) – pag. 5: <https://www.naturazoo.nl/sites/default/files/Bibliotheek/Europa/EC%202005%20Assessment%20C%20monitoring%20reporting%20conservation%20status.pdf>.

³⁶ Vogelrichtlijn, artikel 2; andere EU richtlijnen en de Omgevingswet hanteren wel het begrip staat van instandhouding bij vogels. Zie ook Vogelrichtlijn, artikel 4 en het arrest C-66/23, ECLI:EU:C:2024:733, punt 34 waarin verwezen wordt naar het arrest C 441/17, EU:C:2018:255, punt 210.

³⁷ Habitatrichtlijn, artikel 1 onder e en i.

De beoordeling van de staat van instandhouding omvat niet alleen een element van 'diagnose' op basis van de huidige toestand, maar ook een element van 'prognose' op basis van voorzienbare toekomstige positieve of negatieve effecten/invloeden op middellange tot lange termijn. De Europese Commissie geeft een nadere invulling van de definitie van de gunstige staat van instandhouding.³⁸ Zij geeft aan dat het in eenvoudige bewoordingen een situatie is waarin een habitatype of soort goed gedijt (zowel in kwaliteit als in omvang/populatie) met goede vooruitzichten om dit ook in de toekomst te blijven doen. Daarbij is de afzienbare toekomst nader gedefinieerd als twee rapportageperiodes (12 jaar). Het feit dat een habitatype of soort niet wordt bedreigd (d.w.z. niet wordt geconfronteerd met een direct uitstervingsrisico) betekent niet dat deze zich in een gunstige staat van instandhouding bevindt.

Hieruit kan worden afgeleid dat in een gunstige staat van instandhouding het habitatype of de soort zichzelf in stand kan houden bij het bestaan van natuurlijke dynamiek en successie, waarbij eventuele tegenvallers, zoals bijvoorbeeld als gevolg van bosbrand of enkele drogere jaren, kunnen worden opgevangen. Het is daarmee nadrukkelijk meer dan het vermijden van uitsterven. Vaak zijn reguliere beheermaatregelen noodzakelijk en soms kan het nodig zijn om de natuur extra te helpen met bijvoorbeeld technische ingrepen zoals plaatsing van damwanden rondom hoogveengebieden om water in het gebied vast te houden.

De definities van de Habitatrichtlijn voor de staat van instandhouding en de beoordeling daarvan zijn door de Europese Commissie verder uitgewerkt tot vier aspecten, die gebruikt moeten worden bij het beoordelen en rapporteren van de staat van instandhouding.

Voor de habitattypen betreft dit de aspecten:

1. verspreidingsgebied (range)
2. oppervlakte
3. kwaliteit (structuur en functie, inclusief typische soorten)
4. toekomstperspectief

Voor de soorten betreft dit de aspecten:

1. verspreidingsgebied (range)
2. populatie
3. leefgebied (omvang en kwaliteit)
4. toekomstperspectief

Voor elk van deze vier aspecten wordt periodiek beoordeeld wat de staat van instandhouding is (gunstig, matig ongunstig of zeer ongunstig).³⁹ De combinatie hiervan levert de totale staat van instandhouding. Dit gaat via het principe dat als één van de onderdelen zeer ongunstig is, ook de totale staat van instandhouding zeer ongunstig is. Pas als alle onderdelen gunstig zijn, kan de conclusie voor de totale staat van instandhouding 'gunstig' zijn.

Voor het opstellen van de vernieuwde landelijke doelen is de meest recente beoordeling van de staat van instandhouding gebruikt (zie paragraaf 3.2). De landelijke doelen richten zich met name op het verbeteren van die aspecten die aanleiding zijn voor een ongunstige beoordeling. Voor de aspecten die al gunstig zijn volstaat een behoudsdoelstelling. Op die manier geven de landelijke doelen gericht sturing aan welke verbetering nog nodig is voor een gunstige staat van instandhouding.

Wat nodig is voor een beoordeling als 'gunstig', verschilt sterk per soort en habitatype. Het is onder andere afhankelijk van wat hoort bij het Nederlandse landschap met het daarvoor kenmerkende bodem- en watersysteem. Is het een wijdverspreide soort, of juist één die alleen onder heel specifieke omstandigheden gedijt? Historische informatie geeft hiervoor een betrouwbare indicatie. Maar wat 'gunstig' is, hangt vooral

³⁸ EC 2005. Assessment, monitoring and reporting of conservation status – Preparing the 2001-2007 report under Article 17 of the Habitats Directive (DocHab-04-03/03 rev.3) en EC, 2022. Explanatory notes in support to the reporting format referred to in Article 17 of Directive 92/43/EEC (Habitats Directive). Final version, November 2022.

³⁹ De criteria voor deze kwalificaties komen uit: EC 2005: <https://www.natura2000.nl/sites/default/files/Bibliotheek/Europa/EC%202005%20Assessment%20C%20monitoring%20reporting%20conservation%20status.pdf> – pag. 15-21.

samen met ecologische eigenschappen van de soort of het habitatype, zoals de mate van (al dan niet) benodigde dynamiek, de benodigde omvang (van het leefgebied van de soort of van het habitatype) om goed te kunnen functioneren, de reproductiesnelheid, waar de soort in de voedselketen staat, enzovoort. Zo gelden voor insecten heel andere criteria dan voor otters en voor dynamische habitattypen zoals embryonale duinen andere criteria dan voor weinig dynamische zoals oude bossen.

Voor de beoordeling van de kwantitatieve aspecten (verspreidingsgebied, oppervlakte en populatiegrootte) wordt gebruik gemaakt van zogenaamde gunstige referentiewaarden, conform de Europese richtsnoeren. Voor de kwalitatieve aspecten (kwaliteit/leefgebied en toekomstperspectief) bestaan deze niet. Bij de beoordeling van deze kwalitatieve aspecten komt meer expertkennis kijken.

De populatie van vogelsoorten wordt beoordeeld door deze te vergelijken met de gunstige referentiewaarde of, indien die ecologisch nog niet haalbaar is, met de populatie-omvang die in 2050 ornithologisch-ecologisch gezien redelijkerwijs maximaal haalbaar is. Dit sluit aan op de doelstelling van de Vogelrichtlijn namelijk 'de populatie op een niveau te houden of te brengen dat met name beantwoordt aan de ecologische, wetenschappelijke en culturele eisen'.⁴⁰

2.5 Rapportages over staat van instandhouding

De landelijke staat van instandhouding van habitattypen en soorten van de Habitatrichtlijn in Nederland wordt zesjaarlijks door het ministerie van LVVN vastgesteld, en gerapporteerd in de artikel 17-rapportage⁴¹ aan de Europese Commissie. Deze zesjaarlijkse rapportage bevat voor alle habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten de landelijke staat van instandhouding en achterliggende gegevens daarover. De rapportage wordt ingevuld aan de hand van voornamelijk landelijke databanken (NDF⁴², LVD⁴³ en NDVH⁴⁴) en meetnetten zoals het MWTL⁴⁵ voor de rijkswateren, de NBI⁴⁶ en het NEM⁴⁷ voor de soorten en een aantal structuurkenmerken voor habitattypen. De gegevens uit de Natura 2000-gebieden vormen vooral voor de habitattypen een belangrijke basis (habitattypenkaarten). De rapportage wordt opgesteld door de WUR, met medewerking van experts van soortenorganisaties en het CBS, onder begeleiding van het bevoegd gezag. Het resultaat wordt in consultaties voorgelegd aan experts op het vlak van deze soorten en habitattypen, terreinbeheerders en provincies.

Voor de vogels wordt niet aan de Europese Commissie gerapporteerd over de landelijke staat van instandhouding, maar wel over de status en trends in populatieomvang en verspreiding in Nederland. Dit is de zesjaarlijkse, artikel 12-rapportage⁴⁸ aan de Europese Commissie. De (indicatieve) landelijke staat van instandhouding van vogels is in 2016 door SOVON beoordeeld. Ten behoeve van de vernieuwde landelijke doelen heeft SOVON dit nu opnieuw gedaan. Ook hiervoor is veel gebruikt gemaakt van gegevens uit MWTL en NEM. De resultaten zijn in de bouwstenen opgenomen (zie ook paragraaf 3.2).

Bij de beoordeling van de staat van instandhouding wordt gekeken naar het gemiddelde over een bepaalde periode, omdat de natuur dynamisch is. In de landelijke doelen is ook rekening gehouden met natuurlijke dynamiek. De toekomstig gunstige situatie is dan gebaseerd op de gunstige referentiewaarde die als gemiddelde over een bepaalde periode is bepaald. Het gemiddelde hoeft dus niet elk jaar bereikt te worden om het landelijk doel te halen.

⁴⁰ Vogelrichtlijn, artikel 2.

⁴¹ Verwijst naar verplichting die volgt uit de Habitatrichtlijn, artikel 17.

⁴² Nationale Databank Flora en Fauna: <https://www.ndff.nl/>.

⁴³ Landelijke Vegetatie Databank: <https://www.synbiosys.alterra.nl/LVD2/>.

⁴⁴ Nationale Databank Vegetatie- en habitatkarteringen https://atlas.bij12.nl/WebViewer/index.html?viewer=NDVH_Prof.

⁴⁵ Monitoring van de Waterstaatkundige Toestand des Lands: <https://waterinfo-extra.rws.nl/monitoring/>.

⁴⁶ Nederlandse bosseninventarisatie: <https://www.wur.nl/nl/onderzoek-resultaten/onderzoeksinstituten/environmentalre-search/projecten/bosinventarisatie.htm>.

⁴⁷ Netwerk Ecologische Monitoring: <https://www.netwerkecologischemonitoring.nl/>.

⁴⁸ Verwijst naar verplichting die volgt uit de Vogelrichtlijn, artikel 12.

Het ministerie van LVVN is verantwoordelijk voor de verstrekking van gegevens voor de rapportages aan de Europese Commissie. Voor zover het gaat om gegevens die betrekking hebben op door Gedeputeerde Staten of Provinciale Staten genomen besluiten of getroffen maatregelen, of om gegevens die betrekking hebben op de staat van instandhouding van de habitattypen en soorten in hun provincie, verstrekken Gedeputeerde Staten van de desbetreffende provincie deze aan het ministerie van LVVN⁴⁹. Hierover zijn afspraken gemaakt in het onderhandelingsakkoord decentralisatie natuur (2011): een gezamenlijk door Rijk en provincies uit te werken eenvoudige monitoringssystematiek moet de rapportageverplichtingen aan de Europese Commissie bedienen. Dit heeft zijn weerslag gevonden in de *‘Werkwijze Monitoring Beoordeling Natuurnetwerk – Natura 2000/PAS’*⁵⁰. De VHR-monitoring wordt versterkt ten behoeve van de informatie-behoefte die volgt uit diverse wetten, regelingen en programma’s. Met het Verbeterprogramma VHR-monitoring wordt de monitoring uitgewerkt voor alle VHR-doelen, binnen en buiten de Natura 2000-gebieden, die aansluit op het bestaande monitoringen rapportagesetel. Voor de gebieden die beheerd worden door Rijkswaterstaat (i.o.v. het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat) en het ministerie van Defensie zijn geen specifieke afspraken over monitoring gemaakt. Hier wordt gebruik gemaakt van de bestaande monitoring van beide organisaties.

De resultaten van de Nederlandse rapportages van 2019 voor de Vogelrichtlijn artikel 12 en de Habitatrichtlijn artikel 17 zijn te vinden op <https://www.natura2000.nl/sites/default/files/Nieuws/WOt-brochure%20Vogel-%20en%20Habitatrichtlijnrapportage%202019.PDF>.

⁴⁹ Omgevingsbesluit, artikel 10.36a.

⁵⁰ <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/monitoring-en-natuurinformatie/>.

3. Methodiek bepaling landelijke doelen

3.1 Formulering van landelijke doelen

De landelijke doelen geven duidelijkheid over de hoofddoelstelling van de VHR: wat behelst de gunstige staat van instandhouding in Nederland. Per habitatype en soort is een doel geformuleerd. Elk doel heeft een toelichting met informatie over de achtergrond van dat doel en waar nodig een nadere specificering van de doelformulering. In deze paragraaf staat hoe de doelformuleringen en toelichtingen zijn opgebouwd.

Aspecten van de doelformulering

De doelformuleringen hebben betrekking op de oppervlakte en kwaliteit van een habitatype en op de omvang en kwaliteit van het leefgebied van een soort ten behoeve van het doel voor populatie-omvang van die soort. Voor de soorten richt het doel zich dus zowel op de omvang en de kwaliteit van het leefgebied als nadrukkelijk ook op het populatieaspect. De VHR gaan immers ook over soorten en niet alleen over leefgebieden. Het leefgebied van een soort is een belangrijk aangrijppingspunt voor instandhoudingsmaatregelen voor die soort. De omvang en de kwaliteit van het leefgebied moet zodanig zijn dat het de beoogde grootte van de populatie kan herbergen. Het is vaak eenvoudiger en effectiever om te sturen op het leefgebied dan rechtstreeks op de populatie. Of en wanneer de populatie daadwerkelijk op het beoogde niveau komt, hangt deels af van het gedrag van de soort en dat is meestal niet direct stuurbaar met maatregelen. Het is nadrukkelijk wel de bedoeling dat de populatie-omvang bereikt wordt, omdat dat nodig is voor een gunstige staat van instandhouding. Het kan zijn dat de beoogde populatieomvang niet gehaald wordt, ondanks dat degene die verantwoordelijk is voor de instandhoudingsmaatregelen, alle benodigde maatregelen heeft getroffen. In dat geval is het niet halen van het populatiedoel niet verwijtbaar.

In de Natura 2000-doelendocumenten verschilde de doelformulering voor Habitatrictlijnsoorten, broedvogels en niet-broedvogels. Dit is nu gelijkgetrokken: in alle gevallen is het doel voor het leefgebied 'draagkracht voor een populatie met een omvang van ...'. Met deze wijziging wordt bovendien voor broedvogels met de terminologie van de landelijke doelen aangesloten bij de terminologie van de instandhoudingsdoelstellingen voor de Natura 2000-gebieden.

Genoemde aspecten van de doelformulering sluiten grotendeels aan bij de aspecten waarin ook de staat van instandhouding wordt uitgedrukt. De aspecten verspreidingsgebied en toekomstperspectief van het begrip staat van instandhouding komen niet apart tot uitdrukking in het landelijk doel. Dit vanwege het feit dat het verspreidingsgebied vrijwel nooit de meest ongunstige factor is. Tevens is via de aanwijzingsbesluiten van Natura 2000-gebieden op een relevante resolutie de verspreiding ook geborgd. Verdere sturing op verspreiding via landelijke doelen is daarom niet nodig. Het aspect toekomstperspectief is geborgd via de andere aspecten.

Behoud, uitbreiding en/of verbetering

Als de staat van instandhouding gunstig is, is het landelijke doel in principe 'behoud' en als de staat van instandhouding niet gunstig is, 'uitbreiding en/of verbetering'. Hierbij wordt in de doelformulering onderscheid gemaakt tussen de verschillende aspecten: oppervlakte en kwaliteit (habitattypen) en omvang leefgebied, kwaliteit leefgebied en populatieomvang (soorten). De doelen worden gericht op die aspecten waar de staat van instandhouding nog tekort schiet. Voorbeelden hiervan zijn het doel voor het habitatype jeneverbesstruwelen: 'Behoud van de oppervlakte van ten minste 270 ha en verbetering van de kwaliteit' en het doel voor de wespandief als broedvogel: 'behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 400 broedparen'.

Indien er voor het doel geen onderscheid kan worden gemaakt tussen de omvang en de kwaliteit van het leefgebied van de soort, dan wordt volstaan met 'uitbreiding van de omvang en/of verbetering van de kwaliteit' in geval van uitbreiding/verbetering. Een voorbeeld hiervan is het doel voor de bontbekplevier (broedvogel): 'Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 630 broedparen'.

Ten minste

De doelen voor de populatieomvang van de soorten en de oppervlakte van habitattypen zijn hoeveelheden die minimaal gehaald moeten zijn om als gunstig te worden beschouwd. Dit wordt aangeduid met 'ten minste'. Bijvoorbeeld voor de wespandief als broedvogel: 'met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 400 broedparen'. Ten minste betekent dat elk niveau boven het doel als een gunstig niveau kan worden beschouwd. Er is niet beoogd om een plafond te formuleren, en evenmin is beoogd dat het doel eigenlijk hoger ligt. Het wil ook niet zeggen dat 'ten minste' betekent dat te allen tijde deze oppervlakte van het habitatype of populatieomvang ook daadwerkelijk aanwezig moet zijn. De oppervlakte resp. populatieomvang kan, rekening houdend met natuurlijke dynamiek, variëren rondom de doelwaarde, maar over een langere periode dient (gemiddeld) het doel wél gehaald te worden.

Uitgedrukt in

In principe wordt de oppervlakte van het habitatype uitgedrukt in hectares. Voor sterk dynamische habitattypen waarvan de oppervlakte jaarlijks fluctueert, wordt het doel voor het aspect oppervlakte uitgedrukt in het aantal kilometerhokken waarin het habitatype voorkomt. Het doel voor de kwaliteit van habitattypen is in de toelichting geconcretiseerd als een percentage van de doeloppervlakte die in een goede kwaliteitstoestand verkeert en een percentage van de typische soorten dat niet bedreigd is. Daarbij geldt een (standaard) minimum percentage (90%) van de oppervlakte die in goede kwaliteitstoestand moet verkeren en een maximum percentage (15%) van typische soorten die bedreigd of ernstig bedreigd zijn en een minimum percentage (75%) van typische soorten die niet bedreigd zijn. Met deze terminologie wordt aangesloten bij de wijze waarop in Europa invulling wordt gegeven aan de definitie van een gunstige structuur en functie, inclusief typische soorten.

Afhankelijk van de ecologie van de soort en de best beschikbare wetenschappelijke kennis, is de eenheid van het populatiedoel voor Habitatrichtlijnsoorten uitgedrukt in individuen, exemplaren, kilometerhokken, of populaties. De omvang van vogelpopulaties is weergegeven in seizoensgemiddelde, of seizoensmaximum (niet-broedvogels), of aantal broedparen (broedvogels), maar uitzonderingen hierop zijn mogelijk.

Voor de doelen van soorten die zijn uitgedrukt in kilometerhokken geldt dat het gaat om het vóórkomen van een duurzame omvang van de populatie van de soort in dat aantal kilometerhokken.⁵¹ Het is de bedoeling dat het doel voor de verspreiding gehaald wordt, en dat tegelijkertijd binnen het verspreidingsgebied de omvang van de populatie niet afneemt. Er is daarom in het doel opgenomen dat de landelijke trend ten minste stabiel moet blijven (in geval van 'behoud'), of stijgend moet zijn (in geval van 'uitbreiding'). Deze toevoeging kon achterwege blijven als het doel zowel in individuen als in kilometerhokken is uitgedrukt, zoals bij enkele vlindersoorten het geval is.

Zoals al aangegeven is de omvang en kwaliteit van het leefgebied van soorten uitgedrukt in 'draagkracht voor een populatie met een omvang van...', waarmee wordt bedoeld dat het leefgebied geschikt is om de doelpopulatie te herbergen.

Toelichting

In de toelichting op het doel staat hoe tot de doelformulering is gekomen. Vermeld wordt wat de huidige staat van instandhouding is. In de toelichting staan ook gegevens over de huidige omvang van de populatie of het verspreidingsgebied, respectievelijk de oppervlakte van het habitatype. Hiervoor zijn voor de vogels de gegevens gebruikt van 2014/15-2019/20 (niet-broedvogels) en 2015-2020 (broedvogels). Bij de Habitatrichtlijnsoorten zijn over het algemeen de gegevens van de rapportage uit 2019 overgenomen.

Voor habitattypen zijn op basis van de best beschikbare habitattypenkaarten correcties doorgevoerd op de inschattingen van de landelijke oppervlaktes uit de rapportage van 2019. De gegevens over de huidige situatie omvatten soms een bandbreedte op basis van een schatting die niet zomaar gemiddeld kan worden. Als op basis van de gegevens over (de bandbreedte van) de huidige omvang van de populatie of oppervlakte van het habitatype kan worden vastgesteld dat het landelijk doel al is gehaald, dan wordt dat vermeld. De toelichting bevat ook een aantal belangrijke maatregelen die genomen kunnen worden om de doelen te halen of

⁵¹ Waar de doelen voor de oppervlakte van een habitatype en de omvang van een populatie zijn uitgedrukt in andere eenheden dan kilometerhokken, gaat het ook om een oppervlakte of omvang die als duurzaam kan worden beschouwd.

dichterbij te brengen. Ook als het doel al wordt gehaald, maar het toekomstperspectief onzeker of negatief is, worden in de toelichting op het doel maatregelen beschreven. Dit zijn niet de enige maatregelen: voor elke soort en elk habitattype is veelal goede kennis beschikbaar over de benodigde en mogelijke maatregelen. Het hierboven genoemde type gegevens uit de toelichting kan als achtergrondinformatie worden beschouwd. De toelichting bevat echter ook een nadere specificering van de beoogde kwaliteit (habitattypen), of in sommige gevallen een nadere specificering van het populatiedoel (enkele Habitatrichtlijnsoorten). Deze informatie is richtinggevend en moet betrokken worden bij de (beknoptere) doelformulering.

Kwantificering en/of actualisering

In het verleden (Natura 2000-doelendocumenten) zijn de landelijke doelen voor habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten niet geconcretiseerd of gekwantificeerd. Landelijke doelen werden geformuleerd in termen van behoud of uitbreiding en/of verbetering, vaak zonder concreet te zijn welke omvang en/of kwaliteit nagestreefd werd. Alleen als er voldoende betrouwbare kwantitatieve data van de betreffende soort beschikbaar waren, konden de doelen geconcretiseerd worden. In voorliggend document is dat, mede met het oog op de verplichting uit de Omgevingswet, nu zoveel mogelijk wél gedaan. Het landelijke doel voor de oppervlakte van een habitattype is een kwantificering en in sommige gevallen ook een actualisering ten opzichte van de Natura 2000-doelendocumenten. Hierbij wordt onder actualisering verstaan dat het landelijk doel is veranderd van behoud naar uitbreiding of juist andersom. Het landelijke doel voor de populatieomvang van Habitatrichtlijnsoorten is een kwantificering en/of actualisering van het landelijke doel uit de Natura 2000-doelendocumenten. Voor vogels was al een gekwantificeerd landelijk doel voor de populatieomvang in de Natura 2000-doelendocumenten opgenomen. Dat doel is nu geactualiseerd. Hiervoor is gebruik gemaakt van recentere kennis (zoals de methodiek 'staat van instandhouding vogels') en de meest recente gegevens over de omvang van populaties.

In onderstaande tabel zijn de mogelijke doelformuleringen samengevat voor habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten en vogelsoorten.

Aspecten		Staat van instandhouding gunstig	Staat van instandhouding niet gunstig	Uitgedrukt in
Habitat-type	Oppervlakte	Behoud oppervlakte	Uitbreiding oppervlakte	Hectare/ kilometerhokken
	Kwaliteit	Behoud kwaliteit	Verbetering kwaliteit	Percentage in goede kwaliteitsstoestand; percentage niet-bedreigde typische soorten
HR- soort	Omvang Leefgebied	Behoud omvang leefgebied	Uitbreiding omvang leefgebied	Draagkracht
	Kwaliteit Leefgebied	Behoud kwaliteit leefgebied	Verbetering kwaliteit leefgebied	Draagkracht
	Populatie	Behoud van een populatie van ten minste.../ In een verspreidingsgebied van ten minste ...	Uitbreiding tot ten populatie van ten minste .../ In een verspreidingsgebied van ten minste ...	Individen/ exemplaren / kilometerhokken/ populaties
Vogel	Omvang Leefgebied	Behoud omvang leefgebied	Uitbreiding omvang leefgebied	Draagkracht
	Kwaliteit Leefgebied	Behoud kwaliteit leefgebied	Verbetering kwaliteit leefgebied	Draagkracht
	Populatie	Behoud van een populatie van ten minste ...	Uitbreiding tot een populatie van ten minste ...	Niet-broedvogels: Seizoensgemiddelde/ seizoensmaximum/ Broedvogels: Broedparen*

* Uitzonderingen hierop zijn mogelijk

3.2 Wetenschappelijke informatie

Wat de landelijk gunstige staat van instandhouding inhoudt, wordt conform de VHR op basis van de best beschikbare wetenschappelijke kennis en op ecologische gronden bepaald. De landelijke doelen zijn gebaseerd op twee adviezen van kennisinstellingen: een advies over wat per soort en habitatype (ecologisch-modelmatig) als gunstige staat kan worden beschouwd en een advies over wat als ecologisch haalbaar wordt ingeschat met het oog op 2050. LNVN bepaalt het landelijk doel voor een gunstige staat in beginsel op het advies over wat nodig is voor een gunstige staat van instandhouding (de geadviseerde gunstige referentiewaarde). Dit is het geval als dat niveau nu al wordt gehaald of in 2050 ecologisch haalbaar wordt geacht. In sommige gevallen is de geadviseerde gunstige oppervlakte of de gunstige populatieomvang niet ecologisch haalbaar in 2050. In die gevallen is een landelijk doel gesteld dat overeenkomt met wat maximaal ecologisch haalbaar is in 2050. Op deze manier zijn alle landelijke doelen zodanig geformuleerd dat deze ecologisch haalbaar zijn in 2050.

Adviezen van kennisinstellingen: ecologische bouwstenen

Bij het vaststellen van wat een landelijk gunstige staat van instandhouding inhoudt, dient de best beschikbare wetenschappelijke, ecologische kennis te worden ingezet. Het gaat volgens de Europese richtsnoeren voor het bepalen van gunstige referentiewaarden⁵² onder meer om kennis over de huidige toestand van habitattypen en soorten, historische voorkomens en trends, en over de ecologische potentie. Daarbij moeten gunstige referentiewaarden worden gebaseerd op ecologische overwegingen, en mogen ze in principe⁵³ niet lager zijn dan het niveau bij inwerkingtreding van de richtlijn.

Voor de actualisatie van de landelijke doelen is aan kennisinstellingen gevraagd om advies uit te brengen over de gunstige staat van instandhouding, de ecologische haalbaarheid daarvan, de huidige staat van instandhouding en indien relevant aangevuld met ecologisch haalbare tussendoelen. Deze adviezen voor alle habitattypen en soorten waarvoor Natura 2000-gebieden zijn aangewezen, zijn gegeven in zogenaamde 'bouwstenen'. In de bouwsteen-documenten staat verder aanvullende ecologische kerninformatie waaronder drukfactoren die van invloed zijn op de staat van instandhouding van de habitattypen en soorten.

⁵² Guidelines on concepts and definitions, Article 17 of Directive 92/43/EEC, Reporting period 2019–2024: https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17/Reporting2025/Final%20Guidelines%20Art.%2017_2019-2024.pdf.

⁵³ De Europese richtsnoeren laten in uitzonderingssituaties ruimte voor een lager niveau, wanneer bij inwerkingtreding van de richtlijn sprake was van overpopulaties, bijvoorbeeld als gevolg van kunstmatig bijvoeren. Die situatie was in Nederland nergens aan de hand. Daarnaast kan het voorkomen in zeldzame situaties waarbij op landelijk niveau noodzakelijkerwijs gekozen moet worden tussen twee instandhoudingsdoelstellingen, waarbij enige achteruitgang ten opzichte van een van de behoudsdoelen toegestaan 'ten gunste van' de andere instandhoudingsdoelstelling.

Proces adviezen van kennisinstellingen

Voor de adviezen van de kennisinstellingen zijn twee methodiekdocumenten opgesteld, één voor de habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten (WEnR) en één voor de Vogelrichtlijnsoorten (SOVON). De methodiekdocumenten zorgen voor uniformiteit van de inhoud van de adviezen. De methodiekdocumenten beschrijven welke onderwerpen er in de adviezen staan, de wijze waarop deze onderwerpen zijn ingevuld en welke bronnen hiervoor zijn gebruikt.

De bouwsteen-documenten gaan over de volgende onderwerpen:

- Definitie van de landelijk gunstige staat van instandhouding;
- De ecologische haalbaarheid van de landelijke opgave (verschil huidige landelijke staat van instandhouding en landelijk gunstige staat van instandhouding);
- Voorstel voor het landelijke doel, en ecologisch haalbare tussendoel(en) voor 2030 en/of 2050;
- Voorstel voor de opgaven per regio (de provincies en de rijkswateren);
- Advies over de prioritering, rekening houdend met het internationaal belang.

De wetenschappelijke instituten zijn bij het opstellen van de methodiekdocumenten begeleid door een begeleidingsgroep van vertegenwoordigers vanuit het Rijk en de provincies. De hieruit voortvloeiende adviezen zijn in verschillende werksessies met experts vanuit Rijk, provincies en natuurbeherende organisaties getoetst. De adviezen zijn hierop aangepast en vervolgens gepubliceerd.

De wetenschappelijke instituten zijn bij het opstellen van de methodiekdocumenten begeleid door een begeleidingsgroep van vertegenwoordigers vanuit het Rijk en de provincies. De hieruit voortvloeiende adviezen zijn in verschillende werksessies met experts vanuit Rijk, provincies en natuurbeherende organisaties getoetst. De adviezen zijn hierop aangepast en vervolgens gepubliceerd.

Habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten: methodiekdocument en bouwstenen zijn te vinden via de WUR website <https://www.wur.nl/nl/onderzoek-resultaten/kennisonline-onderzoeksprojecten-lvvn/kennisonline/bouwstenen-voor-een-strategisch-plan-n2000.htm>. Vogelrichtlijnsoorten: de link naar het methodiekdocument is <https://pub.sovon.nl/pub/publicatie/22298>. Bouwstenen voor Natura 2000-vogelsoorten staan op de SOVON website. De 114 bouwstenen zijn te vinden via deze link: <https://stats.sovon.nl/pub/publicaties?search=bouwsteen&auteur=&source=1&type=&year=2024&euring=>. Via de knop 'Sorteren op' kan er gesorteerd worden op 'Titel', dan komen de bouwstenen op volgorde te staan van de Natura 2000-code.

Habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten

Methodiek gunstige referentiewaarden voor omvang van habitattypen en populatieomvang van Habitatrichtlijnsoorten

Voor het bepalen van de oppervlakte van habitattypen en omvang van populaties voor Habitatrichtlijnsoorten, die beantwoorden aan een gunstig niveau, is in de adviezen van WEnR gebruik gemaakt van gunstige referentiewaarden. De nu gebruikte referentiewaarden voor de omvang van habitattypen of omvang van populaties van Habitatrichtlijnsoorten wijken in enkele gevallen af van eerder gepubliceerde gunstige referentiewaarden⁵⁴. Dat komt doordat gebruik is gemaakt van een nieuwe Europees vastgestelde methode voor het bepalen van gunstige referentiewaarden⁵⁵, recentere wetenschappelijke kennis en betere gegevens over de omvang van habitattypen en populatieomvang van soorten. Referentiewaarden kunnen gebaseerd zijn op een modelmatige benadering, bijvoorbeeld op basis van kernpopulaties in het natuurlijk verspreidingsgebied en aantallen per kernpopulatie, of op basis van een historische benadering

⁵⁴ Ottburg, F.G.W.A. & C.A.M. van Swaay (red., 2014). Gunstige referentiewaarden voor populatieomvang en verspreidingsgebied van soorten van bijlage II, IV en V van de Habitatrichtlijn. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-rapport 124. <https://edepot.wur.nl/359115>; Bijlsma, R. J., Janssen, J. A. M., Weeda, E. J., & Schaminée, J. H. J. (2014). Gunstige referentiewaarden voor oppervlakte en verspreidingsgebied van Natura 2000-habitattypen in Nederland. (WOT-rapport; No. 125). WOT Natuur & Milieu. <https://edepot.wur.nl/342755>.

⁵⁵ Guidelines on concepts and definitions, Article 17 of Directive 92/43/EEC, Reporting period 2019–2024: https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17/Reporting2025/Final%20Guidelines%20Art.%2017_2019-2024.pdf.

(situatie in het verleden die gunstig was of de datum van inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn). Hierbij is rekening gehouden met onomkeerbare ontwikkelingen, bijvoorbeeld met de realisatie van de Deltawerken of een irreversibele achteruitgang van een habitatype.

De referentiewaarden voor habitattypen zijn gebaseerd op Bijlsma et al. (2014). Voor de referentiewaarden voor de gunstige oppervlakte van habitattypen is daarbij een correctie gedaan op basis van betere oppervlaktegegevens binnen de Habitatrichtlijngebieden⁵⁶. De oppervlakte van de habitattypen binnen de Habitatrichtlijngebieden zijn hierbij omgerekend naar een landelijke oppervlakte op basis van het voorkomen van het habitatype binnen en buiten Habitatrichtlijngebieden. Voor de meeste habitattypen is hiervoor een schatting van de verspreiding van de habitattypen gebruikt (op basis van kilometerhokken). Er zijn ook habitattypen waarvoor met een schatting van de verhouding tussen de oppervlakte binnen en buiten de Habitatrichtlijngebieden is gewerkt, of met het gemiddelde van de schatting van de oppervlakte en de verspreiding. Dit is gedaan voor habitattypen waarvoor is ingeschat dat de oppervlakte per kilometerhok binnen Habitatrichtlijngebieden aanzienlijk anders is dan daarbuiten. Een voorbeeld van een habitatype waarbij de verspreiding is gebruikt is kalkmoerassen, een voorbeeld van een habitatype waarbij een schatting van de oppervlakte buiten habitatrichtlijngebieden is gewerkt is glanshaverhooilanden. Een overzicht van de gebruikte methodiek is terug te vinden in de toelichting bij de adviezen⁵⁷. Specifiek voor de mariene habitattypen zijn voor de gunstige referentiewaarden de bronnen gebruikt die ook zijn gehanteerd bij de laatste HR-rapportage (2019).

De referentiewaarden voor Habitatrichtlijnsoorten zijn gebaseerd op Kuiters et al. (2024)⁵⁸, waarin de laatste wetenschappelijke inzichten zijn verwerkt en de nieuwe Europese richtsnoeren zijn gevolgd. Naar aanleiding daarvan zijn de gunstige referentiewaarden in Kuiters et al. (2024) voor de populatieomvang van Habitatrichtlijnsoorten indien nodig aangepast ten opzichte van het rapport Ottburg & van Swaaij, 2014 ten behoeve van de wetenschappelijke adviezen voor de landelijke doelen. Deze aanpassingen zijn als zodanig in de adviezen benoemd. De gunstige referentiewaarden voor de populatieomvang kunnen, afhankelijk van de ecologie van de soorten, grensoverschrijdend zijn geformuleerd of juist voor geïsoleerde populaties. Ook dit is in de adviezen aangegeven.

In de bouwsteen-documenten is voor de gegevens over de huidige staat van instandhouding gebruik gemaakt van de HR-rapportage (2019).

Vogelsoorten

Methodiek staat van instandhouding voor vogels en gunstige referentiewaarden

De methodiek om de staat van instandhouding voor vogels⁵⁹ te bepalen, is ten behoeve van het opstellen van de adviezen van SOVON, door dit kennisinstituut verbeterd t.o.v. de methodiek die in 2006 is gehanteerd. De methodiek geeft aan op welke manier de staat van instandhouding wordt beoordeeld, inclusief de manier waarop de gunstige populatieomvang (gunstige referentiewaarde) wordt bepaald. Vervolgens is de methodiek per soort toegepast in de adviezen. Hierbij zijn de actuele staat van instandhouding en het gunstige populatieniveau bepaald. Een verbeterde methodiek was nodig om aan de laatste wetenschappelijke inzichten en Europese richtsnoeren te voldoen.

In vergelijking met de in de Natura 2000-doelendocumenten beschreven methodiek hebben de meeste wijzigingen plaatsgevonden bij het aspect populatie, met name bij de gunstige referentiewaarden hiervoor. Bij het aspect verspreidingsgebied zijn geen belangrijke veranderingen doorgevoerd. Bij de aspecten leefgebied en toekomstperspectief is de methodiek vooral geconcretiseerd. Het resultaat hiervan is een

⁵⁶ Het gaat hierbij om gecorrigeerde habitattypenkaarten van 'to' die in 2021 beschikbaar zijn gekomen (Sitters & Schmidt, 2023).

⁵⁷ Bijlage 4 van 'Rapport toelichting bouwstenen': <https://www.wur.nl/nl/onderzoek-resultaten/kennisonline-onderzoeksprojecten-lvvn/kennisonline/bouwstenen-voor-een-strategisch-plan-n2000.htm>.

⁵⁸ WOT-technical report 269, Kuiters, A.T., R.J. Bijlsma, J.A.M. Janssen & A.M. Schmidt (2024). Geactualiseerde gunstige referentiewaarden voor populatieomvang en verspreiding van soorten van Bijlage II van de Habitatrichtlijn. <https://edepot.wur.nl/680539>.

⁵⁹ <https://stats.sovon.nl/pub/publicatie/21323>.

methodiek die beter voldoet aan de meest recente juridische en ecologische vereisten en die kan worden toegepast voor alle inheemse in ons land voorkomende vogelsoorten. In voorliggend document is de methodiek enkel toegepast voor vogelsoorten waarvoor anno 2024 een Natura 2000-gebied is aangewezen.

Proces methodiek staat van instandhouding vogels

De methodiek voor het bepalen van de staat van instandhouding van vogels is in opdracht van LVVN door SOVON ontwikkeld. Ook is een onafhankelijke review op de methodiek uitgevoerd door het Instituut voor Natuur en Bosonderzoek in Vlaanderen. De belangrijkste conclusie van de review is dat de door SOVON uitgewerkte methode momenteel het meeste recht doet aan de geest van de Vogelrichtlijn en sterk overeenkomt met de richtinggevende methode die namens de Europese Commissie werd uitgewerkt voor de Habitatrichtlijn. De methodiek geeft duidelijke referentiedoelen voor herstel van vogelpopulaties die in de voorbije decennia door antropogene druk zijn achteruitgegaan en referentiedoelen voor duurzame instandhouding van alle vogelsoorten. Op basis van de review zijn enkele punten in de methodiek verduidelijkt.

Ook gunstige referentiewaarden voor de populatie van vogels

Nieuw aan de methodiek 'staat van instandhouding vogels' is het definiëren van gunstige referentiewaarden voor de populatieomvang en de manier waarop die waarde per vogelsoort wordt bepaald. Voor soorten van de Habitatrichtlijn is dit al eerder gebeurd (zie vorige paragraaf). Referentiewaarden voor de populatie zijn nodig om de vraag te beantwoorden wanneer een herstellende of te herstellen populatie van een vogelsoort zich weer op een gunstig populatieniveau bevindt.

Referentiewaarden worden in het beleid vooral gebruikt om te sturen op een te behouden of te realiseren landelijk gunstige staat. De referentiewaarden voor een toekomstig gunstige situatie zijn veelal onderbouwd met behulp van historische informatie. Hiervoor wordt informatie van 1950 tot heden gebruikt, waarbinnen gekeken wordt naar een periode waarin de ecologische omstandigheden voor de soort als gunstig worden beoordeeld. De wijze waarop de gunstige referentiewaarde voor de populatieomvang wordt bepaald, verschilt tussen broedvogels en niet-broedvogels. In de bouwsteen-documenten wordt per soort toegelicht hoe tot de geadviseerde referentiewaarde is gekomen.

Indien de gunstige ecologische omstandigheden zich voordeden in een periode vóór de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn, is rekening gehouden met onomkeerbare ontwikkelingen die zich tot dat moment hebben voorgedaan. Dat betekent concreet dat een referentiewaarde die is afgeleid uit historische informatie verlaagd is door rekening te houden met onomkeerbare ontwikkelingen in agrarisch gebied (verstedelijking) en in de zuidwestelijke delta (realisatie van de Deltawerken). Immers, door deze ontwikkelingen kan het zijn dat al voor de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn delen van het leefgebied van bepaalde soorten permanent ongeschikt zijn geworden. Voor ecologische gevolgen van ontwikkelingen voor de inwerkingtreding die met instandhoudingsmaatregelen te ondervangen zijn, is geen verlaging van het doel toegepast ten opzichte van het advies voor gunstig. Die gevolgen kunnen met instandhoudingsmaatregelen immers teniet worden gedaan.

Het uitgangspunt voor het advies over dat wat gunstig is, is niet het maximum dat elke soort ooit heeft bereikt of kan bereiken en niet het niveau waarbij uitsterven nog nét wordt voorkomen. Het uitgangspunt is een niveau dat past bij een biodivers landschap: dat is immers het overkoepelend doel van de VHR. Dat betekent dat eenzijdigheid moet worden voorkomen waarbij het landgebruik slechts een beperkte set soorten sterk bevoordeelt ten koste van andere soorten. In die context is in de adviezen van kennisinstellingen onderscheid gemaakt tussen antropogene factoren die juist dat laatste veroorzaken (bijvoorbeeld fosfaat) en antropogene factoren die bijdragen aan een biodivers landschap.

3.3 Landelijke doelen: bepalen toekomstig gunstige situatie

Van advies naar landelijk doel

LVVN bepaalt het landelijk doel op basis van het door de wetenschappelijke instituten geadviseerde niveau voor een gunstige staat van instandhouding en de ecologisch haalbaarheid daarvan. De landelijke doelen zijn zodanig geformuleerd dat deze ecologisch haalbaar zijn in 2050. Het landelijk doel komt overeen met het advies voor een gunstige staat van instandhouding als dat niveau nu al wordt gehaald (de categorie A-doelen in deel 2) of in 2050 ecologisch haalbaar wordt geacht (de categorie B-doelen in deel 2). Als dat geadviseerde niveau niet ecologisch haalbaar is in 2050, dan komt het doel overeen met wat maximaal ecologisch haalbaar is in 2050 (de categorie C-doelen in deel 2).

De reden voor deze werkwijze is de volgende: Er bestaat in de context van de VHR een noodzakelijk verband tussen de doelstelling voor een gunstige staat en de daarvoor te treffen maatregelen. Het bereiken van een landelijk gunstige staat is namelijk een resultaatsverplichting van de richtlijn. Lidstaten zijn eraan gehouden alle noodzakelijk maatregelen te treffen om een gunstige staat te bereiken, maar zijn niet gehouden aan het onmogelijke. Daarom moet de doelstelling voor de gunstige staat van instandhouding wel met maatregelen kunnen worden bereikt. Het na te streven niveau kan daarom niet zodanig hoog liggen dat dit niet kan worden bereikt. Dit komt in de Europese richtsnoeren ook tot uitdrukking, doordat informatie over de ecologische potentie kan worden betrokken bij het bepalen van gunstige referentiewaarden.⁶⁰ Om tot een onderbouwde doelstelling te komen voor de gunstige staat is daarom bij het stellen van het landelijk doel de ecologische haalbaarheid meegewogen. De ecologische haalbaarheid is ingeschat met zichtjaar 2050, omdat dit een overzienbare periode is.

Bij het stellen van landelijke doelen voor een gunstige staat moet dus zowel rekening gehouden worden met de ecologische vereisten van soorten en habitattypen, als met een analyse van knelpunten en hun oplosbaarheid met inzet van bekende maatregelen om verbetering te realiseren, de ontwikkeltijd van habitattypen en leefgebieden, de reproductiesnelheid van soorten, hersteltijd voor biochemische verstoringen en een overzienbare periode tot 2050 (in dit document samengevat als ecologische haalbaarheid). Om te bepalen wat ecologisch haalbaar is, wordt rekening gehouden met:

- Knelpunten en hun oplosbaarheid door inzet van bekende maatregelen. Een inzet van dergelijke maatregelen, op plekken waar ze effectief kunnen zijn, bepaalt de grenzen van wat ecologisch haalbaar is. Er wordt geen rekening gehouden met theoretische/hypothetische maatregelen waarvan de effectiviteit niet bekend is.
- De ontwikkeltijd voor herstel:
 - De tijd die minimaal nodig is voor natuur om te herstellen (bijvoorbeeld hoogveenherstel, populatiegroei).
 - De tijd die nodig is om van biochemische verstoringen te herstellen.
- Een overzienbare periode: voor het bepalen van landelijke doelen wordt bezien wat ecologisch haalbaar is in 2050. Dit is een overzienbare periode van circa 25 jaar vanaf heden, die aansluit bij internationale deadlines uit de Natuurherstelverordening.

Sociaal-economische haalbaarheid of budgettaire overwegingen worden nadrukkelijk niet meegewogen bij het vertalen van de door de wetenschappelijke instituten gegeven adviezen naar landelijke doelen voor een gunstige staat. Daar laten de VHR geen ruimte voor, omdat de gunstige staat van instandhouding op basis van de best beschikbare wetenschappelijke kennis en op ecologische overwegingen moet worden gebaseerd en geen lager doel kan worden nagestreefd. Sociaal-economische haalbaarheid kan wel worden meegewogen bij het vertalen van de opgave voor het bereiken van de gunstige staat, naar concrete tijdgebonden uitvoeringsdoelen, gekoppeld aan instrumenten en middelen. Om dergelijke programmadoelen binnen de in die programma's gestelde termijnen te halen, moet gekeken worden naar uitvoerbare maatregelen waarbij sociaal-economische haalbaarheid een rol kan spelen.

⁶⁰ Guidelines on concepts and definitions, Article 17 of Directive 92/43/EEC, Reporting period 2019–2024: https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17/Reporting2025/Final%20Guidelines%20Art.%2017_2019-2024.pdf.

Voor sommige soorten en habitattypen is het advies voor het niveau van een gunstige staat van instandhouding niet ecologisch haalbaar in zichtjaar 2050. In die gevallen is het landelijk doel gelijk gesteld aan wat ecologisch maximaal haalbaar is voor dat jaar. Daarmee wordt invulling gegeven aan de verplichting uit de VHR om naar beste vermogen toe te werken naar een gunstige staat van instandhouding. Hiermee is de opgave die Nederland vanuit de VHR op zich neemt, afgebakend tot dat wat ecologisch haalbaar is. Dit betekent dat Nederland voor deze soorten en habitattypen nog niet de gunstige staat nastreeft, maar een 'zo gunstig mogelijke' staat van instandhouding.

De VHR stellen geen termijn aan het bereiken van de gunstige staat van instandhouding. Voor de landelijke doelen die gelijk zijn aan het advies voor het niveau van gunstig, is daarom geen realisatietermijn gesteld. Voor de landelijke doelen die lager zijn dan het advies voor het niveau van gunstig ligt dat anders. In die gevallen moet dat lagere doel worden nagestreefd voor 2050. Immers, de verplichting is om dan een zo gunstig mogelijke staat na te streven. Wat daarvoor ecologisch haalbaar is, is ingeschat voor 2050. Als de ecologische haalbaarheid met een andere zichttermijn was ingeschat, dan zou dat tot een ander doel hebben geleid. Als zo'n doel bereikt is, dan is er mogelijk nog een opgave voor de gunstige staat van instandhouding. Er is dan aanvullend op de periodieke herijkingen voor alle landelijke doelen in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel voor de soorten en habitattypen waarvoor het gunstige niveau in 2050 nog niet ecologisch haalbaar is.

Bovenstaande geldt ook in de bijzondere situatie dat het door de wetenschappelijke instituten gunstige niveau überhaupt niet ecologisch haalbaar is, ook niet op langere termijn na 2050. Mocht bij de volgende herziening nog steeds blijken dat het advies voor een gunstig niveau in Nederland ecologisch niet haalbaar is op langere termijn na 2050, dan blijft het landelijk doel lager dan wat door de wetenschappelijke instituten als een gunstig niveau wordt beschouwd. De Europese Commissie zal dan daarvan op de hoogte worden gebracht.

Schema: Welke haalbaarheidsoverwegingen spelen wanneer een rol?

Habitattypen en soorten: doelniveau voor de aspecten oppervlakte of populatieomvang

Als landelijk doel voor een gunstige staat is in beginsel het advies van WEnR over wat nodig is voor een gunstige staat van instandhouding (de geadviseerde gunstige referentiewaarde) overgenomen. Dit is het geval als dat niveau nu al wordt gehaald of in 2050 ecologisch haalbaar wordt geacht. Soms is een gunstige referentiewaarde met een bandbreedte voor de omvang geadviseerd. Dan is het gemiddelde daarvan overgenomen in het landelijke doel.

In sommige gevallen is het advies voor de gunstige oppervlakte of de gunstige populatieomvang niet ecologisch haalbaar in 2050. In die gevallen komt het landelijke doel overeen met wat maximaal ecologisch haalbaar is in 2050. Dit is bijvoorbeeld gedaan voor de strandplevier (als broedvogel), de scholekster en het habitatype stroomdalgraslanden.

In enkele gevallen is de geadviseerde gunstige referentiewaarde niet gekwantificeerd, omdat de kennis hiervoor ontbreekt. In deze gevallen is het landelijke doel zo concreet mogelijk geformuleerd, bijvoorbeeld 'uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied in de vorm van een bufferzone met een netwerk van poelen rond het huidige leefgebied' voor de brede geelgerande waterroofkever.

Habitattypen: doelniveau voor het aspect kwaliteit

Het landelijke doel voor de kwaliteit van habitattypen is dat de structuur en functie voor meer dan 90% van de oppervlakte een goede kwaliteitstoestand heeft. Dit is de drempelwaarde die voor een beoordeling als 'gunstig' als minimum wordt geadviseerd voor de rapportage aan de Europese Commissie over de staat van instandhouding⁶¹ en die gehanteerd wordt in de Natuurherstelverordening. Hiermee wordt afgeweken van de bouwstenen, waar het advies gegeven wordt om 75% als drempelwaarde te hanteren. Reden voor het gebruik van 90% is dat dit als resultaatverplichting uit de Natuurherstelverordening volgt. Door dit ook als landelijk doel te stellen geldt er een eenduidig doel voor de VHR en NHV voor de kwaliteit van habitattypen.

In sommige gevallen is de gunstige kwaliteit ecologisch gezien niet haalbaar in 2050. In die gevallen is aangegeven dat gewerkt moet worden aan (verdere) verbetering van kwaliteit of dat bijvoorbeeld naar een matig ongunstige staat van structuur en functie wordt gestreefd, als de huidige staat zeer ongunstig is. Een matig ongunstige staat van instandhouding houdt in dat tussen de 75 en 90% van het oppervlak in goede kwaliteitstoestand verkeert.

De voor een habitatype typische soorten maken onderdeel uit van het doel voor de kwaliteit van het betreffende habitatype. Daarvoor wordt aangesloten bij criteria voor de Rode Lijst status van deze soorten: 75% van de soorten moeten 'thans niet bedreigd' zijn en minder dan 15% van de typische soorten mag bedreigd (of erger) zijn.

Soorten: doelniveau voor de aspecten omvang en kwaliteit leefgebied

Voor de omvang en de kwaliteit van het leefgebied van soorten zijn geen afzonderlijke concrete doelen geformuleerd. Dit is omdat de eisen die soorten stellen aan hun leefgebied wel bekend zijn, maar nog niet in kwantitatieve zin (zowel omvang als kwaliteit) omschreven kan worden op landelijk niveau. In sommige gevallen is ook het leefgebied nog onbekend. In sommige gevallen zijn ook de leefgebiedseisen nog (deels) onbekend. Met een getal voor de populatieomvang wordt zo goed mogelijk de gewenste draagkracht van het leefgebied aangegeven.

Afronding oppervlakte habitatype en populatieomvang

Het landelijke doel voor de oppervlakte van een habitatype en de populatieomvang is een afgerond getal (met als basis het wetenschappelijke advies van de wetenschappelijke instituten). Dit is gedaan om schijnnaauwkeurigheid in de doelen te voorkomen. Omdat het lastig is te bepalen hoeveel precies nodig is voor een gunstige staat in de toekomst, spelen in het wetenschappelijk advies diverse onzekerheden. De aantallen in doelen zijn dan ook richtinggevend bedoeld en rond 2032 (of al eerder, als voortschrijdende wetenschappelijke inzichten over het benodigde niveau voor een gunstige staat van instandhouding dat noodzakelijk maken) zal worden bezien of er aanleiding is om de landelijke doelen opnieuw te actualiseren (zie ook paragraaf 1.6). Het gebruik van precieze getallen zou de indruk kunnen wekken dat de doelen op de vierkante meter of op het individu nauwkeurig moeten worden gehaald. Hierbij zijn de volgende afrondingsregels gebruikt:

- 1000-tallen zijn afgerond op de dichtstbijzijnde 100-tallen;
- 100-tallen zijn afgerond op de dichtstbijzijnde 10-tallen;
- 10-tallen zijn afgerond op de dichtstbijzijnde 5-tallen.

Natuurlijke fluctuaties en dynamiek

De toekomstig gunstige situatie zoals opgenomen in de landelijke doelen houdt rekening met natuurlijke fluctuaties en dynamiek. De toekomstig gunstige situatie is gebaseerd op de gunstige referentiewaarde die als gemiddelde is bepaald. Voor vogels is dat het een gemiddelde over een periode van tussen de 6 en circa 30 jaar, waardoor natuurlijke fluctuaties in het landelijke doel worden meegenomen. Voor habitat-

⁶¹ Guidelines on concepts and definitions, Article 17 of Directive 92/43/EEC, Reporting period 2019–2024 (p. 89): https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17/Reporting2025/Final%20Guidelines%20Art.%2017_2019-2024.pdf.

typen en soorten is het meestal het gemiddelde van de uitkomst van de modelmatige bepaling van de gunstige referentiewaarde of de beste schatting van het meerjarig gemiddelde (dynamische habitattypen). Deze waarde valt vrijwel zeker binnen de bandbreedte van een levensvatbare populatie en wordt slechts in geringe mate beïnvloed door externe factoren. Daarnaast is er in sommige gevallen met natuurlijke fluctuaties en/of dynamiek rekening gehouden via de eenheid waarin de doelen worden uitgedrukt (zie paragraaf 3.1). Bij evaluatie of doelen zijn bereikt wordt ook rekening gehouden met natuurlijke fluctuaties (zie paragraaf 2.5).

3.4 Maatwerk bij landelijke doelen

Ten gunste van

In situaties waarbij noodzakelijkerwijs gekozen moet worden tussen twee instandhoudingsdoelen, is enige achteruitgang ten opzichte van een van de behoudsdoelen toegestaan 'ten gunste van' het andere instandhoudingsdoel. Bij de landelijke doelen wordt dit alleen toegepast als er op landelijk niveau sprake is van een conflict met andere landelijke doelen waardoor behoud van de landelijke oppervlakte niet mogelijk is. Op dit moment zijn daarvan geen voorbeelden. Op lokaal niveau kunnen conflicten vaker optreden en moet een keuze gemaakt worden. In die gevallen wordt als maatwerkoplossing de 'ten gunste van'-formulering vastgelegd in de betreffende aanwijzingsbesluiten.

Een voorbeeld zijn de hoogvenen. H7110 actieve hoogvenen subtype A, *hoogveenlandschap* ontstaat uit H7120 herstellende hoogvenen waar de kwaliteit verbeterd is. Uitbreiding van oppervlakte van actieve hoogvenen (H7110) gaat dus lokaal per definitie ten koste van oppervlakte herstellende hoogvenen (H7120). Indien dit op de schaal van een Natura 2000-gebied niet kan worden opgevangen, wordt een 'ten gunste van' doelstelling gebruikt om duidelijk te maken dat enige achteruitgang van herstellende hoogvenen acceptabel is. Of er per saldo landelijk een afname van het oppervlak van de herstellende hoogvenen plaats zal vinden, is niet zeker, dus wordt de ten gunste van formulering niet (meer) toegepast.

Lokaal vrijwel uitgestorven soorten

Uit de adviezen van SOVON blijkt dat sommige broedvogelsoorten lokaal (vrijwel) uitgestorven zijn. Het gaat dan om het korhoen en de duinpieper. Voor deze soorten wordt weliswaar een populatieomvang in het landelijk doel benoemd, maar voor deze soorten ligt de nadruk op het op orde brengen van het leefgebied, omdat het doelaantal van externe factoren afhankelijk is (herintroductie en immigratie). Voor de duinpieper betreft het populatiedoel de hervestiging van een sleutelpopulatie, terwijl het voor het korhoen om uitbreiding tot een sleutelpopulatie gaat.

De tonghaarmuts is een epifytisch bladmos waarvan in Nederland geen duurzame populaties bekend zijn. Het doel is 'uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de uitbreiding van de populatie'. De populatieomvang is niet gekwantificeerd. Het doel voor het leefgebied wordt naar verwachting door autonome ontwikkelingen bereikt.

De elft is een trekvis die sporadisch voorkomt in Nederland. De soort wordt in Duitsland echter uitgezet. Daarom is voor deze soort een doel opgenomen voor uitbreiding tot een grensoverschrijdende populatie, waaraan Nederland bijdraagt als opgroeigebied van jonge elft en als doortrekgebied naar de paaiplassen.

Soort met twee doelen

Voor de meervleermuis worden twee doelen gesteld. Er kon hier onderscheid gemaakt worden tussen een doel voor de zomerpopulatie en een doel voor de winterpopulatie. Omdat de zomerpopulatie andere eisen aan het leefgebied stelt dan de winterpopulatie, is dit onderscheid zinvol.

Soorten zonder doel

Voor de grote stern en de visdief wordt geen doel gesteld voor de niet-broedvogel, ondanks dat de Voordelta is aangewezen voor deze soorten als niet-broedvogel. De populatiegrootte en de instandhoudingsdoelstellingen van deze soorten in de Voordelta zijn geheel afhankelijk van en daarom volledig gebaseerd op de populatiegrootte en de instandhoudingsdoelstellingen van de broedvogelpopulatie in de nabijgelegen gebieden.

Dit is namelijk dezelfde populatie. Om deze reden is er geen advies van SOVON gevraagd voor de niet-broedvogelpopulatie van de grote stern en de visdief en is er geen landelijk doel geformuleerd. Compensatie voor Maasvlakte 2 is de reden dat er instandhoudingsdoelstellingen voor de niet-broedvogelpopulaties zijn gesteld, ondanks dat dit dezelfde populaties zijn als de broedvogelpopulaties (zie: aanwijzingsbesluit Voordelta).

Omgang met klimaatverandering bij landelijke doelen

De landelijke doelen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten zijn zodanig geformuleerd dat deze ecologisch haalbaar zijn met het zicht op 2050, ook in een veranderend klimaat. In de toekomst zou klimaatverandering om aanpassing van landelijke doelen kunnen vragen. Het is echter niet zo dat daardoor later zal blijken dat maatregelen voor het bereiken van de landelijke doelen overbodig zijn geweest. Het klimaatrobuust maken van de Natura 2000-gebieden, waartoe de VHR ook verplichten, vraagt veelal dezelfde type maatregelen als die al nodig zijn voor realisatie van de huidige instandhoudingsdoelstellingen: herstel van hydrologie, buffering van externe invloeden, aanleg van verbindingen en het verminderen van andere drukfactoren. De maatregelen kunnen zo worden gericht dat positieve bijdragen van natuurherstel aan klimaatadaptatie worden versterkt. Natuur kan ook een belangrijke rol spelen bij het tegengaan van (de effecten van) klimaatverandering, bijvoorbeeld via kustbescherming, waterberging en het vastleggen van broeikasgassen in bossen, veenbodems, graslanden en kwelders. Klimaatverandering geeft extra urgentie aan het realiseren van de benodigde condities (inclusief de ruimte voor dynamiek) voor natuurherstel. Habitattypen en soorten die niet in een gunstige staat van instandhouding verkeren zijn immers extra kwetsbaar voor negatieve invloeden van klimaatverandering.

Klimaatverandering zal ontegenzeggelijk invloed hebben op de Nederlandse natuur. Als gevolg van klimaatverandering kunnen soorten op andere plekken gaan voorkomen in Nederland en Europa, in andere aantallen gaan voorkomen, of zelfs geheel verdwijnen of nieuw verschijnen. Er zijn momenteel geen voorbeelden van habitattypen en soorten die als gevolg van klimaatverandering zijn verdwenen zodat de landelijke doelen niet meer zouden gelden. Wel zijn er een aantal soorten bekend die, mede onder invloed van klimaatverandering, de laatste decennia in kleinere aantallen en gewijzigde temporele of ruimtelijke verspreiding voorkomen. Dit betreft overwinterende kleine zwaan, kleine rietgans en de taigarietgans. Net als voor alle soorten, is ook voor deze soorten het vernieuwde landelijk doel voor de populatieomvang gebaseerd op wat ecologisch haalbaar is in het jaar 2050: het leefgebied moet in termen van omvang en kwaliteit voor die populatie-omvang op orde zijn. Nederland kan niet zomaar afzien de verplichting om populaties van soorten en hun leefgebieden in stand te houden, in de verwachting dat klimaatverandering in de toekomst een effect gaat hebben. Als voldaan wordt aan de onderstaande beleidsregels voor een bepaalde soort, is LVVN voornemens om een overleg met de Europese Commissie te starten. Hierbij zal de inzet zijn om alleen een doel voor de omvang en de kwaliteit van het leefgebied voor deze soort op te nemen en het doel voor de populatieomvang in Nederland te laten vervallen.

Beleidsregels om in de toekomst landelijke doelen en instandhoudingsdoelstellingen van gebieden aan te passen

Om te kunnen beoordelen of en wanneer er sprake is van onhaalbare of onhoudbare doelen, kunnen beleidsregels worden ontwikkeld. Deze regels gelden zowel voor landelijke doelen als voor de instandhoudingsdoelstellingen voor de Natura 2000-gebieden. Centrale vraag hierbij is: hoe lang moet worden doorgegaan met het op orde houden van de condities voor een specifieke soort als die steeds minder aanwezig is in een gebied bijvoorbeeld doordat er verschuivingen zijn tussen gebieden of binnen Europa. Deze vraag kan ook voor habitattypen aan de orde zijn.

Als richtlijn kan worden gehanteerd om eens in de twaalf jaar (twee keer een beheerplancycclus voor Natura 2000-gebieden, tweemaal de cyclus voor EU rapportage) te beoordelen hoe actueel de kwantificering van doelen nog is en die aan de veranderende situatie aan te passen binnen de juridische mogelijkheden van de VHR. Voor soorten die gedurende twee keer een beheerplancycclus afwezig zijn en waarschijnlijk niet meer terugkomen (trekvogels) in een bepaald Natura 2000-gebied zouden eventueel instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden verlaagd of na overleg met de Europese Commissie in het geheel worden geschrapt, mits voldaan wordt aan de voorwaarden die hiervoor gelden. In het uiterste geval kunnen veranderingen als

gevolg van klimaatverandering reden zijn om gebieden hun Natura 2000-status te ontnemen en die toe te kennen aan andere gebieden.⁶² De wijze waarop een dergelijke wijziging in de landelijke doelen kan doorwerken moet in de onderbouwing meegenomen worden.

Om zo nodig doelen onderbouwd te kunnen aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering, is het van groot belang om de invloed van klimaatverandering - voor zover die onvermijdelijk is - te onderscheiden van andere invloeden. Immers, het verlagen van doelen of afzien van bescherming kan alleen als alle nodige maatregelen voor instandhouding wel zijn getroffen. Daarom dient in beheerplannen rekening te worden gehouden met de mate van gevoeligheid voor klimaatverandering van beschermde natuur en daartoe aangewezen Natura 2000-gebieden en moeten de nodige preventieve maatregelen worden getroffen.

De keuzes die t.b.v. klimaatadaptatie in de toekomst gemaakt worden voor het waarborgen van waterveiligheid en de beschikbaarheid van zoetwater kunnen van invloed zijn op de ecologische haalbaarheid van de landelijke doelen. Als het inzicht in de ecologische haalbaarheid door dergelijke systeemkeuzes wijzigt, dan zal dat betrokken worden bij de eerste herijking van de landelijke doelen rond 2032, of al eerder als voortschrijdende wetenschappelijke inzichten over het benodigde niveau voor een gunstige staat van instandhouding dat noodzakelijk maken.

Dossieropbouw met zorgvuldige documentatie van de genomen noodzakelijke beheerplannen herstelmaatregelen en daarbij behorende effecten is noodzakelijk ter onderbouwing van het voorstel om het aanwijzingsbesluit van het Natura 2000-gebied aan te passen.

Daarbij kan onderscheid worden gemaakt tussen verschillende soorten casussen:

- Verlaging van instandhoudingsdoelstellingen
Een habitatype/soort komt minder voor in een Natura 2000-gebied, als een gevolg van klimaatverandering, en komt – ondanks dat alle maatregelen zijn getroffen – niet meer op een eerder niveau terug: verlagen en bezien of ook het landelijk doel moet worden aangepast;
- Schrappen van instandhoudingsdoelstellingen
Een habitatype/soort is verdwenen uit een Natura 2000-gebied, als een gevolg van klimaatverandering, en komt, ondanks dat alle maatregelen zijn getroffen, onherroepelijk niet meer terug: schrappen na overleg met de Europese Commissie en bezien of ook het landelijk doel moet worden aangepast;
- ADC-toets voor het maken van systeemkeuzes
Klimaatadaptatie vraagt systeemkeuzes (beheer, waterhuishouding, etc.) die kansen bieden voor sommige soorten, maar negatief uitpakken voor andere: met ADC-redenering onderbouwen welke keuze de beste is.

Samenvattend is het effect van klimaatverandering op het Natura 2000-doelensysteem vooralsnog niet zozeer dat instandhoudingsdoelstellingen ecologisch onhaalbaar worden, maar eerder dat een verschuiving van instandhoudingsdoelstellingen tussen de Natura 2000-gebieden nodig kan zijn evenals aanpassing van beheermaatregelen aan klimaatverandering (klimaatadaptatie). Om op lidstaatniveau goed met verschuivingen als gevolg van klimaatverandering om te kunnen gaan is bovendien op Europees niveau coördinatie nodig met voldoende waarborgen.

⁶² Zie ook Habitatrichtlijn, artikel 9.

Deel 2: Landelijke doelen

Doelen in categorie A: Het landelijk doel komt overeen met het advies van de wetenschappelijke instituten voor een gunstige staat van instandhouding en dat niveau wordt nu al gehaald.

Doelen in categorie B: Het landelijk doel komt overeen met het advies van de wetenschappelijke instituten voor een gunstige staat van instandhouding en dat niveau wordt in 2050 ecologisch haalbaar geacht.

Doelen in categorie C: Het landelijk doel komt overeen met wat maximaal ecologisch haalbaar is in 2050 en dat is lager dan het advies van de wetenschappelijke instituten voor een gunstige staat van instandhouding.

1. Habitattypen

H1110 Permanent overstroomde zandbanken (categorie B)

Natura 2000-doel

Subtype A, *getijdengebied*: behoud van de oppervlakte van ten minste 130.000 ha en behoud van de kwaliteit.

Subtype B, *Noordzeekustzone*: behoud van de oppervlakte van ten minste 590.000 ha en verbetering van de kwaliteit.

Subtype C, *Doggersbank*: behoud van de oppervlakte van ten minste 470.000 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype permanent overstroomde zandbanken bestaat uit drie subtypen: subtype A, *getijdengebied*, subtype B, *Noordzeekustzone* en subtype C, *Doggersbank*. Permanent overstroomde zandbanken komen voor in de ondiepe delen van de zee. Subtype A, *getijdengebied* komt voor in het sublitoraal van de Waddenzee en in de voormalige riviermonding van Rijn en Maas, aan de zeezijde van de Haringvlietdam. Het verspreidingsgebied van subtype B, *Noordzeekustzone* is de gehele kustzone van de Noordzee van de Belgisch-Nederlandse grens tot de Eems. Subtype C, *Doggersbank* komt alleen voor op de Doggersbank. Binnen Europa komt het habitatype wijdverspreid voor, in Nederland komt meer dan 4% van de totale Europese oppervlakte voor.

De staat van instandhouding van de permanent overstroomde zandbanken wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. Deze beoordeling geldt voor alle subtypen tezamen. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect 'oppervlakte' gunstig is, is behoud ervan voldoende. De toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van subtype A, *getijdengebied*: van 130.000 ha, van subtype B, *Noordzeekustzone* van 590.000 ha en van subtype C, *Doggersbank* van 470.000 ha laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte voor beide subtypen momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van alle subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van alle subtypen tezamen moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor alle subtypen tezamen.

De belangrijkste knelpunten voor alle subtypen van het habitatype permanent overstroomde zandbanken zijn fysieke verstoring door bodemberoerende visserij en mariene waterverontreiniging (zoals vervuiling door lozingen vanaf land en op zee). Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het jaar rond sluiten van gebieden voor bodemberoerende activiteiten en meer controle op lozingen op zee en land.

H1130 Estuaria (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype estuaria bestaat uit een mozaïek van mariene en brakke ecotopen, zoals watervlaktes, geulen, en zandplaten. Estuaria zijn de benedenstroomse delen van riviersystemen die onder invloed staan van zeewater en de werking van getijden. Verschillende structuurvormende elementen zoals schelpdierbanken, schelpkokerwormbanken, zeegras- en ruppiavelden worden als kenmerkende onderdelen van de structuur en functie van dit habitatype beschouwd. Ondanks de afdamming van de Zuiderzee en van de meeste zeearmen in het Deltagebied zijn de resterende estuaria in Nederland qua omvang en dynamiek

van processen nog steeds van internationale betekenis. De enige overgebleven estuaria in Nederland, de Westerschelde en de Eems-Dollard bevinden zich op de grens met de buurlanden België (Schelde-estuarium) en Duitsland (Eems-estuarium).

De staat van instandhouding van de estuaria is 'zeer ongunstig' vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten: verspreiding, oppervlakte, structuur en functie en toekomstperspectief. Kwaliteitsverbetering is noodzakelijk, waarvoor – in elk geval in de Westerschelde – ook uitbreiding van de oppervlakte nodig is.

Voor de gunstige structuur en functie moet tenminste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet tenminste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig' bedreigd. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Dit betekent waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding.

Voor de Westerschelde houdt kwaliteitsverbetering herstel in van de afwisseling in diverse deelecosystemen (laagdynamische en hoogdynamische, diepe en ondiepe, zoete en zoute delen, belendende schorren en overgangen tussen al deze deelsystemen) met de bijbehorende hoge biodiversiteit. Voor dit gebied is behoud van het meergeulenstelsel en uitbreiding van de oppervlakte van laagdynamische deelgebieden (droogvallende platen en ondiepe wateren) noodzakelijk voor kwaliteitsverbetering en duurzaam voortbestaan. Voor de Eems-Dollard ligt het accent op behoud oppervlakte en verbetering van de kwaliteit. De verbetering van de kwaliteit heeft daar met name betrekking op het herstellen van een optimaal bodemleven en het bieden van een goed functionerende trekroute voor vissen. Tot de beoogde kwaliteitsverbetering behoort ook een zo spoedig mogelijk herstel van zeegrasvelden en mosselbanken. Met het oog op het kunnen bereiken van de verbeterdoelstelling worden in het gebied diverse maatregelen getroffen met als doel het te hoge slibgehalte omlaag te brengen. Stijging van de zeespiegel vormt een bedreiging voor het habitatype, omdat de ruimte voor meebewegen is ingeperkt door de ligging tussen dijken.

H1140 Slik- en zandplaten (categorie B)

Natura 2000-doel

Subtype A, *getijdengebied*: behoud van de oppervlakte van ten minste 142.700 ha en verbetering van de kwaliteit.
Subtype B, *Noordzeekustzone*: behoud van de oppervlakte van tenminste 4.400 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype slik- en zandplaten bestaat uit twee subtypen: subtype A, *getijdengebied* en subtype B, *Noordzeekustzone*. Subtype A, *getijdengebied*, bestaat grotendeels uit laag-dynamische wadplaten. Deze liggen relatief luw doordat ze door eilanden of zandbanken zijn afgeschermd van de golfwerking van de Noordzee. Dicht bij het zeegat zijn de platen relatief zandig en kunnen zeer slikkig zijn aan het einde van een vloedbekken zoals bij een wantij of langs de vastelandskust. Subtype B, *Noordzeekustzone*, bestaat uit hoog-dynamische zandplaten. Deze zijn gelegen onder relatief hoog-dynamische omstandigheden en zijn door de (branding) golven grofkorrelig (zandig). De slik- en zandplaten komen wijdverspreid voor langs de Europese kusten.

Binnen Europa ligt een relatief groot areaal langs de Nederlandse kust en op het Nederlands Continentaal Plat.

De staat van instandhouding van de slik- en zandplaten wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. Deze beoordeling geldt voor beide subtypen tezamen. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect 'oppervlakte' gunstig is, is behoud ervan voldoende. De toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van subtype A, *getijdengebied* van 142.700 ha en van subtype B, *Noordzeekustzone* van 4.400 ha laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte voor beide subtypen momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van beide subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van beide subtypen tezamen moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor beide subtypen tezamen.

De belangrijkste knelpunten voor beide subtypen van het habitatype slik- en zandplaten zijn fysieke verstoring door bodemberoerende visserij, mariene waterverontreiniging (zoals vervuiling door lozingen vanaf land en op zee) en klimaatverandering (waardoor een stijging van de zeespiegel en temperatuurs- en weersextremen ontstaan). Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het jaarrond sluiten van gebieden voor bodemberoerende activiteiten (en daarnaast ook sluiten voor activiteiten als garnalen-, mosselzaad-, zegen-, handkorkelvisserij en aasspitten) en meer controle op ongeoorloofde lozingen op zee en inspanningen om bemesting in landbouw en aquacultuur gericht uit te voeren, zodat bemesting en uitspoeling wordt geminimaliseerd.

H1160 Grote baaien (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 34.700 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype grote baaien bestaat intern uit een mozaïek van mariene ecotopen, zoals watervlaktes en geulen; al dan niet bij eb droogvallende, hoge dan wel lage, zandige dan wel slibrijke platen; mosselbanken, kokkelbanken en zeegras- en ruppiavelden. De samenhang tussen en de afwisseling van de ecotopen vormen een wezenlijk aspect van de structuur en functie van het habitatype. In tegenstelling tot estuaria, is de invloed van zoet water beperkt. Het habitatype is binnen Europa wijdverspreid. De soortensamenstelling van de Oosterschelde is uniek in vergelijking met andere grote, ondiepe kreken of baaien in Europa.

De staat van instandhouding van de grote baaien wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect 'oppervlakte' gunstig is, is behoud ervan voldoende. De toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 35.900 ha laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype grote baaien is verandering van de hydrologische omstandigheden waardoor de morfologie van het systeem niet in overeenstemming is met het halfgesloten karakter van de monding (Oosterscheldekering). Dit leidt tot zandhonger waardoor platen en slikken geleidelijk in de diepere geulen verdwijnen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het cyclisch uitvoeren van suppleties in het sediment om in het tekort aan platen en slikken te voorzien, en het actief beschermen en stimuleren van aangroei van de platen en slikken.

H1170 Riffen van open zee (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 65.800 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Met het habitatype riffen van open zee worden in Nederland specifiek de geogene rifstructuren aangeduid, gekenmerkt door het voorkomen van zwerfkeien en/of grove grindfracties. Fijnere fracties (8-64 mm) worden ook tot het habitatype gerekend wanneer kenmerkende hardsubstraat fauna (met name sessiele soorten) aanwezig zijn. Ook tussenliggende gebieden met zachsubstraat (ten minste keien aanwezig in omliggend gebied van 100 m²), worden tot het habitatype gerekend. Voor het habitatype is de zeer beperkte dynamiek het belangrijkste kenmerk. De natuurlijke bodemdynamiek wordt voornamelijk veroorzaakt door incidentele stormen, waarvan de golfwerking tot op dieptes van 40 meter doordringt en het grind verplaatst. Ten opzichte van de omvangrijke riffen in de vorm van grote grind- en steenconcentraties die elders in de Noordzee voorkomen is de omvang van het Nederlandse rif niet van grote betekenis. Voor Nederland vormt het habitatype riffen van open zee echter een uniek habitatype met een zeer specifieke biodiversiteit.

De staat van instandhouding van de riffen van open zee wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld. Het aspect 'structuur & functie inclusief typische soorten' heeft een 'zeer ongunstige' beoordeling en het aspect 'toekomstperspectief' een 'matig ongunstige' beoordeling. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect 'oppervlakte' gunstig is, is behoud ervan voldoende. De toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 65.800 ha laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype riffen van open zee is fysieke verstoring door bodemberoerende visserij (dit is inclusief technieken die de benthische en met name sessiele gemeenschappen kunnen beschadigen). Visserij kan daarnaast in de omgeving zorgen voor verhoogde concentraties van sediment in de waterkolom en bedekking van hard substraat met een sliblaag. Een van de maatregelen die ervoor kan zorgen dat de gunstige staat van instandhouding wordt gehaald, is het jaar rond sluiten van gebieden voor alle bodemberoerende activiteiten.

H1310 Zilte pionierbegroeiingen (categorie A)

Natura 2000-doel

Subtype A, *zeekraal*: behoud van de oppervlakte van ten minste 3.000 ha en behoud van de kwaliteit.

Subtype B, *zeevetmuur*: behoud van de oppervlakte van ten minste 90 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype zilte pionierbegroeiingen bestaat uit twee subtypen: subtype A, *zeekraal*, en subtype B, *zeevetmuur*. Subtype A, *zeekraal*, vormt de pioniersfase van het bredere ecosysteem kwelders en schorren (incl. groene stranden). Subtype B, *zeevetmuur*, komt voor aan de hoge kant van kwelders en schorren en verder eveneens veel op groene stranden. De overeenkomst tussen beide subtypen, die ecologische uitersten vormen, is dat de vegetatie gedomineerd wordt door eenjarige halofyten. Beide subtypen komen wijdverspreid voor langs de Europese kusten, maar slechts in kleine oppervlakten. Subtype A, *zeekraal*, komt echter binnen Nederland in relatief grote oppervlakte voor.

De staat van instandhouding van de zilte pionierbegroeiingen wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van het aspect 'toekomstperspectief'. Deze beoordeling geldt voor beide subtypen tezamen. Omdat de staat van instandhouding voor de aspecten 'oppervlakte' en 'structuur & functie inclusief typische soorten' gunstig is, is behoud hiervan voldoende. De benodigde toekomstig, gunstige

oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van subtype A, *zeekraal* van 3.000 ha en van subtype B, *zeevetmuur* van 90 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van beide subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van beide subtypen tezamen moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'.

Aandachtspunt voor het behouden van de gunstige staat op de lange termijn van met name subtype A, *zeekraal*, is kusterosie als gevolg van klimaatverandering. Maatregelen die ervoor kunnen zorgen dat de gunstige staat van instandhouding behouden blijft, bestaan onder andere uit suppletie om erosie tegen te gaan, het beheren en zo nodig ophogen van dammen van kwelderwerken (zodat de pionierzone in stand blijft en mee kan groeien met de zeespiegelstijgingen) en meer ruimte geven aan kwelderontwikkeling door dijken te verplaatsen of zilte begroeiingen binnendijks te ontwikkelen.

H1320 Slijkgrasvelden (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 840 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype slijkgrasvelden vormt een element binnen de bredere habitat van de kwelders, dat een belangrijke rol speelt bij het beschermen van het achterland tegen de zee en de vastlegging van koolstof (blue carbon) in de bodem. De soort klein slijkgras is vrijwel overal verdrongen door Engels slijkgras. Door de aanplant en vervolgens uitbreiding van Engels slijkgras is de oppervlakte en verspreiding van het habitatype in de loop van de 20ste eeuw sterk uitgebreid. Naast deze beide soorten, wordt op een enkele plek ook de bastaard *Spartina x townsendii* aangetroffen. In Nederland bereikt het habitatype de noordgrens van het Europese areaal.

De staat van instandhouding van de slijkgrasvelden wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect 'oppervlakte' gunstig is, is behoud ervan voldoende. De toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 840 ha laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype slijkgrasvelden is de verdringing van klein slijkgras door Engels slijkgras, wat in het verleden heeft plaatsgevonden. Dit zorgt met name voor een onvoldoende landelijke toestand van de typische soorten. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, en klein slijkgras doen terugkeren, zijn onbekend. Er wordt ingeschat dat dit – gezien de recente positieve trend – mogelijk ook zonder enige maatregel kan worden gerealiseerd.

H1330 Schorren en zilte graslanden (categorie B)

Natura 2000-doel

Subtype A, *buitendijks*: uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste gemiddeld 10.300 ha en verbetering van de kwaliteit.

Subtype B, *binnendijks*: behoud van de oppervlakte van ten minste 500 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype schorren en zilte graslanden bestaat uit twee subtypes: subtype A, *buitendijks*, en subtype B, *binnendijks*. Subtype A, *buitendijks*, bestaat uit meer natuurlijke kwelders en schorren met natuurlijke overstromingsdynamiek en de bijbehorende erosie en sedimentatie. Subtype B, *binnendijks*, bestaat uit meer ingepolderde of afgesloten gebieden, waarbij de natuurlijke overstromingsdynamiek (nagenoeg) ontbreekt. Floristisch verschillen de beide subtypen weinig, maar qua functioneren en structuren zijn er grote verschillen. Binnen de kwelders is er een grote variatie in landschapsvorm en beheer. Binnen Europa is subtype A, *buitendijks*, te vinden langs de Atlantische kust van Portugal tot IJsland en Noord-Scandinavië; het areaal is in Nederland groot. Subtype B, *binnendijks* komt in Nederland in vergelijking met de rest van Europa een stuk minder vaak voor.

De staat van instandhouding van de schorren en zilte graslanden wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘oppervlakte’, ‘structuur & functie inclusief typische soorten’ en ‘toekomstperspectief’. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van subtype A, *buitendijks*, van gemiddeld 9.600 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd voor dit subtype. De uitbreidingsdoelstelling is noodzakelijk voor de verbetering van de kwaliteit (evenwichtige kwelderzoning), met name in de Waddenzee, Oosterschelde en Westerschelde. De huidige oppervlakte van subtype B, *binnendijks*, van gemiddeld 500 ha laat zien dat dit landelijk doel momenteel wordt gehaald, daarom is een behoudsdoelstelling geformuleerd voor dit subtype.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van beide subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van beide subtypen tezamen moet ten minste 75% ‘niet bedreigd’ zijn, en minder dan 15% ‘bedreigd’ of ‘ernstig bedreigd’. De structuur en functie verkeert op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding door mindere kwaliteit van subtype A, *buitendijks*. Daarom een verbeterdoelstelling geformuleerd voor subtype A, *buitendijks* en een behoudsdoelstelling voor subtype B.

H2110 Embryonale duinen (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van het voorkomen in 400 tot 450 kilometerhokken en behoud van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype embryonale duinen is in de reeks van begroeiingen vanaf het strand richting het binnenland het eerste habitatype dat wordt aangetroffen: de duintjes groeien op het strand en in de voet en aan de lijzijde van de zeereep. De ecologische variatie binnen het type is uiterst gering. Het habitatype komt wijdverspreid langs de Atlantische en Mediterrane kust voor. Doordat Nederland relatief veel duinen heeft, is Nederland van relatief groot belang voor dit habitatype.

De staat van instandhouding van de embryonale duinen wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. Het huidige voorkomen van het habitatype in 418 kilometerhokken laat zien

dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald. Omdat het om een erg dynamisch type gaat, waarvan de oppervlakte jaarlijks behoorlijk kan fluctueren, is ervoor gekozen de oppervlakte niet in hectares uit te drukken, maar in het aantal kilometerhokken waarin het type voorkomt.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'.

Aandachtspunt voor het behouden van de gunstige staat van instandhouding op de lange termijn is kusterosie (als gevolg van klimaatverandering). Een maatregel die ervoor kan zorgen dat de gunstige staat van instandhouding behouden blijft, bestaat uit strandsuppleties om de huidige kustlijn te kunnen blijven handhaven.

H2120 Witte duinen (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 2.200 ha en behoud van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype witte duinen betreft de duinen het dichtst bij de kust die begroeid zijn met helmvegetaties. Het habitatype neemt in Nederland een relatief grote oppervlakte in, waarvan de kwaliteit de laatste decennia sterk is verbeterd door verstuing van zand door natuurlijke winddynamiek meer ruimte te geven. De ecologische variatie binnen het type is uiterst gering. Het habitatype komt wijdverspreid langs de Atlantische en Mediterrane kust voor.

De staat van instandhouding van de witte duinen wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 2.200 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'.

Aandachtspunt voor het behouden van de gunstige staat van instandhouding op de lange termijn is kusterosie als gevolg van klimaatverandering. Maatregelen die ervoor kunnen zorgen dat de gunstige staat van instandhouding behouden blijft, bestaan uit het toestaan van verstuingdynamiek (niet vastleggen van helmdünen en zorgen dat met enige regelmaat aanvoer van zand plaats vindt via suppleties, zandmotor en dergelijke).

H2130 *Grijze duinen (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 12.600 ha en verbetering van de kwaliteit, waarbij de huidige variatie in subtypen behouden blijft.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype grijze duinen bestaat uit drie subtypen, welke niet strikt gescheiden voorkomen. Subtype A, *kalkrijk*, komt voornamelijk voor op de eilanden in de Zuidwestelijke Delta en de kalkrijke duinen tussen Hoek van Holland en Bergen. Subtype B, *kalkarm*, is het dominante type in het kalkarme duinlandschap van Bergen tot aan Rottumeroog. Subtype C, *heischraal*, wordt relatief veel aangetroffen langs valleien op de vroongronden van Schouwen en Goeree. Nederland ligt binnen Europa centraal in het verspreidingsgebied dat zich uitstrekt van Gibraltar tot en met het Oostzeegebied. Nederland kent binnen Europa een relatief

grote oppervlakte aan goed ontwikkelde grijze duinen. Daarnaast komen binnen Nederland een aantal min of meer unieke ('endemische') plantengemeenschappen voor. Dit geldt met name voor de begroeiingen van subtype A, *kalkrijk*.

De staat van instandhouding van de grijze duinen wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'oppervlakte', 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. Deze beoordeling geldt voor alle subtypen tezamen. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 9.100 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van alle subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van alle subtypen tezamen moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor alle subtypen tezamen.

Het belangrijkste knelpunt voor alle subtypen van het habitatype grijze duinen is vergrassing/verstruweling. Dit wordt veroorzaakt door de afname van de konijnenpopulatie als gevolg van virusziektes en door stikstofdepositie van onder andere scheepvaart. In sommige gebieden vormt overbegrazing door damherten een knelpunt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het stimuleren van kleinschalige verstuing in kalkrijke duinen om verzuring tegen te gaan en begrazing door vee, grote grazers en konijnen, gericht op het behoud van een korte structuur, en brongerichte maatregelen tegen stikstof.

H2140 *Duinheiden met kraaihei (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 1.500 ha en behoud van de kwaliteit, waarbij de huidige variatie in subtypen behouden blijft.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype duinheiden met kraaihei bestaat uit twee subtypen, welke deels gescheiden en deels door elkaar voorkomen: subtype A, *vochtig* en subtype B, *droog*. In de kalkarme duinen (ten noorden van Bergen) wordt de meeste duinheide aangetroffen. Deze duinen worden vooral gedomineerd door kraaihei, maar plaatselijk kan ook struikheide veel voorkomen. Het overgrote deel van het Europese oppervlak van het habitatype wordt in Denemarken aangetroffen. In Nederland komt de relatief goed ontwikkelde natte vorm van dit habitatype veel voor.

De staat van instandhouding van de duinheiden met kraaihei wordt als 'gunstig' beoordeeld. Deze beoordeling geldt voor beide subtypen tezamen. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerking-treding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 1.500 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van beide subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van beide subtypen tezamen moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'.

Aandachtspunt voor beide subtypen voor het behouden van de gunstige staat van instandhouding op de lange termijn is successie naar struweel en bos. Dit heeft een natuurlijke oorzaak, maar wordt versterkt door het wegvallen van konijnenpopulaties en door stikstofdepositie. Voor subtype A, *vochtig*, is verdroging eveneens een belangrijk knelpunt. Maatregelen die ervoor kunnen zorgen dat de gunstige staat van

instandhouding behouden blijft, bestaan onder andere uit begrazing door vee en andere grote grazers (of eventueel (aanvullend) maaien), het tegengaan van vermeting door middel van brongerichte maatregelen tegen vervuiling vanuit scheepvaart, industrie en landbouw, het tegengaan van drainages en het beperken van grondwaterwinning.

H2150 *Duinheiden met struikhei (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 160 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype duinheiden met struikhei komt deels in samenhang met H2140 duinheiden met kraaihei voor, en deels gescheiden. In de kalkrijke duinen (ten zuiden van Bergen) komt op sterk ontkalkte delen (oude strandwallen) slechts hier en daar door struikhei gedomineerde duinheide voor. In de kalkarme duinen (ten noorden van Bergen) wordt veel meer duinheide aangetroffen. Plaatselijk komen hier droge heiden voor die door struikhei gedomineerd worden, zonder dat daarbij kraaihei voorkomt. Dit gebeurt met name in sterk ontkalkte delen tegen de binnenduintrand aan. In Nederland bevindt het habitatype zich aan de noordrand van het verspreidingsgebied.

De staat van instandhouding van de duinheiden met struikhei wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘structuur & functie inclusief typische soorten’ en ‘toekomstperspectief’. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect ‘oppervlakte’ gunstig is, is behoud ervan voldoende. De toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 160 ha laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% ‘niet bedreigd’ zijn, en minder dan 15% ‘bedreigd’ of ‘ernstig bedreigd’. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype duinheiden met struikhei is successie naar door kraaihei gedomineerde heide, struweel en bos. Deze successie heeft een natuurlijke oorzaak, maar wordt versterkt door het wegvallen van konijnenpopulaties en door stikstofdepositie. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het zorgen voor begrazing door vee en andere grote grazers, of eventueel (aanvullend) maaien en brongerichte maatregelen tegen stikstofuitstoot.

H2160 Duindoornstruwelen (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 3.700 ha en behoud van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype duindoornstruwelen bevat nagenoeg alle struwelen in de duinen. Er is verschil tussen duindoornstruwelen in de kalkrijke duinen, de kalkarme duinen en de afgesloten zeearmen. De duindoornstruwelen in de kalkrijke duinen kunnen zich tot hoge, soortenrijke struwelen ontwikkelen, met hoge natuurwaarde. Uiteindelijk zullen ze overgaan in bos of (lokaal) instorten tot duingrasland. In het kalkarme Waddendistrict vindt minder successie naar hoog struweel plaats, en treedt ook veel regressie op. In de afgesloten zeearmen betreft het struwelen op wat voedselrijkere (kleiigere) bodem, met daardoor meer

ruigtesoorten. Hier hebben de struwelen een tijdelijk karakter en ontwikkelen ze zich snel tot bos of braamstruweel. Nederland ligt binnen Europa centraal in het verspreidingsgebied en kent een goede omvang en een verscheidenheid aan struweelsoorten in de goed ontwikkelde voorbeelden van duindoornstruwelen.

De staat van instandhouding van het habitatype duindoornstruwelen wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 4.500 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet tenminste 90% van de oppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet tenminste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig' bedreigd.

H2170 Kruipwilgstruwelen (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 410 ha en behoud van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype kruipwilgstruwelen komt voor meer dan 90% van de verspreiding en oppervlakte voor in Natura 2000-gebieden. Het habitatype bevindt zich in vochtige duinvalleien en grenst doorgaans aan het habitatype vochtige duinvalleien (H2190) en kan zich ook uit dit habitatype ontwikkelen. Het habitatype is wijdverspreid langs de Atlantische kust, waarbij Nederland centraal ligt in het verspreidingsgebied.

De staat van instandhouding van de kruipwilgstruwelen wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 410 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'.

Aandachtspunten voor het behouden van de gunstige staat van instandhouding op de lange termijn zijn de versnelde successie naar bos door stikstofdepositie en een afnemende verstuivingsdynamiek. Maatregelen die ervoor kunnen zorgen dat de gunstige staat van instandhouding behouden blijft, bestaan onder andere uit het herstel of de bevordering van een verstuivingsdynamiek waarbij vers zand vrij kan bewegen, het regulier verwijderen van bomen en struiken en vermindering van de stikstofdepositie.

H2180 Duinbossen (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 6.200 ha en verbetering van de kwaliteit, waarbij de huidige variatie in subtypen behouden blijft.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype duinbossen bestaat uit drie subtypen: subtype A, *droog*, subtype B, *vochtig* en subtype C, *binnenduinrand*. Nederland kent een relatief grote omvang en grote variatie in duinbossen, wat te danken is aan de relatief brede duingebieden binnen Nederland. Het habitatype is zeldzaam langs de Europese kusten. Het Meidoorn-Berkenbos en de duinvorm van het Beuken-Eikenbos (sub-associatie met Lelietje-van-dalen) zijn min of meer tot Nederland beperkt.

De staat van instandhouding van de duinbossen wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘structuur & functie inclusief typische soorten’ en ‘toekomstperspectief’. Deze beoordeling geldt voor alle subtypen tezamen. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect ‘oppervlakte’ gunstig is, is behoud ervan voldoende. De toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 6.200 ha laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van alle subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van alle subtypen tezamen moet ten minste 75% ‘niet bedreigd’ zijn, en minder dan 15% ‘bedreigd’ of ‘ernstig bedreigd’. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor alle subtypen tezamen.

De belangrijkste knelpunten voor alle subtypen van het habitatype duinbossen zijn afkomstig uit de historische inrichting en het huidige landgebruik en bosbeheer in de duinen. Het gaat om de aanplant/introductie van uitheemse boomsoorten, de aanwezigheid van invasieve exoten (Amerikaanse vogelkers, robinia, witte abeel) en de houtoogst en afvoer van (potentieel) dood hout. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit een bosbeheerpraktijk gericht op langdurig spontane ontwikkeling van inheemse houtige soorten en het herstel van de hydrologische condities.

H2190 Vochtige duinvalleien (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 1.900 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype vochtige duinvalleien bestaat uit vier subtypen: subtype A, *open water*, subtype B, *kalkrijk*, subtype C, *ontkalkt* en subtype D, *hoge moerasplanten*. De subtypen lopen uiteen van zeer natte vegetaties tot vochtige graslanden en moerasbegroeiingen. Vochtige duinvalleien bevinden zich doorgaans in relatief jonge successiestadia in de vochtige laagten van de zandige kustduinen, waar verschillende successiestadia in de begroeiing optreden vanaf open zand of open water. Vochtige duinvalleien kunnen ontstaan door insnoering van strandvlakten door duinvorming of door uitstuiving tot op het grondwaterpeil in het kielzog van mobiele duinen. In de Nederlandse kustduinen is het habitatype over een grote oppervlakte ontwikkeld en zeer gevarieerd.

De staat van instandhouding van de vochtige duinvalleien wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘oppervlakte’, ‘structuur & functie inclusief typische soorten’ en ‘toekomstperspectief’. Deze beoordeling geldt voor alle subtypen tezamen. De benodigde toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op het actuele voorkomen waarvan wordt ingeschat dat die gunstig is, mede omdat zo goed als alle duinvalleien die hersteld konden worden ook zijn hersteld. Daarom is voor de oppervlakte een behoudsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van alle subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van alle subtypen tezamen moet ten minste 75% ‘niet bedreigd’ zijn, en minder dan 15% ‘bedreigd’ of ‘ernstig bedreigd’. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor alle subtypen tezamen.

De belangrijkste knelpunten voor alle subtypen van het habitatype vochtige duinvalleien zijn te weinig natuurlijke dynamiek (verstarring van het landschap), verdroging en stikstofdepositie hetgeen leidt tot vergrassing, verruiging en successie naar struweel en bos of naar oudere, zure valleien, waardoor de meest soortenrijke begroeiingen achteruitgaan. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van

instandhouding verbetert, bestaan uit het verbeteren van de waterhuishouding, het tegengaan van de stikstofdepositie en successie en het herstel van duinvalleien door het met enige regelmaat opschonen (afplaggen) van met name valleien in weinig dynamische vastelandsduinen. Het dynamischer maken van het hele duinlandschap (grootschalige verstuingen) kan op de langere termijn bijdragen aan de gunstige staat van instandhouding van duinvalleien.

H2310 Stuifzandheiden met struikhei (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 3.200 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype stuifzandheiden komt uitsluitend voor op binnenlandse zandgronden die door verstuing van zand zijn ontstaan. De bodem is droog, zuur en zeer voedsel- en kalkarm. In de bodem hebben zich nog geen podzolprofielen ontwikkeld. De begroeiing wordt gedomineerd door struikhei. Het habitatype komt voor in het Noordwest-Europese laagland (van België, Nederland, Noordwest-Duitsland tot in Noord-Denemarken en de Baltische staten). De stuifzandheiden van Nederland betreffen grote oppervlakten en liggen centraal in het verspreidingsgebied.

De staat van instandhouding van de stuifzandheiden met struikhei wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'oppervlakte', 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 3.000 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype stuifzandheiden met struikhei is de atmosferische stikstofdepositie, waar de invasieve exoot grijs kronkelsteeltje van profiteert. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit bronmaatregelen met betrekking tot stikstof, het verbeteren van de bodembuffering door (kleinschalig) behandelen met steenmeel en het vergroten van de oppervlakte door het verbinden van kleine stuifzandheideterreinen (< 100 ha) via corridors met andere terreinen.

H2320 Binnenlandse kraaiheibegroeiingen (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 340 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype binnenlandse kraaiheibegroeiingen komt voor op de hogere zandgronden, voornamelijk op stuifzandbodems, in de noordelijke helft van Nederland. De zuidgrens van het areaal van de dominante soort kraaihei, en daarmee van het habitatype, loopt over de Veluwe. Er is weinig variatie binnen het habitatype. Het habitatype komt wijdverspreid voor in het noordelijke (boreale) deel van Europa. De Nederlandse vindplaatsen liggen aan de zuidgrens van het verspreidingsgebied.

De staat van instandhouding van de binnenlandse kraaiheibegroeiingen wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘structuur & functie inclusief typische soorten’ en ‘toekomstperspectief’. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect ‘oppervlakte’ gunstig is, is behoud ervan voldoende. De toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 340 ha laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% ‘niet bedreigd’ zijn, en minder dan 15% ‘bedreigd’ of ‘ernstig bedreigd’. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype binnenlandse kraaiheibegroeiingen is de hoge stikstofdepositie en bodemverzuring die resulteren in een onbalans in nutriënten in voedsel voor kleine fauna en de aansluitende voedselketen en vergrassing. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit de reductie van de stikstofdepositie en aanvullend beheer, zoals (druk)begrazing, maaien en het verwijderen van houtopslag.

H2330 Zandverstuivingen (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 3.400 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype zandverstuivingen komt voor op zeer voedselarme zandgrond en vormt een mozaïek van open heide (H2310), pioniervegetatie met grassen en korstmossen en open zand. Grotere, geheel of gedeeltelijk begroeide zandduinen worden afgewisseld met niet of weinig begroeide laagten. In groot-schalige zandverstuivingen vindt verstuiwing van zand plaats vanuit de open delen naar de begroeide delen. De grootste nog actieve zandverstuivingen van West-Europa bevinden zich in Nederland. Naar schatting is dit meer dan 90% van de totale oppervlakte.

De staat van instandhouding van de zandverstuivingen wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld. De aspecten ‘structuur & functie inclusief typische soorten’ en ‘toekomstperspectief’ hebben een ‘zeer ongunstige’ beoordeling en het aspect ‘oppervlakte’ een ‘matig ongunstige’ beoordeling. De benodigde toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 3.200 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% ‘niet bedreigd’ zijn, en minder dan 15% ‘bedreigd’ of ‘ernstig bedreigd’. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype zandverstuivingen is de atmosferische stikstofdepositie, waar de invasieve exoot grijs kronkelsteeltje van profiteert. Daarnaast zorgt successie voor het dichtgroeien van zandverstuivingen en overgang naar stuifzandheide (H2310) en verdere successiestadia. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit bronmaatregelen met betrekking tot stikstof en het vergroten van de oppervlakte, met name het oppervlak open zand binnen een stuifzandgebied.

H3110 Zeer zwakgebufferde vennen (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 140 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype zeer zwak gebufferde vennen bestaat uit met lokaal grondwater gevoede vennen op zandbodems met wisselende waterstanden. In deze voedselarme wateren met geringe buffering groeien vooral kleine wortelende waterplanten met een rozet van stevige priemvormige bladeren. Het betreft tegenwoordig een uiterst zeldzaam habitatype. Het habitatype is binnen Europa beperkt tot het boreaal Atlantische gebied. Nederland bevindt zich aan de oostrand van dit verspreidingsgebied. Hoewel de begroeiingen slechts over een klein oppervlak voorkomen, kennen de zeer zwak gebufferde vennen binnen Nederland wel een bijzondere soortensamenstelling. Daarnaast zijn de vensystemen met dit habitatype in Nederland bijzonder vanwege hun landschappelijke morfologie.

De staat van instandhouding van de zeer zwak gebufferde vennen wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. De huidige oppervlakte van 78 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Voor de zeer zwak gebufferde vennen betekent dit waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype zeer zwakgebufferde vennen zijn verzuring en vermessing als gevolg van de stikstofdepositie en verdroging door landbouwkundige ontwatering of onttrekking van grondwater voor beregening of drinkwaterwinning. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit vermindering van de stikstofdepositie en hydrologisch herstel (door middel van hogere grondwaterstanden en een betere grondwaterkwaliteit) in combinatie met het (periodiek) verwijderen van voedingsstoffen die voor vermessing zorgen (door onder andere het verwijderen van de dikke sliblaag). Bufferherstel door het gedoseerd inlaten van voedselarm, gebufferd (grond)water of, als systeemherstel niet lukt, het bekalken van het inrijgebied.

H3130 Zwakgebufferde vennen (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 420 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype zwak gebufferde vennen wordt gevoed door basenrijk lokaal of regionaal gebufferd grondwater of komt voor op leemrijke, gebufferde bodems. Het habitatype is zo goed als beperkt tot de hogere zandgronden. Naast in geïsoleerd gelegen wateren komt het habitatype soms ook voor als laagtes aan de rand van beekdalen, op plekken waar grondwater uitstroomt; hier is de begroeiing veelal gemengd met helofyten en andere moerasplanten. Nederland ligt binnen Europa centraal in het verspreidingsgebied van de gemeenschappen van de oeverkruid-klasse die tot dit habitatype horen. In de Nederlandse zwakgebufferde vennen komen daarnaast bijzondere soorten voor die tot het Atlantische deel van Europa beperkt zijn.

De staat van instandhouding van de zwakgebufferde vennen wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld. De aspecten 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief' hebben een 'zeer ongunstige' beoordeling en het aspect 'oppervlakte' een 'matig ongunstige' beoordeling. De benodigde toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 390 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype zwakgebufferde vennen zijn stikstofdepositie (wat leidt tot vermesting en verzuring), verdroging (wat onder andere leidt tot minder toestroom van lokaal (gebufferd) grondwater en waardoor effecten van verzuring minder gecompenseerd worden) en de invasieve exoot watercrassula. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit vermindering van de stikstofdepositie, hydrologisch herstel (hogere grondwaterstanden en een betere grondwaterkwaliteit) in combinatie met het (periodiek) verwijderen van voedingsstoffen die voor vermesting zorgen (door onder andere het verwijderen van de dikke sliblaag). Bufferherstel door het gedoseerd inlaten van voedselarm, gebufferd (grond)water of, als systeemherstel niet lukt, het bekalken van het inrijgebied.

H3140 Kranswierwateren (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 9.000 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype kranswierwateren wordt voornamelijk aangetroffen in zoete tot brakke, heldere wateren met een niet te hoog aandeel aan nutriënten. Er bestaat verschil in soortensamenstelling tussen de voorkomens (met grote oppervlakte) in de afgesloten zeearmen en laagveenplassen ten opzichte van de voorkomens (met kleine oppervlakte) in kwelgebieden op de (randen van de) hogere zandgronden. Een zeldzame, brakke variant wordt in sloten in het kustgebied aangetroffen. Binnen Europa komt het habitatype vrijwel alleen in de Noordwest-Europese laagvlakte voor. De Nederlandse grote plassen en meren met kranswieren behoren tot de grootste vindplaatsen van het habitatype in Europa. Daarnaast komt de helft van de ruim 40 kranswiersoorten van Europa in Nederland voor.

De staat van instandhouding van de kranswierwateren wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. De benodigde toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op het actuele voorkomen waarvan wordt ingeschat dat die gunstig is, sinds de verbetering van de waterkwaliteit. Daarom is voor de oppervlakte een behoudsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype kranswierwateren is eutrofiëring (te hoge gehalten aan fosfaat en andere voedingsstoffen) die zorgen voor een slecht doorzicht in met name de laagveengebieden, maar ook in het IJsselmeer en op de zandgebieden. Daarnaast zorgen ook uitheemse rivierkreeften voor een

slecht doorzicht in de laagveengebieden. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het verbeteren van de waterkwaliteit door het creëren van rietvelden op de grens van water en land (in de randmeren en het IJsselmeergebied), het tegengaan van onttrekkingen van grondwater en zuivering van inlaatwater (in het laagveengebied) en het benutten van lokale en regionale hoogteverschillen met toestroom van grondwater (laagveen, zandgronden), brongeorichte maatregelen tegen vervuiling vanuit de landbouw en de bestrijding van uitheemse rivierkreeften.

H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 3.200 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype meren met krabbenscheer en fonteinkruiden verschilt in soortensamenstelling tussen enerzijds laagveenplassen en anderzijds het rivierengebied en de afgesloten zeearmen. In de laatste regio lijken de voorkomens enigszins op het subtype H3260B van langzaam stromende wateren in het beneden-rivierengebied; bovendien komen deze begroeiingen gemengd met kranswierwateren (H3140) voor. Nederland kent binnen Europa een grote omvang van het habitatype (met name in de randmeren en het IJsselmeer) en een hoge diversiteit aan planten en dieren (met name in de laagveengebieden).

De staat van instandhouding van de meren met krabbenscheer en fonteinkruiden wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld. Het aspect 'toekomstperspectief' heeft een 'zeer ongunstige' beoordeling en de aspecten 'oppervlakte' en 'structuur & functie inclusief typische soorten' een 'matig ongunstige' beoordeling. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 3.000 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype meren met krabbenscheer en fonteinkruiden zijn eutrofiëring en met name in het laagveengebied invasieve, uitheemse rivierkreeften, welke via het omwoelen van de bodem en grazen van vegetatie voor een slechte waterkwaliteit zorgen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het verbeteren van de waterkwaliteit. Verbetering van de waterkwaliteit zal eveneens moeten leiden tot een grotere oppervlakte en een betere toestand van de karakteristieke soorten. Er wordt nog onderzocht of het mogelijk is de rivierkreeften weg te vangen in de laagveengebieden.

H3160 Zure vennen (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 460 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype zure vennen is geheel beperkt tot de hogere zandgronden, waarbinnen de hoogste concentraties zure vennen te vinden zijn in West-Drenthe en aangrenzend Friesland en in Noord-Brabant. Het habitatype kent niet-droogvallende zure vennen met grondwaterinvloed en periodiek droogvallende vennen. Ook is er variatie in het ontstaansproces tussen vennen die gesitueerd zijn in heidegebieden en vennen in de randzone van hoogveengebieden. Poelen en slenken in hoogveengebieden lijken wat betreft soortensamenstelling op zure vennen, maar maken deel uit van het voorkomende hoogveenhabitattype (H7120 of H7110). Het habitatype komt in Europa wijdverspreid voor, zowel in het laagland als in de bergen. De in Nederland voorkomende zure vennen met begroeiingen met drijvende egelskop zijn van internationale betekenis.

De staat van instandhouding van de zure vennen wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'oppervlakte', 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. De benodigde toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 390 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype zure vennen is eutrofiëring door de aanvoer van oppervlakte- of grondwater dat is verrijkt met sulfaat, nitraat en fosfaat en door atmosferische stikstofdepositie. Daarnaast zorgt aantasting van de hydrologie voor verandering van de chemische toestand (zuurder, minder gebufferd) en voor sterkere fluctuaties van de waterstand en het frequenter en langduriger droogvallen van het ven. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het reduceren van de stikstofdepositie, het stabiliseren van de waterpeilen (door herstel hydrologie in wijdere omgeving en bomenkap) en het verbeteren van de waterkwaliteit (door het afplaggen van oevers en baggeren).

H3260 Beken en rivieren met waterplanten (categorie C)

Natura 2000-doel

Subtype A, *waterranonkels*: uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 180 ha en verbetering van de kwaliteit. Subtype B, *grote fonteinkruiden*: behoud van de oppervlakte van ten minste 80 ha en behoud van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype beken en rivieren met waterplanten bestaat uit twee subtypes: subtype A, *waterranonkels*, komt voornamelijk voor in beken waarin vooral waterranonkels een rol spelen. Subtype B, *grote fonteinkruiden*, komt voor in de benedenloop van de rivieren en betreft begroeiingen met rivierfonteinkruid en doorgroeid fonteinkruid. In Europees verband zijn alleen de typische begroeiingen van de Nederlandse laaglandbeken van bijzondere betekenis. Deze zijn beperkt tot de Atlantische delen van Europa en vrijwel overal bedreigd.

De staat van instandhouding van de beken en rivieren met waterplanten wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'verspreiding', 'oppervlakte' en 'toekomstperspectief' en een als 'matig ongunstige' beoordeling van het aspect 'structuur & functie inclusief typische soorten'. Deze beoordeling wordt vooral veroorzaakt voor het meer voorkomende subtype A, *waterranonkels*. De staat van instandhouding van subtype B, *grote fonteinkruiden*, is relatief gunstiger. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte voor subtype A, *waterranonkels*, is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. De huidige oppervlakte van 120 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel. De benodigde toekomstige oppervlakte voor subtype B, *grote fonteinkruiden*, is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het subtype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 80 ha laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van beide subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van beide subtypen tezamen moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie van subtype A, *waterranonkels*, op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is voor dit subtype een verbeterdoelstelling geformuleerd.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype beken en rivieren met waterplanten, subtype A, *waterranonkels*, zijn de afname van rivier- en beekdynamiek door waterwerken, stuwen en sluizen en watervervuiling door eutrofiëring (vanuit de landbouw, huishoudens en industrie). Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding van subtype A, *waterranonkels*, verbetert, bestaan onder andere uit het verbeteren van de waterkwaliteit door minder afstroom van vervuild water (of waterzuivering) en met name het voorkomen van het overstromen van rioolstort na hoosbuien en het verminderen van bemesting langs beken, met name in brongebieden, bovenlopen en inrijgebieden van kwelgebieden.

H3270 Slikkige rivieroever (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 170 ha en behoud van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype slikkige rivieroever bevindt zich langs traag stromende rivieren of nevengeulen waar een hoge erosie- en sedimentatiedynamiek aanwezig is. Op de slikkige of zandige oevers en rivierstranden kan zich een open vegetatie ontwikkelen van eenjarige pioniersoorten, die tot dit habitatype wordt gerekend. Wanneer natuurlijke dynamiek ontbreekt, zal de vegetatie na één à twee jaar overgaan in ruigte of grasland. Het habitatype komt wijdverspreid voor in Europa, maar kan zich alleen op grote schaal ontwikkelen langs traag stromende laaglandrivieren, zoals in Nederland langs de Rijn, Waal, Lek, Merwede, IJssel en Maas.

De staat van instandhouding van de slikkige rivieroever wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 170 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'.

H4010 Vochtige heiden (categorie C)

Natura 2000-doel

Subtype A, *hogere zandgronden*: uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit tot ten minste de helft van de karakteristieke flora en fauna in goede toestand verkeert. Subtype B, *laagveengebieden*: behoud van de oppervlakte van ten minste 200 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype vochtige heiden bestaat uit twee sterk verschillende subtypen. Voor het grootste deel van de oppervlakte gaat het om de natte heidesystemen op de zandgronden: subtype A, *hogere zandgronden*, en voor een veel kleiner deel gaat het om de met regenwater gevoede hoogveenontwikkelingen in laagveen-gebieden, oftewel moerasheide: subtype B, *laagveengebieden*. Subtype A, *hogere zandgronden*, komt in Europa voor in een brede strook langs de Atlantische kusten. De natte heiden op de hogere zandgronden van Nederland behoren tot de meest uitgestrekte en best bewaarde voorbeelden. Subtype B, *laagveengebieden*, is in Europa tot nu toe alleen bekend uit moerasgebieden van het laaggelegen deel van Nederland.

De staat van instandhouding van het subtype A, *hogere zandgronden*, wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld. De aspecten 'oppervlakte' en 'toekomstperspectief' hebben een 'zeer ongunstige' en voor het aspect 'structuur & functie inclusief typische soorten' een 'matig ongunstige' beoordeling. De benodigde toekomstig, gunstige situatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel. De staat van instandhouding van het subtype B, *laagveengebieden*, wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'oppervlakte', 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. De benodigde toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van subtype B, *laagveengebieden*, van 200 ha laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van beide subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van beide subtypen tezamen moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor beide subtypen. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Voor de subtype A, *hogere zandgronden* betekent dit waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding.

De belangrijkste knelpunten voor beide subtypen van het habitatype vochtige heiden zijn eutrofiëring en verzuring (door atmosferische depositie) en verdroging (door ontwatering van de omgeving), in sommige jaren versterkt door langdurige periodes van droogte (door verandering van het klimaat). Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het verlagen van de stikstofdepositie en maatregelen om verdroging tegen te gaan. Afhankelijk van hoe het hydrologische systeem functioneert kunnen lokale maatregelen worden uitgevoerd of zijn meer regionale maatregelen nodig.

H4030 Droge heiden (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 19.500 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype droge heiden vormt in optimale vorm een uitgestrekt landschap met veel variatie, dat aansluit op stuifzanden en bossen. De belangrijkste ecologische variatie betreft verschillen in bodemtypen, variërend van relatief rijke leembodems op stuwwallen, via arme zandbodems op dekzanden en rivierzanden, naar extreem voedselarme bodems op zilverzand en zelfs een locatie op (extreem zuur) vuursteenluvium. Het habitatype droge heide komt wijdverspreid voor langs de Atlantische kusten van Europa (Atlantisch en subatlantisch). In Nederland is de oppervlakte van het habitatype lokaal groot.

De staat van instandhouding van de droge heide wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld. De aspecten 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief' hebben een 'zeer ongunstige' beoordeling en het aspect 'oppervlakte' een 'matig ongunstige' beoordeling. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 17.500 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Voor de droge heiden betekent dit waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding, omdat de karakteristieke fauna naar verwachting meer tijd nodig heeft om te herstellen.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype droge heiden zijn de hoge stikstofdepositie en bodemverzuring die resulteren in een nutriëntenonbalans in voedsel voor kleine fauna en de aansluitende voedselketen en in vergrassing met pijpenstrootje. Daarnaast vormt recreatie voor de in de heide broedende vogels een belangrijk knelpunt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het reduceren van de stikstofdepositie, beheermaatregelen zoals het kappen van bos ter vergroting van de oppervlakte, het verbinden van kleine terreinen (< 100 ha) via corridors en vermindering van de recreatiedruk in het broedseizoen in terreinen met op de grond broedende heidevogels.

H5130 Jeneverbesstruwelen (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 270 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype jeneverbesstruwelen vormt een structurelement in heide- en stuifzandlandschappen, en soms in (basenrijkere) graslandgebieden. Struwelen met jeneverbes worden in Europa wijdverspreid aangetroffen van het uiterste noorden tot in berggebieden van de Mediterrane landen, van de laagvlakte tot in de bergen. De Nederlandse struwelen behoren tot de veel zeldzamere laaglandvorm en beslaan een relatief grote oppervlakte.

De staat van instandhouding van de jeneverbesstruwelen wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling op de aspecten 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect 'oppervlakte' gunstig is, is behoud ervan voldoende. De toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode

rond de inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 270 ha laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype jeneverbesstruwelen zijn het ontbreken van voldoende verjonging van het struweel en verruiging door grassen en ruigtekruiden als gevolg van verzuring en eutrofiëring. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit periodieke drukbegrazing met schapen (voor meer open plekken zodat kieming kan plaatsvinden), begrazing of maaien om verruiging tegen te gaan en het verbeteren van de bodembuffering (eventueel met steenmeel).

H6110 *Pionierbegroeiingen op rotsbodem (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 0,77 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype pionierbegroeiingen op rotsbodem is geheel beperkt tot het Heuvelland, waar het uiterst zeldzaam te vinden is op de randen van mergelgroeves. Het habitatype is rijk aan specialisten, waaronder vaatplanten, mossen en korstmossen. Het habitatype komt voornamelijk voor in de zuidelijke delen van Midden-Europa, het meest in het heuvelland en laaggebergte. In vergelijking met de rest van Europa komt het habitatype in Nederland weinig voor.

De staat van instandhouding van de pionierbegroeiingen op rotsbodem wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld. De aspecten 'oppervlakte' en 'toekomstperspectief' hebben een 'zeer ongunstige' beoordeling en het aspect 'structuur & functie inclusief typische soorten' een 'matig ongunstige' beoordeling.

De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 0,73 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype pionierbegroeiingen op rotsbodem is versnippering. Verder zijn ook beheer, stikstofdepositie en invasieve exoten belangrijke knelpunten. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit de versterking van het netwerk van graslanden en verbindingen op landschapsschaal, beheer (maaien, grazen), het terugdringen van stikstofdepositie, herintroductie van soorten op plekken die hersteld zijn en waar de desbetreffende soorten niet uit eigen beweging kunnen komen en natuurontwikkeling in groeven die zijn overgedragen aan de natuurbescherming na beëindiging van de mergelwinning.

H6120 *Stroomdalgraslanden (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 600 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype stroomdalgraslanden bestaat uit gevarieerde, soortenrijke half-natuurlijke systemen op relatief zandige, vaak hooggelegen delen in het rivierengebied. Een jong, meer natuurlijk pionierstadium van het habitatype is toegenomen als gevolg van natuurontwikkeling in het rivierengebied. De plantengemeenschappen van de stroomdalgraslanden zoals die in Nederland voorkomen, zijn beperkt tot het laagland van Noordwest-Europa (oostelijk tot in de Baltische Staten), met een zwaartepunt in Nederland.

De staat van instandhouding van de stroomdalgraslanden wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. De huidige oppervlakte van 96 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Voor de stroomdalgraslanden betekent dit waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype stroomdalgraslanden zijn vernietiging door onder andere afgraving (met name in het verleden, waardoor de mogelijke locaties voor herstel beperkt zijn) en stikstofdepositie, waardoor uiteindelijk de meest kritische soorten verdwijnen en de soortenrijkdom afneemt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan met name uit maatregelen ter bevordering van de uitbreiding van de oppervlakte op nieuwe plekken, waarmee ook de verspreiding en de populaties van karakteristieke soorten kunnen worden vergroot, vermindering van de stikstofdepositie en toestroom van meststoffen vanuit nabijgelegen landbouwgronden.

H6130 *Zinkweiden (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype zinkweiden komt in Nederland alleen voor op min of meer zandige, kalkarme oeverwallen langs de Geul ten zuiden van Epen. Hier is door de rivier tot in het nabije verleden zinkhoudend sediment afgezet, afkomstig van zink- en loodmijnen verder stroomopwaarts in België. De gemeenschappen zijn betrekkelijk arm aan soorten, maar de planten die er groeien zijn bijzonder, omdat ze zijn aangepast aan de bijzondere standplaatsomstandigheden. Hoewel de Nederlandse zinkflora in vergelijking met buurlanden zoals België en Duitsland slechts een marginale plaats inneemt, is de gebondenheid van het habitatype aan een (kleine) rivier met zijn overstromingsregime wel bijzonder. Daarnaast bezitten sommige van de kenmerkende soorten, waaronder het zinkviooltje, een dermate klein Europees areaal en een dusdanig gering aantal vindplaatsen, dat elk voorkomen bijzonder is.

De staat van instandhouding van de zinkweiden wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. De uitbreidingdoelstelling voor oppervlakte is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Er is nog een nadere bepaling nodig van de wetenschappelijk gunstige referentiewaarde.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Voor de zinkweiden betekent dit waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype zinkweiden is de bemesting van de graslanden. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit herstelbeheer door middel van verschraling van de standplaats door de afvoer van voedingsstoffen (plaggen, maaien), gevolgd door het instellen van beweiding.

H6210 *Kalkgraslanden (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 130 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype kalkgraslanden behoort tot de meest soortenrijke habitattypen van Nederland. Binnen het habitatype is sprake van zowel geografische als ecologische variatie. De belangrijkste ecologische verschillen hangen samen met het beheer, namelijk of begrazing plaatsvindt met schapen of met runderen. Kalkgraslanden komen in Europa wijdverspreid voor. Nederland ligt aan de grens van het areaal, op het knip punt van heuvelland en laagland. Daarnaast kent Nederland een kleinschalige setting in het landschap met fijnkorrelige vegetatiecomplexen en een relatieve rijkdom aan orchideeën (dit laatste maakt het kalkgrasland een prioritair habitatype).

De staat van instandhouding van de kalkgraslanden wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'oppervlakte', 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 100 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype kalkgraslanden zijn versnippering en de nutriëntenhuishouding. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit de vergroting en versterking van het netwerk van graslanden en verbindingen op landschapsschaal (onder andere ook de ontwikkeling van bloemrijke stapstenen) en aangepast beheer (maaien met getemporeerd afvoeren van het maaisel).

H6230 *Heischrale graslanden (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype heischrale graslanden komt voor in drie varianten: droge heischrale graslanden, natte heischrale graslanden en heischrale graslanden van het Heuvelland. Heischrale graslanden vormen een begroeiingstype dat voorkomt in een reeks aan landschappen. Kenmerkend is de combinatie van grassen en dwergstruiken (heidesoorten) of bremsoorten. Heischrale graslanden zijn in Europa wijdverspreid en komen over grote oppervlakten voor in gebergten. In het laagland zijn ze betrekkelijk zeldzaam en beperkt tot kleine oppervlakten. Nederland ligt centraal in het verspreidingsgebied van deze laaglandvorm. In Nederland komt naar verhouding een betrekkelijk grote oppervlakte voor.

De staat van instandhouding van de heischrale graslanden wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'oppervlakte', 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. Het aspect 'verspreidingsgebied' heeft een 'matig ongunstige' beoordeling. De uitbreidingsdoelstelling voor oppervlakte is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Dit betekent waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Voor de heischrale graslanden betekent dit waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype heischrale graslanden zijn de stikstofdepositie (de neutrale tot zwak zure bodems zijn extreem gevoelig voor verzuring en vermesting) en de verdwijning in het verleden en de daarmee verband houdende versnippering. Daarnaast is verdroging een belangrijk knelpunt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het verminderen van de stikstofdepositie, vergroting van de oppervlakte of het verbinden via corridors, het verbeteren van de basenverzadiging van de bodem, het tegengaan van verdroging (door middel van meer water vasthouden in het inzijsgebied of minder drainage in beekdalen) en het ondiep plaggen (op kalkbodems of leembodems).

H6410 Blauwgraslanden (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 260 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype blauwgraslanden bestaat uit soortenrijke hooilanden onder zeer natte omstandigheden in de winter en vochtige omstandigheden in de zomer, op bodems met een lage nutriëntenbeschikbaarheid. Het habitatype wordt gedomineerd door kruiden, grassen, kleine zeggen en andere grasachtigen. Blauwgraslanden komen verspreid door het land voor in beekdalen, laagtes en overgangen van de zandgronden, in ontkalkte duinvalleien en in laagveengebieden. Blauwgrasland omvat binnen Europa een klein gebied van de Atlantische kust (van Noord-Frankrijk en Ierland tot Noord-Duitsland). Nederland heeft binnen Europa een centrale ligging en bevat het merendeel van de oppervlakte van deze Atlantische vorm van het habitatype.

De staat van instandhouding van de blauwgraslanden wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld. Het aspect ‘oppervlakte’ heeft een ‘zeer ongunstige’ beoordeling en de aspecten ‘structuur & functie inclusief typische soorten’ en ‘toekomstperspectief’ een ‘matig ongunstige’ beoordeling. De benodigde toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. De huidige oppervlakte van 210 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% ‘niet bedreigd’ zijn, en minder dan 15% ‘bedreigd’ of ‘ernstig bedreigd’. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Voor de blauwgraslanden betekent dit waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype blauwgraslanden zijn verdroging en eutrofiëring. Verdroging wordt veroorzaakt door sterk verlaagde grondwaterstanden, waardoor de basenrijke kwel wegvalt en de waterstanden te laag zijn in zomer en winter. Hierdoor neemt de invloed van regenwater toe. Eutrofiëring wordt veroorzaakt door een combinatie van stikstofdepositie en verontreinigd grond- en oppervlaktewater, wat de voedselarme omstandigheden negatief beïnvloedt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit de hydrologie – en daarmee de vochtgradiënten – op orde brengen, waarbij grote oppervlakten van belang zijn, alsmede de nutriëntenhuishouding op orde brengen.

H6430 Ruigten en zomen (categorie B)

Natura 2000-doel

Subtype A, *moerasspirea*: Behoud van de oppervlakte van ten minste 430 ha en verbetering van de kwaliteit.
Subtype B, *harig wilgenroosje*: Behoud van de oppervlakte van ten minste 860 ha en verbetering van de kwaliteit.
Subtype C, *droge bosranden*: Behoud van de oppervlakte van ten minste 25 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype ruigten en zomen bestaat uit drie subtypen: subtype A, *moerasspirea*, subtype B, *harig wilgenroosje* en subtype C, *droge bosranden*. Het habitatype is breed gedefinieerd en wijdverspreid, maar aan de andere kant per definitie beperkt tot plekken waar zeldzame plantensoorten voorkomen. Subtypen A, *moerasspirea* en subtype B, *harig wilgenroosje* betreffen deels natuurlijke begroeiingen in aanspoelzones door overstroming of op open plekken in natte bossen en struwelen, en deels half-natuurlijke begroeiingen in grasland dat niet of niet jaarlijks meer gemaaid wordt. Daarnaast komen gelijkende begroeiingen voor in cultuurland, langs kanalen, sloten en andere watergangen. Subtype C, *droge bosranden*, is vaak lintvormig ontwikkeld als rand langs bos of struweel, of langs een heg of houtwal. Ruigten en zomen komen in Europa wijdverspreid voor. De soortensamenstelling van subtype B, *harig wilgenroosje* is bijzonder voor Europa.

De staat van instandhouding van de ruigten en zomen wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstige’ beoordeling van het aspect ‘structuur & functie inclusief typische soorten’. Hoewel de verspreiding en oppervlakte van subtype B, *harig wilgenroosje*, en subtype C, *droge bosranden*, waarschijnlijk beide achteruit zijn gegaan, wordt het habitatype als geheel “overstemd” door de overwegend gunstige toestand van subtype A, *moerasspirea*, dat de grootste oppervlakte heeft binnen Nederland. De toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in een gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 430 ha voor subtype A, *moerasspirea*, van 860 ha voor subtype B, *harig wilgenroosje*, en van 25 ha voor subtype C, *droge bosranden* laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte voor alle drie de subtypen momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van alle subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van alle subtypen tezamen moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor alle subtypen tezamen.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype ruigten en zomen zijn natuurlijke successie, onvoldoende rivier- en beekdynamiek, onvoldoende beheer en de uitbreiding van invasieve exoten. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit het vergroten van de waterdynamiek, effectiever beheer (begrazing of maaien), het terugzetten van successie door middel van cyclisch beheer in laag-dynamische gebieden en actieve bestrijding van invasieve exoten.

H6510 Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (categorie B)

Natura 2000-doel

Subtype A, *glanshaver*: Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 660 ha en verbetering van de kwaliteit. Subtype B, *grote vossenstaart*: Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 890 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype glanshaver- en vossenstaarthooilanden bestaat uit twee subtypen: subtype A, *glanshaver*, en subtype B, *grote vossenstaart*. Het habitatype komt met name voor in uiterwaarden en komgronden in het rivierengebied en daarnaast lokaal in polders met een klei-op-veen bodem, op zavelige oeverwallen in beekdalen en op hellingen en droogdalen in het heuvelland. Subtype A, *glanshaver*, kent tevens een brede verspreiding op dijken. Subtype A, *glanshaver*, komt wijdverspreid in Europa voor, maar in het rivierengebied zijn vlakdekkende vormen zeldzaam en juist in Nederland komen deze nog lokaal voor. Nederland herbergt binnen subtype B, *grote vossenstaart*, één van de twee grootste populaties van de wilde kievitsbloem in Europa. Om geografische redenen is het grasland met weidekervel van internationale betekenis: deze begroeiingen vormen een westelijke voorpost van het areaal.

De staat van instandhouding van de glanshaver- en vossenstaarthooilanden wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstig' beoordeling van de aspecten 'oppervlakte', 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. Deze beoordeling geldt voor beide subtypen tezamen. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 485 ha voor subtype A, *glanshaver* en 288 ha voor subtype B, *grote vossenstaart* laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is voor beide subtypen een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van beide subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van beide subtypen tezamen moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor beide subtypen.

De belangrijkste knelpunten voor beide subtypen van het habitatype glanshaver- en vossenstaarthooilanden zijn veranderingen in de rivierdynamiek (overstromingen in het groeiseizoen en verdroging) en klimaatverandering. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het bij toekomstige inrichtingsprojecten in de uiterwaarden meer rekening houden met het behoud van bestaande en de ontwikkeling van nieuwe groeiplaatsen en, indien mogelijk, het optimaliseren van de waterhuishouding in het binnendijkse rivierenlandschap om dit type graslanden te behouden (met name subtype B, *grote vossenstaart*).

H7110 *Actieve hoogvenen (categorie C)

Natura 2000-doel

Subtype A, *hoogveenlandschap*: uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 30 ha en verbetering van de kwaliteit tot herstel op landschapsschaal in ten minste vijf gebieden.

Subtype B, *heideveentjes*: uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 64 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype actieve hoogvenen betreft hoogveensystemen waar sprake is van een goed functionerende toplaag (acrotelm) met actieve hoogveenvorming. Het habitatype bestaat uit twee subtypen. Subtype A, *hoogveenlandschap*, bestaat in goede vorm uit een hoogveenlandschap met verschillende componenten, zoals een kern met bulten en slenken, al dan niet open water (meerstallen) en overgangszones (laggzones) naar hogere zandgronden, laagveenbegroeiingen en beekdalen. Subtype B, *heideveentjes*, is actief hoogveen op kleinere schaal in laagten in het heidelandschap, als heideveentjes (of hoogveenvennen) en hellingveentjes. De hoogvenen van de West-Europese laagvlakte langs de Atlantische kust (Nederland, Noord-Duitsland) vormen binnen Europa een apart type (lenshoogvenen of vlakke hoogvenen). Van dit type zijn slechts kleine gedeelten in min of meer ongerepte staat behouden gebleven. Het habitatype is drastisch achteruitgegaan in West-Europa. Omdat de voor dit type noodzakelijke actieve veenvormende toplaag enkel nog op zeer minieme plekken aanwezig is in Nederland, moet het herstel van actieve hoogvenen in relatie worden gezien met de ontwikkeling van habitatype herstellende hoogvenen (H7120).

De staat van instandhouding van het habitatype wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. De benodigde toekomstig, gunstige oppervlakte voor subtype A, *hoogveenlandschap*, is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel. De benodigde toekomstig, gunstige oppervlakte voor beide subtypen is gebaseerd op een expertinschatting. De huidige oppervlakte van 7 ha voor subtype A, *hoogveenlandschap* en 58 ha voor subtype B, *heideveentjes* laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van beide subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van beide subtypen tezamen moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor beide subtypen. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Dit betekent waarschijnlijk voor subtype A, *hoogveenlandschap* nog geen gunstige staat van instandhouding.

De belangrijkste knelpunten voor beide subtypen van het habitatype actieve hoogvenen zijn verdroging en vermessing en de daardoor optredende vergrassing en successie naar bomen en struiken. Als gevolg hiervan worden zowel de karakteristieke soorten van dit habitatype verdreven alsook de hydrologie en nutriënten-huishouding verstoord. De afwezigheid van randzones binnen het hoogveenlandschap vormt ook een belangrijk knelpunt omdat dit de impact van verdroging op het hoogveensysteem vergroot. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit vernatting. Dit dient zeer nauwkeurig te gebeuren en is afhankelijk van de toestand van het veenrestant dat beoogd wordt om te herstellen. Andere maatregelen betreffen de inrichting van natte bufferzones, het verminderen van stikstofbronnen, het verwijderen van opslag van bomen en struiken in het veen (met als doel de verdamping te verminderen) of ander aanvullend beheer (begrazing, maaien) en de herintroductie van bultvormende hoogveenmossen.

H7120 Herstellende hoogvenen (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 7.700 ha en verbetering van de kwaliteit. De verbetering van de kwaliteit heeft mede ten doel dat habitatype H7110 actieve hoogvenen subtype A, *hoogveenlandschap* ontwikkeld wordt.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype herstellende hoogvenen bestaat uit door afgraving en ontginning aangetaste hoogvenen waar de begroeiing is verarmd en het systeem is verdroogd. Vrijwel alle hoogveenrestanten in Nederland behoren tot dit habitatype. Het betreft per definitie gedegenereerd hoogveen dat hersteld kan worden tot actief hoogveen met een goed functionerende acrotelm, behorende tot het habitatype H7110 actieve hoogvenen subtype A, *hoogveenlandschap*. De hoogvenen van de West-Europese laagvlakte langs de Atlantische kust (Nederland, Noord-Duitsland) vormen binnen Europa een apart type (lenshoogvenen of vlakke hoogvenen). Van dit type zijn slechts kleine gedeelten in min of meer ongerepte staat behouden gebleven. Het habitatype is drastisch achteruitgegaan in West-Europa.

De staat van instandhouding van het habitatype herstellende hoogvenen wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'structuur en functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding van de oppervlakte gunstig is, is behoud ervan voldoende. De toekomstig, gunstige oppervlakte ligt mogelijk lager dan de huidige oppervlakte van 7.700 ha, omdat verbetering van de kwaliteit zal leiden tot ontwikkeling naar het habitatype H7110 actieve hoogvenen subtype A, *hoogveenlandschap*. Of er per saldo landelijk een afname van het oppervlak van de herstellende hoogvenen plaats zal vinden, is niet zeker.

Voor de gunstige structuur en functie moet tenminste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet tenminste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig' bedreigd. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Dit betekent waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype herstellende hoogvenen zijn verdroging en vermesting en de daardoor optredende vergrassing en successie naar bomen en struiken. Als gevolg hiervan worden zowel de karakteristieke soorten van hoogvenen verdreven alsook de hydrologie en nutriëntenhuishouding verstoord. De afwezigheid van randzones binnen het hoogveenlandschap vormt ook een belangrijk knelpunt omdat dit de impact van verdroging op het hoogveensysteem vergroot. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit vernatting. Dit dient heel nauwkeurig te gebeuren, afhankelijk van de toestand van het veenrestant dat beoogd wordt om te herstellen. Andere maatregelen betreffen de inrichting van natte bufferzones, het verminderen van stikstofbronnen, het verwijderen van opslag van bomen en struiken in het veen (met als doel de verdamping te verminderen) of ander aanvullend beheer (begrazing, maaien) en de herintroductie van bultvormende hoogveenmossen.

H7140 Overgangs- en trilvenen (categorie C)

Natura 2000-doel

Subtype A, *trilvenen*: uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 400 ha en verbetering van de kwaliteit.
Subtype B, *veenmosrietlanden*: behoud van de oppervlakte van tenminste 1.400 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype overgangs- en trilvenen bestaat uit twee subtypen: subtype A, *trilvenen*, en subtype B, *veenmosrietlanden*. Het habitatype neemt een centrale positie in binnen de verlandingsreeks in laagveen-gebieden. Het subtype A, *trilvenen*, komt voor onder gebufferde condities, en vereist toestroom van basenrijk oppervlaktewater (laagvenen) dan wel basenrijke kwel (beekdalen). Het subtype B, *veenmosrietlanden*, is veel sterker door regenwater beïnvloed, en komt zodoende onder zuurdere condities voor.

In Europees verband beslaan de gemeenschappen van overgangs- en trilvenen weliswaar een groot areaal, maar als soortenrijke begroeiingen zijn ze in het gehele verspreidingsgebied zeldzaam en bedreigd.

In Nederland komt het habitatype in verhouding nog over grote oppervlakte voor. Dit geldt vooral voor de veenmosrietlanden die in het Noordwest-Europese laagland in Nederland hun zwaartepunt hebben.

De staat van instandhouding van de overgangs- en trilvenen wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld.

De aspecten 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief' hebben een 'zeer ongunstige' beoordeling en de aspecten 'verspreiding' en 'oppervlakte' een 'matig ongunstige' beoordeling. Er is geen recente beoordeling van de staat van instandhouding van de afzonderlijke subtypen bekend, maar de inschatting is dat subtype A, *trilvenen*, in alle opzichten zeer ongunstig scoort, met recent een positieve trend, en dat subtype B, *veenmosrietlanden*, relatief gunstig scoort, met uitzondering van de structuur & functie (matig ongunstig). De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 160 ha voor subtype A, *trilvenen* laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling voor dit subtype geformuleerd. De huidige oppervlakte van ruim 1400 ha voor subtype B, *veenmosrietlanden* laat zien dat dit landelijk doel momenteel al wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van beide subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van beide subtypen tezamen moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie van beide subtypen op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor beide subtypen tezamen. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Voor subtype A, *trilvenen*, betekent dit waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding. Het lukt vooralsnog niet om jonge verlanding vanuit open water te realiseren, wat voor het duurzaam behoud van het habitatype noodzakelijk is.

De belangrijkste knelpunten voor beide subtypen van het habitatype overgangs- en trilvenen zijn een te laag waterpeil en een slechte waterkwaliteit. Veel laagveenmoerassen zijn inzijggebieden geworden, doordat regionale kwel in de loop der decennia is verminderd en de omgeving van veel laagveengebieden door inklinking lager is komen te liggen. Om een voldoende hoog peil te houden wordt gebiedsvreemd water ingelaten, dat veelal van slechte kwaliteit is (te veel voedingsstoffen). Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het verbeteren van de waterkwaliteit, het hanteren van een hoog winterpeil dat voor buffering zorgt (laagvenen, met name subtype B, *veenmosrietlanden*), het vergroten van de kwelstroom en het realiseren van stabielere waterpeilen door vermindering van de drainage (beekdalen, met name subtype A, *trilvenen*).

H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 300 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype pioniervegetaties met snavelbiezen komt verspreid voor op de hogere zandgronden. Het betreft pioniergemeenschappen van laagtes met tijdelijk stagnerend regen- en oppervlaktewater in natte heide. Er is nauwelijks floristische variatie binnen het habitatype. Wel verschillen de bodems en landschapelijke omgeving waarin het habitatype wordt aangetroffen. Het habitatype komt in Europa wijdverspreid voor. Het zwaartepunt ligt in het laagland van de Atlantische kustzone, waar Nederland onder valt.

De staat van instandhouding van de pioniervegetaties met snavelbiezen wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect 'oppervlakte' gunstig is, is behoud ervan voldoende. De toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 300 ha laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype pioniervegetaties met snavelbiezen zijn de toenemende frequentie en duur van periodes van droogte, voortgaande hoge stikstofdepositie en bodemverzuring. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit een reductie van de stikstofdepositie, kleinschalig plaggen en het kleinschalig verwijderen van opslag en bos, waar dat een negatief effect heeft op de toestroom van oppervlaktewater.

H7210 *Galigaanmoerassen (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 66 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype galigaanmoerassen komt voor in de duinen (in duinvalleien), laagveenmoerassen en in beekdalen. De soortensamenstelling verschilt vooral in de jonge stadia (afhankelijk van het voorstadium), maar galigaan kan zich sterk vegetatief uitbreiden en vervolgens decennialang standhouden als soorten-arme helofytenvegetatie. Het habitatype is in Europa wijdverspreid, maar komt doorgaans in kleine oppervlakten voor. De Nederlandse begroeiingen onderscheiden zich niet van die in de rest van Europa qua omvang, ligging of het voorkomen van bijzondere soorten.

De staat van instandhouding van de galigaanmoerassen wordt als 'matig ongunstig' vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect 'oppervlakte' gunstig is, is behoud ervan voldoende. De benodigde toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 66 ha laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte momenteel wordt gehaald.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype galigaanmoerassen is het niet of onvoldoende optreden van verjonging die tot nieuwworming zou moeten leiden. Daarnaast zorgen verdroging door te lage waterpeilen en onvoldoende overstromingen en kwel voor vervuiling en successie. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit het hanteren van een hoog winterpeil dat voor buffering zorgt (laagvenen), het vergroten van de kwelstroom door vermindering van drainage van inzigtgebieden (beekdalen en duinen), het realiseren van stabielere waterpeilen door de vermindering van snelle afvoer van kwelwater (beekdalen), het zorgen voor voldoende dynamiek waardoor telkens nieuwworming optreedt (kalkrijke duinvalleien) en het afgraven van de toplaag (laagvenen en duinvalleien).

H7220 *Kalktufbronnen (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de oppervlakte van ten minste 1,1 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype kalktufbronnen komt voor in het Limburgse Heuvelland. Kalktufbronnen omvatten bronnen en bronbeken met zeer calcium- of carbonaatrijk water. Het habitatype ligt altijd in een schaduwrijk en koel milieu in bossen of bosranden. Het habitatype heeft het zwaartepunt in berggebieden van Europa en komt binnen Nederland marginaal voor.

De staat van instandhouding van de kalktufbronnen wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld. Het aspect 'toekomstperspectief' heeft een 'zeer ongunstige' beoordeling en het aspect 'structuur & functie inclusief typische soorten' een 'matig ongunstige' beoordeling. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect 'oppervlakte' gunstig is, is behoud van de oppervlakte voldoende. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn (1994), toen het habitatype in gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 1,1 ha laat zien dat het landelijke doel voor de oppervlakte momenteel wordt gehaald, daarom is voor de oppervlakte een behoudsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Voor de kalktufbronnen betekent dit waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding. Door een sterk na-ijlend effect door de tijd die het water nodig heeft om de afstand tussen het inzigtigsvlak en de kalktufbron te overbruggen zijn effecten van maatregelen die nu worden uitgevoerd pas over enkele decennia merkbaar.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype kalktufbronnen is de vervuiling van water met nitraat en sulfaat. De intensieve landbouw op de plateaus in het heuvelland zijn de belangrijkste bron van deze vervuiling die met het grondwater naar beneden stroomt. Een maatregel die ertoe kan bijdragen dat de gunstige staat van instandhouding verbetert, is het terugdringen van de uitspoeling van nitraat en fosfaat vanuit de hoger gelegen plateaus.

H7230 Kalkmoerassen (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 18 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype kalkmoerassen, oftewel alkalisch laagveen, betreft soortenrijke habitats waar in enkele gevallen veenvorming plaatsvindt. Kalkmoerassen ontstaan vaak langs diffuus opwellende of zijdelings zwak aflopende, sijpelende stroompjes met kalkrijk water en voldoende rijktes om water tijdelijk te doen stagneren en veenopbouw mogelijk te maken. Kalkmoerassen komen voor in basenrijke kwelmilieus zoals in de flanken van beekdalen en op de overgang tussen de hogere zandgronden en het rivierengebied. Deze geografische verspreiding wordt weerspiegeld in een variatie van begroeiingen die goed te onderscheiden zijn in soortensamenstelling en ecologie. Kalkmoeras behoort binnen Nederland tot de meest soortenrijke, kwetsbare, zeldzame en bedreigde ecosystemen. Het type komt in Europa verspreid voor, maar beslaat altijd slechts kleine oppervlakten.

De staat van instandhouding van de kalkmoerassen wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. De huidige oppervlakte van 9 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Voor kalkmoerassen betekent dit waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype kalkmoerassen is eutrofiëring door de vervuiling van water met nitraat en sulfaat (met name veroorzaakt door landbouw). Het voedselrijke kwelwater speelt het voorkomen van stikstofminnende soorten in de kaart en is funest voor de kleine zeggegemeenschappen. Daarnaast zijn ontwatering en genetische verarming van de soortenpopulaties (door isolatie van de voorkomens) belangrijke knelpunten. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het tegengaan van inspoeling van meststoffen, het herstel van de kweldruk, soortgerichte herstelmaatregelen en het vergroten van de landschapsdynamiek.

Hg110 Veldbies-beukenbossen (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud, maar lokaal uitbreiding van de oppervlakte van ten minste 370 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype veldbies-beukenbossen komt binnen Nederland alleen voor in zuidoostelijk Zuid-Limburg tussen Vaals en Slenaken op vuursteeneluvium met lössdek van wisselende dikte. Het voorkomen is vrijwel beperkt tot oude bosgroeiplaatsen van vóór 1850. Ook dankzij de ligging in gradiënt met hellingbossen op rijkere, vaak kalkrijke bodem, zijn deze bossen rijk aan soorten, waaronder een groot aantal oud-bossoorten. Het habitatype komt voornamelijk voor in Midden-Europa. Nederland ligt aan de uiterste noordwestgrens van dit areaal en heeft relatief een heel klein oppervlak.

De staat van instandhouding van de veldbies-beukenbossen wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘structuur & functie inclusief typische soorten’ en ‘toekomstperspectief’. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen het habitatype in gunstige staat verkeerde. De huidige oppervlakte van 370 ha suggereert dat het landelijke doel voor de oppervlakte momenteel wordt gehaald. Op geen van de locaties wordt echter het minimumstructuurareaal gehaald. Lokaal uitbreiding is nodig ten behoeve van het bereiken van een gunstige structuur & functie, daarom is voor de oppervlakte een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% ‘niet bedreigd’ zijn, en minder dan 15% ‘bedreigd’ of ‘ernstig bedreigd’. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype veldbies-beukenbossen is de atmosferische stikstofdepositie die zorgt voor bodemverzuring, het vrijkomen van ammonium en een verstoorde nutriëntenbalans. Daarnaast is er een gebrek aan open plekken met karakteristieke mantel- en zoomvegetaties en een gebrek aan aanwezigheid van alle ontwikkelingsstadia van het bos met aanwezigheid van oude, aftakelende en dode bomen en dood hout. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit bronmaatregelen met betrekking tot stikstofdepositie en verder het vergroten van de oppervlakte en meer ruimte geven aan cruciale structurelementen.

Hg120 Beuken-eikenbossen met hulst (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 9.100 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype beuken-eikenbossen met hulst komt voor op oude bosgroeiplaatsen op de hogere zandgronden en in het heuvelland op voedselarme tot licht voedselrijke zand- en leemgronden zonder invloed van grondwater. Nederland ligt binnen Europa in het midden van het verspreidingsgebied.

De staat van instandhouding van de beuken-eikenbossen met hulst wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘oppervlakte’, ‘structuur & functie inclusief typische soorten’ en ‘toekomstperspectief’. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 8.600 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. Voor kwaliteitsverbetering is het nodig dat een groter aantal locaties aan het minimumstructuurareaal voldoet en dus dat de oppervlakte vergroot wordt.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype beuken-eikenbossen met hulst is de atmosferische stikstofdepositie. Daarnaast vormen schaarste aan ontwikkelingsstadia, open plekken, oude en dikke bomen en liggend en staand dood hout in allerlei verteringsstadia, genetische depressie van soorten en invasieve exoten en allochtoon materiaal, belangrijke knelpunten. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het reduceren van de stikstofdepositie, het vergroten van de oppervlakte door spontane ontwikkeling van inheems loofbos onder (oude) grove den en omvorming van percelen uitheems naaldhout naar inheems loofbos, het vergroten van het aandeel oude, aftakelende en dode bomen en het planmatig verwijderen van invasieve exoten (met name Amerikaanse vogelkers en Amerikaanse eik).

H9160 Eiken-Haagbeukenbos (categorie C)

Natura 2000-doel

Subtype A, *hogere zandgronden*: uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 630 ha en verbetering van de kwaliteit.

Subtype B, *heuvelland*: uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 830 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype eiken-haagbeukenbos bestaat uit twee subtypen: subtype A, *hogere zandgronden*, en subtype B, *heuvelland*. Subtype A, *hogere zandgronden*, ligt op vlakke, sterk lemige bodems die tot in de eerste helft van de vorige eeuw tot in de lente zeer nat waren door stagnerend water, maar zomers sterk konden uitdrogen. Vrijwel al deze bossen liggen daarom op rabatten, vooral op terrasgronden (oude rivierklei) en laaggelegen leemgronden. Subtype B, *heuvelland*, is beperkt tot hellingbossen op kalkhoudende bodems in het heuvelland. Subtype A, *hogere zandgronden*, is binnen Europa beperkt tot de Noord-Duitse laagvlakte, waar Nederland deel van uitmaakt. De oppervlakte in Nederland is klein. Subtype B, *heuvelland*, komt in grote delen van Europa voor (met het zwaartepunt van het areaal in West- en Midden-Europa). De Nederlandse bossen vertegenwoordigen een variant met een betrekkelijk klein, subatlantisch verspreidingsgebied.

De staat van instandhouding van de eiken-haagbeukenbossen wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief' en 'matig ongunstige' beoordeling van het aspect 'oppervlakte'. Deze beoordeling geldt voor beide subtypen tezamen. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van subtype A, *hogere zandgronden*, van 600 ha en van subtype B, *heuvelland*, van 790 ha laat zien dat de landelijke doelstelling momenteel niet wordt gehaald, daarom is voor beide subtypen een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van beide subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van beide subtypen tezamen moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor beide subtypen. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit voor beide subtypen is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Voor subtype A, *hogere zandgronden*, betekent dit waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding, omdat voor herstel substantiële herstelmaatregelen op landschapsschaal moeten worden uitgevoerd.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype eiken-haagbeukenbos zijn voor subtype A, *hogere zandgronden*, successie na het stopzetten van het hakhoutbeheer en de hoge stikstofdepositie. Voor subtype B, *heuvelland*, is het wegvallen van de karakteristieke, wisselvochtige waterhuishouding, als gevolg van ontwatering van het omringende landschap door ruilverkaveling en landbouwkundige normen voor waterpeilen het belangrijkste knelpunt. Dit wordt verergerd door sterke rabattering van de meeste groeiplaatsen en door hoge stikstofdepositie. Na verdroging zijn deze qua structuur uniforme bossen (historisch hakhoutbeheer) zeer gevoelig voor massale uitbreiding van zwarte braam vanuit het omringende cultuurlandschap waarbij vrijwel de gehele oorspronkelijke kruidlaag verdwijnt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding van subtype A, *hogere zandgronden*, verbetert, zijn beheermaatregelen gericht op de duurzame instandhouding van populaties van karakteristieke flora en fauna op landschapsschaal en aanvullend beheer na het stoppen van hakhout, om dominantie van bosrank tegen te gaan. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding van subtype B, *heuvelland*, verbetert, zijn onder andere herstel van de wisselvochtige waterhuishouding op landschapsschaal, gericht op het vasthouden van regenwater in het winterhalfjaar en vroege lente. Voor beide subtypen geldt het sterk terugdringen van stikstofdepositie als belangrijke maatregel.

Hg190 Oude eikenbossen (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 2.300 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype oude eikenbossen komt voor op de hogere zandgronden op kalkarme, zeer voedselarme, droge zandgronden, vaak met een duidelijk podzolprofiel en zonder invloed van grondwater. Het voorkomen is beperkt tot oude bosgroeiplaatsen van vóór 1850 en daaraan grenzende bossen van ten minste 100 jaar oud. Deze bossen zijn soortenarm en kennen een ondergroei van zuurminnende dwergstruiken, grassen, kruiden, mossen en paddenstoelen. Het habitatype is beperkt tot het Noordwest-Europese laagland en komt in Nederland op vrij ruime schaal voor.

De staat van instandhouding van de oude eikenbossen wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld. De aspecten 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief' hebben een 'zeer ongunstige' beoordeling en het aspect 'oppervlakte' een 'matig ongunstige' beoordeling. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 2.200 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype oude eikenbossen is de atmosferische stikstofdepositie, waarvan de negatieve gevolgen doorwerken in de voedselketen. Daarnaast vormen schaarste aan ontwikkelingsstadia, open plekken, oude en dikke bomen en liggend en staand dood hout in allerlei verteringsstadia, genetische depressie van soorten en invasieve exoten en allochtoon materiaal, belangrijke knelpunten. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit bronmaatregelen met betrekking tot stikstof, het vergroten van het aandeel oude, aftakelende en dode bomen, het vergroten van de oppervlakte door spontane ontwikkeling van inheems loofbos in heide- en stuifzandlandschap en onder (oude) grove den en het planmatig verwijderen van invasieve exoten, met name Amerikaanse vogelkers, Amerikaans krentenboompje en Amerikaanse eik.

Hg1Do *Hoogveenbossen (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 1.400 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Van het habitatype hoogveenbossen zijn twee varianten van het berkenbos te onderscheiden: namelijk het hoogveen-berkenbroekbos en het laagveen-berkenbroekbos. Het hoogveen-berkenbos met (veen)mossen en vaatplanten van hoogveensystemen komt voor aan de rand van hoogvenen en – in het zandlandschap – langs de randen van door regenwater gevoede vennen en natte laagtes zonder aanrijking vanuit het moedermateriaal. Het laagveen-berkenbos met (veen)mossen en vaatplanten van matig voedselrijke en mineraalrijke omstandigheden komt voor in de lagg-zone van hoogveengebieden, in laagveengebieden en in de bovenranden van beekdalen. Het habitatype heeft zijn hoofdverspreiding in Noord- en Midden-Europa. Nederland ligt aan de zuidwestgrens van het areaal van het habitatype en het hoogveenbos is hier relatief soortenarm.

De staat van instandhouding van de hoogveenbossen wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld. De aspecten ‘structuur & functie inclusief typische soorten’ en ‘toekomstperspectief’ hebben een ‘zeer ongunstige’ beoordeling en het aspect ‘oppervlakte’ een ‘matig ongunstige’ beoordeling. De benodigde toekomstig, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 1.300 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% ‘niet bedreigd’ zijn, en minder dan 15% ‘bedreigd’ of ‘ernstig bedreigd’. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype hoogveenbossen is verdroging. Dit ontstaat door drainage dat tot lagere waterstanden leidt of door minder toestroom van grondwater (vermindering kwel). Daarnaast vormt de stikstofdepositie een knelpunt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit het hanteren van een hoog winterpeil (laagvenen), het vergroten van de kwelstroom door vermindering van drainage in inrijgebieden (beekdalen, Maasterrassen), het realiseren van stabielere waterpeilen door vermindering van de afvoer van water (beekdalen, hoogvenen) en het verminderen van de stikstofdepositie.

H91Eo *Vochtige alluviale bossen (categorie C)

Natura 2000-doel

Subtype A, *zachthoutooibossen*, uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 3.200 ha en verbetering van de kwaliteit.

Subtype B, *essen-iepenbossen*: uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 950 ha en verbetering van de kwaliteit.

Subtype C, *beekbegeleidende bossen*: uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 1.300 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype vochtige alluviale bossen bestaat uit drie subtypen: subtype A, *zachthoutooibossen*, subtype B, *essen-iepenbossen*, en subtype C, *beekbegeleidende bossen*. Subtype A, *zachthoutooibossen*, is beperkt tot de lage uiterwaarden van rivieren en het getijdengebied die gemiddeld minstens tien dagen per jaar worden overstroomd. Subtype B, *essen-iepenbossen*, sluit landschappelijk aan op subtype A, *zachthoutooibossen*. Ze liggen in de hogere uiterwaarden en worden minder vaak overstroomd. Subtype C, *beekbegeleidende bossen*, komt voor langs beken en bronnen op de hogere zandgronden en in het Heuvelland, het gaat om bossen die onder invloed staan van periodieke overstroming en om plekken met het hele jaar door hoge grondwaterstanden, die veelal verder van de beek af liggen. De getijdenzachthoutooibossen nemen binnen subtype A, *zachthoutooibossen*, een bijzondere positie in qua soortensamenstelling en vormen een uiterst zeldzame verschijningsvorm van de alluviale bossen binnen Europa. Subtype B, *essen-iepenbossen*, betreft bossen die maar een beperkt verspreidingsgebied binnen Europa hebben (de Noordwest-Europese laagvlakte, waaronder Nederland). Subtype C, *beekbegeleidende bossen*, hebben een wijde verspreiding binnen Nederland, maar meestal zijn ze verdroogd en omvatten ze een geringe oppervlakte, net als elders in Europa.

De staat van instandhouding van het habitatype vochtige alluviale bossen wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘oppervlakte’, ‘structuur & functie inclusief typische soorten’ en ‘toekomstperspectief’. Deze beoordeling geldt voor alle subtypen tezamen. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van subtype A, *zachthoutooibossen*, van 3.000 ha, van subtype B, *essen-iepenbossen*, van 900 ha en van subtype C, *beekbegeleidende bossen*, van 1.200 ha laat zien dat de landelijke doelstellingen momenteel niet worden gehaald, daarom is voor alle subtypen een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van alle subtypen tezamen een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van alle subtypen tezamen moet ten minste 75% ‘niet bedreigd’ zijn, en minder dan 15% ‘bedreigd’ of ‘ernstig bedreigd’. Omdat de structuur en functie op dit moment in matig ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor alle subtypen. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Voor de subtypen A, *zachthoutooibossen*, en subtype B, *essen-iepenbos*, betekent dit waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding.

De belangrijkste knelpunten voor het habitatype vochtige alluviale bossen specifiek voor subtype A, *zachthoutooibossen*, en subtype B, *essen-iepenbossen*, zijn verwijdering van bos vanwege de waterveiligheid en gebrek aan verjonging. Specifiek voor subtype C, *beekbegeleidende bossen*, is het belangrijkste knelpunt eutrofiëring door overstroming met verontreinigd beekwater. De belangrijkste knelpunten voor alle subtypen tezamen zijn verdroging door klimaatveranderingen, plastic afval, pathogenen en versnippering. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit planvorming voor maatregelen op het niveau van riviertrajecten om de knelpunten m.b.t. de waterveiligheidseisen te verkleinen of op te lossen, natuurontwikkeling voor verjonging van de wilg, maatregelen tegen verdroging, het in een vroeg stadium onttrekken van plastic afval aan beek- en rivierlopen en substantiële vergroting van de oppervlakte van oobossen in het buitendijkse rivierengebied.

H91Fo Droge hardhoutooibossen (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de oppervlakte tot ten minste 55 ha en verbetering van de kwaliteit.

Toelichting Natura 2000-doel

Het habitatype *droog* hardhoutooibos is beperkt tot delen van het winterbed van de rivieren die minder dan 1 dag per jaar worden overstroomd en met zandige of licht-zavelige bodem: zandige oeverwallen, rivierduinen, hogere terrasgronden en overgangen naar de hogere zandgronden. Binnen Europa komt het habitatype voor in de meeste trajecten van de grote rivieren, maar deze bossen zijn overal zeldzaam en relatief gering van omvang. Om deze reden zijn alle restanten, ook in uiterst geringe omvang zoals in Nederland, van belang.

De staat van instandhouding van de droge hardhoutooibossen wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'oppervlakte', 'structuur & functie inclusief typische soorten' en 'toekomstperspectief'. De benodigde toekomstige, gunstige oppervlakte is gebaseerd op een modelmatige benadering voor duurzaam voortbestaan van goede structuur, functie en typische soorten van het habitatype. De huidige oppervlakte van 49 ha laat zien dat dit landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Voor de gunstige structuur en functie moet ten minste 90% van de doeloppervlakte van het habitatype een goede kwaliteitstoestand hebben. Van de typische soorten van het habitatype moet ten minste 75% 'niet bedreigd' zijn, en minder dan 15% 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd'. Omdat de structuur en functie op dit moment in zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert, is een verbeterdoelstelling geformuleerd voor het habitatype. De verbeterdoelstelling voor kwaliteit is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Voor het hardhoutooibos betekent dit waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding, vanwege de lange ontwikkeltijd van het bos.

Het belangrijkste knelpunt voor het habitatype droge hardhoutooibossen is de hoge stikstofdepositie. Knelpunten met betrekking tot rivierdynamiek en verdroging spelen hier door de hogere ligging minder dan bij de alluviale bossen in het rivierengebied (H91Eo, subtypen A en B). Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan onder andere uit maatregelen tegen stikstofdepositie en substantiële vergroting van de oppervlakte van ooibossen in het buitendijkse rivierengebied, waarvoor planvorming voor maatregelen op het niveau van riviertrajecten nodig is.

2. Habitatrictlijnsoorten

H1014 Nauwe korfslak (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de uitbreiding tot duurzame populaties in het hele Hollandse kustgebied, Waddeneilanden en Zuid-Limburg en een stijgende populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

Nauwe korfslakken komen voor in kalkrijke duinen van Bergen aan Zee tot aan het Zwin bij Cadzand en verder op Schiermonnikoog, Rottumeroog en Rottumerplaat. De Nederlandse populatie rond 2004 is bijzonder groot ten opzichte van populaties in andere Europese landen.

De staat van instandhouding van de nauwe korfslak wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld. De aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief' hebben een beoordeling als 'zeer ongunstig' en de aspecten 'leefgebied' en 'verspreiding' hebben een beoordeling als 'matig ongunstig'. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige voorkomen in 126 kilometerhokken laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. Op nationaal niveau is een stijgende populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

Het belangrijkste knelpunt is dat marginale populaties in gebieden waar de nauwe korfslak in lage dichtheden voorkomt en/of alleen plaatselijk voorkomt gemakkelijk kunnen verdwijnen, waarmee het verspreidingsgebied afneemt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert zijn rekening houden met het voorkomen van de nauwe korfslak bij afplaggen en begrazing.

H1016 Zeggekorfslak (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van duurzame populaties in gehele oorspronkelijke natuurlijke verspreidingsgebied in West- en Noord-Nederland, Groningen, Twente en Limburg en tenminste een stabiele populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

De zeggekorfslak komt in grote delen van Nederland voor, maar in de provincies Zeeland, Flevoland en Gelderland is de soort niet aangetroffen. De Nederlandse populatie is groot ten opzichte van populaties in andere Europese landen.

De staat van instandhouding van de zeggekorfslak wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect populatie gunstig is, is behoud ervan voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie. Hoewel de landelijke verspreiding al geruime tijd stabiel lijkt, zijn nog niet alle vindplaatsen voldoende in beeld en zijn de leefgebieden in de huidige regio's daarom waarschijnlijk minder geïsoleerd dan nu gedacht. Het huidige bekende aantal van 320 kilometerhokken laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel waarschijnlijk wordt gehaald. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel enkele tientallen tot hooguit enkele honderden vierkante meters bezet leefgebied met gemiddeld 15-40 individuen per m² aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stabiele populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

Het belangrijkste knelpunt voor de zeggekorfslak is verdroging en grondwateronttrekking met name in kwelmoerasgebieden. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert zijn het zoveel mogelijk tegengaan van maaien, klepelen en begrazing van natuurlijke oevers met zeggen-vegetaties en andere waardplanten en verlandingszones. Voor kwelmoerasgebieden waarin de soort voorkomt geldt dat verdroging zoveel mogelijk moet worden tegengegaan.

H1037 Gaffellibel (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 4.700 individuen.

Toelichting Natura 2000-doel

De gaffellibel komt talrijk voor in de Roer en Swalm en in lage aantallen in de Dommel. De populaties in de Roer en Swalm zijn robuust en omvatten aanzienlijke delen van het stroomgebied en relatief grote aantallen dieren. In de Dommel is het, gezien het geringe aantal waarnemingen tot nog toe, twijfelachtig of hier al sprake is van een populatie of, vooralsnog, alleen van zwervers. In het verleden kwam de gaffellibel ook voor in de Maas en waarschijnlijk in de Rijn. De Nederlandse populatie is, samen met die aan de Duitse kant van de grens en een populatie bij Krefeld, de enige in de Atlantische Regio van de EU.

De staat van instandhouding van de gaffellibel wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld als gevolg van een beoordeling als ‘matig ongunstig’ van de aspecten ‘populatie’, ‘leefgebied’ en ‘toekomstperspectief’. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de methodiek voor nieuwe soorten. Het huidige aantal van 2.000-5.000 individuen suggereert dat het landelijke populatiedoel momenteel wordt gehaald. Er is echter niet op alle locaties sprake van een duurzame populatie, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

De belangrijkste knelpunten voor de gaffellibel zijn slechte waterkwaliteit door agrarische activiteiten en overstorten en verstoorde bodemstructuur door kanalisering van beken en rivieren. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de gunstige staat van instandhouding verbetert, zijn het verder verbeteren van de waterkwaliteit in de grote beken en rivieren, waarbij het voorkómen van piekbelastingen uit overstorten die leiden tot zuurstoftekorten de focus heeft en het herstel van de natuurlijke loop van grotere beken zodat er weer geschikte zandbodems ontstaan.

H1042 Gevlekte witsnuitlibel (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot duurzame populaties in een verspreidingsgebied van tenminste 190 kilometerhokken en een stijgende populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

De gevlekte witsnuitlibel is een soort die de afgelopen decennia een flinke opmars heeft gemaakt. De grootste populaties komen voor in laagveengebieden in Noordwest-Overijssel en aangrenzend Friesland en Flevoland en in mindere mate in het Hollands-Utrechtse laagveengebied. Daarnaast zijn verspreide waarnemingen bekend in vennen op de zandgronden en valleien in de kustduinen. De Nederlandse populaties zijn groot in vergelijking met de populaties in andere delen van de Atlantische regio.

De staat van instandhouding van de gevlekte witsnuitlibel wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstig’ beoordeling van het aspect ‘populatie’ door een negatieve trend sinds 2011. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect leefgebied gunstig is, is behoud van de omvang en de kwaliteit ervan voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie.

Hiervoor moeten zowel de sleutelpopulaties in laagveenmoerassen als een aantal kleinere metapopulaties op de hogere zandgronden en in de kustduinen gehandhaafd worden. De huidige verspreiding in 541 kilometerhokken is inclusief veel zwervende exemplaren. De verwachting is dat het doel voor duurzame populaties op de hogere zandgronden momenteel nog niet wordt gehaald. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel 5.000 individuen in sleutelpopulaties in laagveengebieden en 1.000 individuen in metapopulaties elders aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stijgende populatietrend nodig voor een duurzame populatie. De verwachting is dat de populatie kan toenemen.

De belangrijkste knelpunten voor de gevlekte witsnuitlibel zijn droogval, verzuring en eutrofiering van leefgebieden. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert zijn het verbeteren van de grondwaterkwaliteit, het terugdringen van verdroging en de vermindering van stikstofdepositie.

H1059 Pimpernelblauwtje (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van tenminste 7.500 volwassen individuen in een verspreidingsgebied van tenminste 30 kilometerhokken.

Toelichting Natura 2000-doel

Het pimperlblauwtje komt momenteel alleen in het Vlijmens ven, Moerputten, en Bossche Broek in Noord-Brabant voor. Het pimperlblauwtje komt in de Atlantische regio alleen voor in Nederland en Frankrijk. Verlies van de Nederlandse populatie zou dus een belangrijke beperking betekenen van het westelijk deel van het verspreidingsgebied. In de continentale biogeografische regio komt het pimperlblauwtje veelvuldiger voor.

De staat van instandhouding van het pimperlblauwtje wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld als gevolg van een beoordeling als 'zeer ongunstig' van alle vier de aspecten. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie voor twee levensvatbare metapopulaties. Het huidige aantal van 800-3.000 individuen laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

De belangrijkste knelpunten voor het pimperlblauwtje zijn slecht uitgevoerd beheer, een te klein leefgebied en een slechte kwaliteit van nieuw leefgebied. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de gunstige staat van instandhouding verbetert, zijn het beheer verbeteren van huidige leefgebied en onderzoek doen naar potentieel geschikte gebieden voor de vestiging van tenminste twee extra metapopulaties van het pimperlblauwtje in Noord-Brabant en Limburg.

H1060 Grote vuurvliinder (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van tenminste 3.200 individuen in een verspreidingsgebied van tenminste 82 kilometerhokken.

Toelichting Natura 2000-doel

De grote vuurvliinder komt momenteel alleen voor in de Natura 2000-gebieden Rottige Meenthe en Brandemeer (Friesland) en Weerribben (Overijssel). De Nederlandse ondersoort van de grote vuurvliinder is een van onze weinig endemische dieren, buiten Nederland komen deze nergens anders voor.

De staat van instandhouding van de grote vuurvliinder wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld als gevolg van een beoordeling als 'zeer ongunstig' van alle vier de aspecten. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie. Dit komt erop neer dat de twee huidige kerngebieden met elkaar en met twaalf satellietpopulaties verbonden moeten worden in een metapopulatie netwerk binnen het historische areaal. Het huidige aantal van 200-1.200 individuen laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

De belangrijkste knelpunten voor de grote vuurvliinder zijn successie van het leefgebied en de waterkwaliteit. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbeterd wordt zijn de successie vertragen en uitbreiding van leefgebied door de verbinding tussen Weerribben en Wieden (Overijssel) te verbeteren en leefgebied in de Wieden en in Friesland te creëren.

H1061 Donker pimperlauwtje (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van tenminste 7.500 individuen in een verspreidingsgebied van tenminste 30 kilometerhokken.

Toelichting Natura 2000-doel

Het donker pimperlauwtje komt momenteel op één wegberm in Midden-Limburg voor. Omdat de populaties in het Duitse deel van het Roerdal inmiddels verdwenen zijn, is de Nederlandse populatie volledig geïsoleerd. De Nederlandse populatie is, samen met een populatie bij Krefeld (Duitsland), de enige in de Atlantische Regio van de EU. De soort is recent ook verdwenen uit het Nederlandse deel van het Roerdal.

De staat van instandhouding van het donker pimperlauwtje wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld als gevolg van een beoordeling als 'zeer ongunstig' van alle vier de aspecten. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie. Het huidige aantal van 150-500 individuen laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

De belangrijkste knelpunten voor het donker pimperlauwtje zijn het beheer van het huidige leefgebied en het te kleine huidige en potentiële leefgebied. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de gunstige staat van instandhouding wordt verbeterd zijn natuurontwikkeling op de omliggende percelen en in het Herkenboscher Broek voortzetten, ontwikkeling van het potentiële leefgebied in het hele Natura 2000-gebied Roerdal, realisatie van verbindingzones via beekdalen in Duitsland en toewerken naar succesvolle herintroductie van de soort in Vlijmens Ven/Moerputten en Roerdal. Om genetische verarming tegen te gaan is bijplaatsing vanuit de Duitse populaties bij Krefeld noodzakelijk.

H1081 Brede geelgerande waterroofkever (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied in de vorm van een bufferzone met een netwerk van bezette poelen rond het huidige leefgebied voor de uitbreiding van de populatie.

Toelichting Natura 2000-doel

De soort kwam tot in de 19e eeuw verspreid voor in Zuidoost-Nederland, maar was aan het begin van de 20ste eeuw al zeer zeldzaam, evenals in de rest van West-Europa. Na jaren van schijnbare afwezigheid is de soort in 2005 'herontdekt' in hetzelfde gebied als waar de soort in 1967 voor het laatst was waargenomen. Vervolgonderzoeken hebben uitgewezen dat het om een zeer kleine populatie gaat, van hoogstens enkele tientallen, tot mogelijk enkele honderden dieren verspreid over drie vennen in één gebied in Drenthe. Sinds de herontdekking lijken de aantallen verder gedaald. In 2022 is de soort nog maar in één ven geteld. Nederland is het enige land binnen de Atlantische biografische regio waar de soort nog voorkomt.

De staat van instandhouding van de brede geelgerande waterroofkever wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld. De aspecten 'verspreidingsgebied', 'populatie' en 'toekomstperspectief' hebben een beoordeling als 'zeer ongunstig' en het aspect 'leefgebied' heeft een beoordeling als 'matig ongunstig'. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Dit betekent waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied door middel van de realisatie van een bufferzone met een netwerk van poelen buiten het huidige leefgebied in het Holtigerveld kan op de lange termijn als aanvullend leefgebied en verbinding gaan functioneren. Hierdoor kan de huidige populatie van 30-500 individuen zich uitbreiden naar omliggende gebieden.

Het belangrijkste knelpunt voor de brede geelgerande waterroofkever is het borgen van hoge dichtheden aan kokerjuffers. Hierbij is het vooral van belang dat de vennen niet té voedselrijk worden waardoor kokerjuffers door algenbloei/zuurstofgebrek plotseling kunnen verdwijnen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert zijn dat er poelen/'stepping stones' komen in de buurt van de huidige leefgebieden. Van belang is dat de vennen omringd blijven door struiken en bosschages, in die mate dat ze voldoende bufferend zijn tegen lichtvervuiling uit omliggende straten en dorpskernen. Er moet dus niet té ingrijpend gekapt en gesnoeid worden.

H1082 Gestreepte waterroofkever (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de uitbreiding tot een populatie in een verspreidingsgebied van ten minste 110 kilometerhokken en een stijgende populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

De gestreepte waterroofkever is een typische laagveensoort. De grootste Nederlandse populaties komen voor in de laagveengebieden van Friesland en Noordwest Overijssel, en daarna in Zuid-Holland en Utrecht. Alleen in Zweden, Finland en delen van Rusland is de gestreepte waterroofkever nog vrij algemeen. De soort is in Nederland zeldzaam. Er zijn echter in omringde landen minder waarnemingen bekend.

De staat van instandhouding van de gestreepte waterroofkever wordt als 'gunstig' beoordeeld. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie. Voor de geografische spreiding is het wenselijk om ten minste een deel van de leefgebieden in het historische verspreidingsareaal te herstellen, met name in zijarmen/slenken van rivieren en in vennen op de zandgronden in Noord-Brabant. Het huidige aantal van 98 kilometerhokken laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd, ondanks dat de staat van instandhouding in 2019 als gunstig

werd beoordeeld. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel 1000 volwassen individuen per kilometerhok aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stabiele/ stijgende populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

Er zijn geen acute knelpunten maar de soort kan onder druk komen te staan afhankelijk van de ontwikkelingen in de grote laagveengebieden zoals de verslechtering van waterkwaliteit en de opkomst van invasieve, uitheemse rivierkreeften. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbeterd zijn het wegvangen van de invasieve, uitheemse rivierkreeft en het zorgen voor waterbuffers en een flexibel peilbeheer.

H1083 Vliegend hert (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de uitbreiding tot duurzame populaties in alle vier de kernleefgebieden, waarbij de populaties in de grensregio's onderdeel zijn van grensoverschrijdende metapopulaties.

Toelichting Natura 2000-doel

De huidige verspreiding beperkt zich tot vier verspreidingsgebieden: Veluwe (ten noorden van de A1), Rijk van Nijmegen, omgeving Mander in Noordoost-Twente, en Zuid-Limburg. Populaties in Limburg, het Rijk van Nijmegen en de omgeving Mander maken allemaal deel uit van grensoverschrijdende metapopulaties met België en Duitsland. Het vliegend hert heeft in Europa een ruime verspreiding, van Zuid-Scandinavië tot aan de lijn Midden-Spanje - Griekenland. Nederland herbergt slechts een klein deel van de Europese populatie. De Nederlandse populatie bevindt zich aan de noordwestrand van het verspreidingsgebied van de soort en is dus waarschijnlijk extra kwetsbaar.

De staat van instandhouding van het vliegend hert wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld. De aspecten 'verspreidingsgebied' en 'toekomstperspectief' hebben een beoordeling als 'zeer ongunstig' en de aspecten 'populatie' en 'leefgebied' hebben een beoordeling als 'onbekend'. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de vier kerngebieden die er waren in de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994) en voldoende omvang van elk van de (grensoverschrijdende) kernleefgebieden voor een zelfstandige populatie. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel 5.000 volwassen individuen per (grensoverschrijdend) kernleefgebied aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stijgende populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

De belangrijkste knelpunten voor het vliegend hert zijn de binding aan dood, door witrot aangetast eikenhout, de lange ontwikkelingsduur (3-4 jaar) van de larven en de beperkte verspreidingscapaciteit (< 200 m). Dit maakt het tot een kwetsbare soort die niet makkelijk historische of nieuwe geschikte gebieden koloniseert. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbeterd zijn realisatie van grotere aaneengesloten loofboscomplexen met oude bomen, en kennisopbouw over het vliegend hert bij relevante gemeenten en beheerders.

H1095 Zeeprik (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 10.000 doortrekkende individuen.

Toelichting Natura 2000-doel

Voor de zeeprik vormt het Nederlands deel van de rivieren de toegangspoort en een belangrijke migratieroute naar paaiplaatsen stroomopwaarts in Duitsland, België en Frankrijk. Binnen Nederland is de Roer een belangrijke paaiplaats voor de zeeprik.

De staat van instandhouding van de zeeprik wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van het aspect 'populatie'. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect 'leefgebied' gunstig is, is behoud van de omvang en de kwaliteit ervan voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie.

Met het huidige aantal van 5.000-11.000 individuen is ingeschat dat het landelijke populatiedoel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. De verwachting is dat de populatie kan toenemen.

De belangrijkste knelpunten voor de zeeprik zijn de slechte kwaliteit van paaigebieden en de slechte passeerbaarheid van sluizen en dammen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert zijn het beter passeerbaar maken van de barrières naar de grote rivieren vanuit zee, met name in het Haringvliet en bescherming van alle paaigebieden.

H1096 Beekprik (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de uitbreiding tot duurzame populaties in een uitbreidend verspreidingsgebied en een stijgende populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

De beekprik heeft in ons land zwaartepunten in Noord-Brabant, Gelderland (Veluwe en Achterhoek), Overijssel (Twente) en in Limburg. In de rest van het land ontbreekt de soort. De primaire habitat voor de soort bevindt zich in beken en riviertjes met een matige stroming en variatie in bodem en stroomsnelheden. De larven groeien op in detritusrijke bodems. Voor de voortplanting zijn grindrijke plaatsen met sneller stromend water noodzakelijk. De beekprik is beperkt tot Europa. Nederland bevindt zich min of meer in het centrum van het verspreidingsgebied, maar heeft relatief weinig geschikte beken.

De staat van instandhouding van de beekprik wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld als gevolg van een beoordeling als 'zeer ongunstig' van alle vier de aspecten. De uitbreidingdoelstelling voor de benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig, gunstige populatie is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Dit betekent waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van het huidig voorkomen in 144 kilometerhokken. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel 50 individuen per kilometerhok aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stabiele/stijgende populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

Het belangrijkste knelpunt voor de beekprik is het droogvallen van beken door klimaatverandering en een onnatuurlijk watersysteem. Andere knelpunten zijn piekafvoeren, ongeschikt beekbeheer (schonen), invasieve exoten en bemesting. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert zijn het beter vasthouden van water in bovenlopen en herintroductie in beken waarvoor geldt dat de soort er niet meer op eigen kracht kan komen.

H1099 Rivierprik (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 10.000 volwassen individuen die doortrekken of paaien.

Toelichting Natura 2000-doel

Volwassen rivierprikken worden in alle grote rivieren, het IJsselmeer en de kustwateren aangetroffen. Er zijn twee grote populaties in ons land: één in het Rijn-Maas-Schelde-systeem, en één die via de Eems naar Duitsland trekt. Voor een deel van de populatie heeft Nederland een paai- en opgroefunctie. Exacte gegevens over de populaties ontbreken, maar aan te nemen is dat deze rivieren een wezenlijke bijdrage leveren aan de wereldpopulatie rivierprikken.

De staat van instandhouding van de rivierprik wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten populatie en verspreidingsgebied. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect leefgebied gunstig is, is behoud van de omvang en de kwaliteit ervan voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie. Het huidige aantal van 10.000 individuen suggereert dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald. Er vindt echter op dit moment erg weinig paaiplaats in Nederland, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd, met name gericht op de paaiplaatsfunctie. De verwachting is dat de paaiplaatspopulatie kan toenemen.

De belangrijkste knelpunten voor de rivierprik zijn rechtgetrokken waterwegen en de barrière van de afsluitdijk. Om te beslissen welke maatregelen er eventueel genomen kunnen worden om ertoe bij te kunnen dragen dat de gunstige staat van instandhouding verbetert, is eerst verder onderzoek over aantallen migrerende rivierprikken en over de locaties en kwaliteit van paaiplaatsen nodig.

H1102 Elft

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied ten behoeve van uitbreiding van de populatie.

Toelichting Natura 2000-doel

De elft paait niet in Nederland, maar hoger stroomopwaarts: Nederland is de toegangspoort tot de paaiplaatsen in het stroomgebied van de Rijn. De Rijnpopulatie werd als uitgestorven beschouwd. Het Nederlandse benedenrivierengebied was een belangrijk opgroefgebied van jonge elften, afkomstig uit Duitsland. Een Duits Life-Ambition project biedt nieuwe mogelijkheden voor de soort, door herintroductie in het stroomgebied van de Rijn. Nederland heeft een belangrijke positie in het herstel van de soort in de Rijn en daarmee op Europees niveau. De soort kan meeliften met de maatregelen die genomen worden om de trekroutes voor de zalm (gehele stroomgebied) en fint (in benedenlopen) te herstellen. De huidige populatie is nog heel klein. Omdat de soort op dit moment voor Nederland als uitgestorven geldt als regelmatige voortplanter is geen staat van instandhouding bepaald. Het is daarom niet mogelijk om het doel te concretiseren en te bepalen welk niveau haalbaar is.

H1103 Fint (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een grensoverschrijdende populatie in de kustregio van ten minste 10.000 volwassen individuen, waarbij Nederland bijdraagt als opgroeigebied van jonge fint en als doortrekgebied naar de paaiplaatsen.

Toelichting Natura 2000-doel

De fint komt verspreid voor in het Nederlandse kustgebied en in riviermondingen, waar de jonge fint opgroeit. De paaigebieden betreffen relatief grote, natuurlijke zoetwatergetijdengebieden. De fint is met het afsluiten van het Haringvliet in de Rijn en Maas zo goed als uitgestorven als een zich in ons land voortplantende (paaierende) populatie. Paaï vindt plaats in de Schelde in België. De fint komt van oorsprong voor in de oostelijke kustzone van de Atlantische Oceaan. Nederland ligt centraal in het verspreidingsgebied.

De staat van instandhouding van de fint wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld als gevolg van een beoordeling als 'zeer ongunstig' van de aspecten 'populatie', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie. Nederland draagt bij aan een grensoverschrijdende populatie als opgroeigebied van de jonge fint en als doortrekgebied naar de paaiplaatsen. Het huidige aantal van 0-100 individuen laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

De belangrijkste knelpunten voor de fint zijn het ontbreken van paaigebieden en de bijvangst van de visserij. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de gunstige staat van instandhouding verbetert, zijn verbetering van de connectiviteit (van Waddenzee naar IJsselmeer) en vermindering van de visserijdruk op zee (bij de intrekgebieden).

H1106 Zalm (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van tenminste 7.500 migrerende exemplaren.

Toelichting Natura 2000-doel

Nederland is uitsluitend doortrekgebied voor de zalm op weg naar paaigebieden verder stroomopwaarts in Duitsland en Frankrijk. Zalmen gebruiken vooral de route naar Duitsland, en trekken slechts in beperkte mate op via de Maas. In het verleden was Nederland een belangrijk doortrekgebied voor de zalm. De Rijnpopulatie was één van de grootste van Europa. Sinds het midden van de 20ste eeuw is er bijna niets meer over van die populatie.

De staat van instandhouding van de zalm wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld. Het aspect 'populatie' heeft een 'zeer ongunstige' beoordeling, het aspect 'toekomstperspectief' een 'matig ongunstige' beoordeling en het aspect 'leefgebied' is 'onbekend'. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 500-2.000 individuen. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de zalm zijn barrières tijdens de migratie, klimaatverandering, beperkte hoeveelheid opgroei-habitat, slechte kwaliteit paaï-habitat en genetische verarming. Het aantal zalmen in Nederland is volledig afhankelijk van jaarlijks bijplaatsen in Duitsland. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert zijn het verbeteren van de passeerbaarheid van de Afsluitdijk en barrières in de rivieren.

H1145 Grote modderkruiper (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de uitbreiding tot duurzame populaties in een verspreidingsgebied van ten minste 1.000 kilometerhokken en een stijgende populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

Relatief gezien komt de grote modderkruiper het meest voor in Overijssel, Gelderland en Noord-Brabant. De grote modderkruiper leeft in ondiepe wateren met een dikke (schone) modderlaag en veel waterplanten. Het primaire leefgebied bevindt zich in de overstromingsvlakten van rivieren en beken en de aangrenzende veenwateren. In Noordwest-Europa ligt het zwaartepunt van voorkomen in de laagvlaktes en rivierdelta's van Nederland, Noord-Duitsland en Polen.

De staat van instandhouding van de grote modderkruiper wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld als gevolg van een beoordeling als 'zeer ongunstig' van alle vier de aspecten. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige voorkomen in 603 kilometerhokken laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel 50 tot 1000 volwassen individuen aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stijgende populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

De belangrijkste knelpunten voor de grote modderkruiper zijn een verslechterde waterkwaliteit, een onnatuurlijk waterpeil, versnippering van wateren door barrières en invasieve, uitheemse rivierkreeften. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de gunstige staat van instandhouding verbetert, zijn het realiseren van natuurvriendelijke oevers die speciaal zijn aangelegd en ingericht voor de grote modderkruiper in agrarisch gebied, het verbeteren van de waterkwaliteit en herstel van onderwaterbodems, ondergedoken waterplanten en oeverplanten.

H1166 Kamsalamander (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de uitbreiding tot duurzame populaties in een verspreidingsgebied van ten minste 1.000 kilometerhokken en een stijgende populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

De kamsalamander kent in Nederland een ruime verspreiding, met name geconcentreerd in de oostelijke helft van het land. Een aanzienlijk deel van het Noordwest-Europese verspreidingsgebied van de Kamsalamander ligt in Nederland.

De staat van instandhouding van de kamsalamander wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige voorkomen in 870 kilometerhokken laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd, ondanks dat de staat van instandhouding in 2019 als gunstig werd beoordeeld. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel 20 tot 50 volwassen dieren per voortplantingswater en 2 tot 10 poelen per kilometerhok aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stijgende populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

De belangrijkste knelpunten voor de kamsalamander zijn versnippering van leefgebied en habitatverlies (schaalvergroting, ruimtelijke ontwikkelingen en dergelijke) en de aanwezigheid van vissen, Amerikaanse kreeften en de Italiaanse kamsalamander. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, zijn populaties robuuster maken en onderling verbinden, waarbij er rekening mee gehouden dient te worden dat verdere verspreiding van de Italiaanse kamsalamander wordt voorkomen. Voortplantingswateren moeten meer bestand worden gemaakt tegen klimaatverandering en verdroging, de verspreiding van amfibieziekten moet intensiever worden gemonitord, en (uitheemse) vissen en/of kreeften moeten worden verwijderd uit voortplantingswateren.

H1193 Geelbuikvuurpad (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 5.000 individuen.

Toelichting Natura 2000-doel

De geelbuikvuurpad komt in Nederland van nature enkel voor in Zuid-Limburg. Dit betreft de noordwestelijke grens van het Europese areaal. De geelbuikvuurpad heeft binnen Europa een vrij groot, maar niet aaneengesloten verspreidingsgebied en wordt vooral op hoogtes van meer dan 250 m boven zeeniveau gevonden. Behoud van de geelbuikvuurpad binnen onze landsgrenzen wordt vanwege de slechte gesteldheid van de soort in de ons omringende landen, België en Duitsland op Europese schaal steeds belangrijker.

De staat van instandhouding van de geelbuikvuurpad wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld als gevolg van een beoordeling als 'zeer ongunstig' van de aspecten 'populatie', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie. Uit oogpunt van risicospreiding zou sprake moeten zijn van een metapopulatie met een tiental locaties met elk tenminste 500 volwassen individuen. Het huidige aantal van 50-600 individuen (in totaal) laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

De belangrijkste knelpunten voor de geelbuikvuurpad zijn achterstallig onderhoud van voortplantingswateren, versnippering en habitatverlies. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert zijn het realiseren van de ontwikkeling van grotere en robuustere leefgebieden.

H1318 Meervleermuis (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 15.000 voortplantende individuen (zomerpopulatie) respectievelijk 1.100 overwinterende individuen (winterpopulatie).

Toelichting Natura 2000-doel

De meervleermuis is een soort waarvan een zeer groot deel van de Noordwest-Europese laagland populatie in ons land voorkomt, met name in de zomerperiode. Kernpopulaties bevinden zich in de waterrijke delen van het laagland, waarbij ondiepe plassen en meren als foerageergebied dienen en gebouwen in de omgeving als kraamkolonie fungeren. De winterverblijven (mergelgroeven en bunkers) herbergen veel lagere aantallen dieren dan de zomerpopulatie (een deel overwintert in het buitenland).

De staat van instandhouding van de meervleermuis wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld als gevolg van een beoordeling als 'matig ongunstig' van de aspecten 'populatie', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn (1994), toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het betreft ca. 12.000 vrouwelijke individuen en 3.000 mannelijke individuen. In de winter is

slechts ongeveer 5 à 10% van de zomerpopulatie aanwezig in Nederland, voor het merendeel mannetjes. Het huidige aantal van 4.500-8.000 voortplantende individuen en 225-800 overwinterende individuen laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

De belangrijkste knelpunten voor de meervleermuis zijn na-isolatie, renovatie, sloop en nieuwbouw van huizen, en verstoring van winterverblijfplaatsen. Ook de aanleg van watergebonden recreatiegebieden waarbij migratieroutes verstoord raken is een knelpunt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert zijn natuurinclusief bouwen, lokaal verminderen van lichthinder en consequente toepassing van mitigatie en compensatie van de nadelige effecten van verduurzaming in het kader van de energietransitie. Belangrijk hierbij is het kennen en actief beschermen van verblijfplaatsen, met prioriteit voor kraam- en zomerverblijfplaatsen.

H1321 Ingekorven vleermuis (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 1.900 voortplantende individuen, als onderdeel van een grensoverschrijdende populatie.

Toelichting Natura 2000-doel

In Midden- en Zuid-Limburg en Zuidoost-Brabant komen zomerpopulaties van de ingekorven vleermuis voor. De soort overwintert vooral in het Mergelland, en daarnaast in het aangrenzende buitenland. Er is sprake van een grensoverschrijdende populatie in Nederland, België en Duitsland. Dit is het meest noordelijke voorkomen van de soort in Europa.

De staat van instandhouding van de ingekorven vleermuis wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect 'populatie' gunstig is, is behoud ervan voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Met het huidige aantal van 1.000-2.500 voortplantende individuen is ingeschat dat het landelijk populatiedoel waarschijnlijk is behaald.

De belangrijkste knelpunten voor de ingekorven vleermuis zijn renovatie van bestaande grote kraam-verblijven en verandering in agrarisch gebruik. Om te beslissen welke maatregelen er eventueel genomen kunnen worden om ertoe bij te kunnen dragen dat de staat van instandhouding verbetert, moet eerst verder onderzoek naar verblijfplaatsen en foerageergebieden worden gedaan.

H1324 Vale vleermuis (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 250 overwinterende individuen.

Toelichting Natura 2000-doel

De belangrijkste winterverblijven zijn de mergelgroeven in Zuid-Limburg. Het verspreidingspatroon in de zomer ligt in het oosten van Overijssel, Gelderland en in Limburg, maar de verspreiding is onvoldoende bekend en niet systematisch onderzocht. De vale vleermuis plant zich sinds 2017 weer in Nederland voort, maar omdat dit minder is dan tien aaneengesloten jaren, wordt nog geen doel gesteld voor voortplanting van de soort. De samenhang met de grensoverschrijdende populatie is onvoldoende

bekend. Er ligt een verantwoordelijkheid bij Nederland voor dieren uit het aangrenzende deel van de lidstaten België en Duitsland, welke in Nederland zwermen/paren en overwinteren, evenals voor dieren welke in Nederland foerageren.

De staat van instandhouding van de vale vleermuis wordt als 'onbekend' beoordeeld vanwege een 'onbekende' beoordeling van de aspecten 'verspreidingsgebied', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding voor het aspect 'populatie' gunstig is, is behoud ervan voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn (1994), toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Met het huidige aantal van 25-55 overwinterende individuen is ingeschat dat het landelijk populatiedoel waarschijnlijk is behaald.

De belangrijkste knelpunten voor de vale vleermuis zijn renovatie, onderhoud en gebruik van hout-conserveringsmiddelen op (bestaande en potentiële) verblijfplaatsen op zolders. Om te beslissen welke maatregelen er eventueel genomen kunnen worden om ertoe bij te kunnen dragen dat de staat van instandhouding verbetert, is eerst verder onderzoek naar de woonhabitat, en specifiek naar de onderlinge samenhang tussen de bestaande en de (potentiële) zomer- en kraamverblijven nodig.

H1337 Bever (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 1.500 individuen.

Toelichting Natura 2000-doel

Sinds de herintroductie in 1988 is de soort flink uitgebreid. Momenteel is er een grote populatie in het zuidelijke deel van Nederland die via de IJssel is verbonden met Flevoland en omgeving en een nog geïsoleerde populatie in het noordoosten. Daaromheen bevinden zich kleine groepjes bevers zoals in Friesland en Zeeuws Vlaanderen. De verspreiding neemt nog steeds toe. Bevers zijn door beschermende maatregelen en vele uitzetacties in de meeste Europese landen weer teruggekeerd. De Nederlandse populatie levert hierdoor vooralsnog slechts een geringe bijdrage aan de Europese populatie.

De staat van instandhouding van de bever wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie. Het huidige aantal van 1.500-3.000 individuen laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel wordt gehaald, waarbij de verwachting is dat door natuurlijke verspreiding één aaneengesloten metapopulatie wordt gevormd.

H1340 *Noordse woelmuis (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 1.700.000 individuen.

Toelichting Natura 2000-doel

Er worden meerdere ondersoorten van de noordse woelmuis onderscheiden. In Nederland betreft het *Microtus oeconomus arenicola* en deze ondersoort is het enige endemische zoogdier van Nederland. Binnen Nederland worden momenteel vijf deelgebieden onderscheiden waar de soort kan worden aangetroffen: 1. Noord-Holland boven het Noordzeekanaal, 2. Texel, 3. Zuid-Holland en Utrecht: laagveengebieden, 4. deltagebied van Zuid-Holland, Noord-Brabant en Zeeland en 5. Friesland.

De staat van instandhouding van de noordse woelmuis wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld. De aspecten 'verspreidingsgebied' en 'toekomstperspectief' hebben een 'zeer ongunstige' beoordeling en de aspecten 'populatie' en 'leefgebied' een 'matig ongunstige' beoordeling. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie. Tussen de vijf deelgebieden vindt geen genetische uitwisseling plaats en ook binnen de deelgebieden ontstaan steeds kleinere, meer van elkaar geïsoleerde deelpopulaties. Onderzoek heeft aangetoond dat populaties tussen deelgebieden genetisch van elkaar verschillen. Het huidige aantal van 1.500.000 individuen laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

De belangrijkste knelpunten voor de noordse woelmuis zijn concurrentie met andere woelmuissoorten, verdraging van leefgebieden en verlies van leefgebied (kwantitatief of kwalitatief). Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbeterd wordt zijn het grootschalig verbeteren van de waterstanddynamiek (hogere waterstanden) en het streven naar het behoud van de isolatie van die gebieden waar noordse woelmuis nog zonder concurrentie van de aardmuis aanwezig is. Daarnaast is onderzoek nodig naar het mechanisme van concurrentie tussen de aardmuis en noordse woelmuis in relatie tot waterdynamiek.

H1351 Bruinvis (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 60.000 individuen.

Toelichting Natura 2000-doel

Het huidige Nederlandse verspreidingsgebied van de bruinvis omvat het hele Nederlands Continentaal Plat, de kustzone, de Waddenzee, de Westerschelde en de Oosterschelde. De bruinvis komt in het Noord-Atlantisch gebied verspreid voor van de Witte Zee, Groenland en IJsland in het noorden tot de Atlantische kust van Noord-Afrika in het zuiden. Doordat de bruinvissen zich in de Noordzee van noord naar zuid verplaatst hebben is momenteel het Nederlandse aandeel van de populatie groot.

De staat van instandhouding van de bruinvis wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn (1994), toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Met het huidige aantal van 41.300-76.800 individuen is ingeschat dat het landelijk populatiedoel waarschijnlijk is behaald.

Een aandachtspunt voor het behouden van de gunstige staat van instandhouding is de onzekerheid of grootschalige windmolenparken blijvende negatieve effecten kunnen hebben op de populatie. Ook klimaatverandering zou op termijn een negatieve invloed op de aantallen en de verspreiding van bruinvissen kunnen hebben. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de gunstige staat van instandhouding behouden blijft, zijn het verminderen van schadelijke contaminanten (PCB's, PFAS), bijvangst en onderwatergeluid en het behoud van voldoende prooivissen.

H1355 Otter (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 400 adulte individuen.

Toelichting Natura 2000-doel

De otter is in 2002 in Nederland geïntroduceerd, nadat de soort in 1988 uitstierf. Vanuit het laagveenmoeras Wieden-Weerribben en Rottige Meenthe trekt de otter naar aangrenzende gebieden in (West-) Overijssel, Friesland, Drenthe en Flevoland. Ook verder weg vestigen zich op kleine schaal otters, zoals in het Hollands Plassengebied en langs de IJssel. Nederland heeft een wat minder dan evenredig aandeel in de Europese populatie.

De staat van instandhouding van de otter wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld als gevolg van een beoordeling als ‘matig ongunstig’ van de aspecten ‘verspreidingsgebied’, ‘populatie’ en ‘leefgebied’. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie voor een levensvatbare nationale metapopulatie. Otters zijn buitengewoon mobiel en kunnen in één nacht een afstand overbruggen van meer dan 20 kilometer. Daarom is de veronderstelling dat er in principe genetische uitwisseling kan plaatsvinden tussen alle deelgebieden. Het huidige aantal van 230-270 adulte individuen laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. De soort breidt nog steeds uit en de realisatie van het populatiedoel wordt op korte termijn verwacht.

De belangrijkste knelpunten voor de otter zijn sterfte door verkeer, versnippering van het leefgebied en afwezigheid van dekking in het leefgebied. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert zijn het afronden van het Natuurnetwerk Nederland, waarbij wegen die een knelpunt vormen voor otters veilig passeerbaar worden gemaakt door middel van faunavoorzieningen en ervoor zorgen dat op oevers voldoende dekking aanwezig is.

H1364 Grijze zeehond (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 3.000 individuen.

Toelichting Natura 2000-doel

De grijze zeehond komt voor in de Waddenzee, het Deltagebied en de Noordzee. Deze populaties behoren tot een Noordzeepopulatie waarvan veel grotere aantallen voorkomen in het Verenigd Koninkrijk. De Waddenzee is de belangrijkste regio waar de jongen opgroeien. Meer dan 40% van de geboortes in de internationale Waddenzee vinden plaats op de Richel, een zandbank ten zuidoosten van Vlieland. De Noordzee is het belangrijkste foerageergebied in Nederland.

De staat van instandhouding van de grijze zeehond wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie. Met het huidige aantal van 2.731-5.534 individuen is ingeschat dat het landelijk populatiedoel waarschijnlijk is behaald.

Aandachtspunt voor het behouden van de gunstige staat van instandhouding van de grijze zeehond op de lange termijn is meer inzicht krijgen in de effecten van menselijke activiteiten (visserij, windmolenparken op zee) op de kwaliteit van het leefgebied en de voedselbeschikbaarheid. Dit inzicht kan verkregen worden door jaarlijkse zeehondentellingen, pathologisch onderzoek en zenderen van zeehonden.

H1365 Gewone zeehond (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 3.500 individuen.

Toelichting Natura 2000-doel

De gewone zeehond komt in Nederland voor in de Waddenzee, het Deltagebied en de Noordzee. De dieren in Nederland maken deel uit van de zogenoemde Waddenzeepopulatie waarvan de verspreiding zich uitstrekt van Esbjerg in Denemarken tot de zuidwestelijke delta in Nederland. De Waddenpopulatie is de grootste populatie gewone zeehonden ter wereld. Ongeveer een kwart van de Waddenpopulatie van gewone zeehonden komt in Nederland voor.

De staat van instandhouding van de gewone zeehond wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn (1994), toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 7.029-9.028 individuen laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel wordt gehaald.

Aandachtspunt voor het behouden van de gunstige staat van instandhouding van de gewone zeehond op de lange termijn is het verkrijgen van meer inzicht in de effecten van menselijke activiteiten (visserij, windmolens op zee) op de kwaliteit van het leefgebied en de voedselbeschikbaarheid. Dit inzicht kan verkregen worden door jaarlijkse zeehondentellingen, pathologisch onderzoek en zenderen van zeehonden.

H1387 Tonghaarmuts

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de uitbreiding van de populatie.

Toelichting Natura 2000-doel

Tonghaarmuts is een epifytisch bladmos met een vrijwel tot Europa beperkte verspreiding met een zwaartepunt in Midden-Europa, het Centraal Massief en de centrale Pyreneeën. Dankzij verbetering van de luchtkwaliteit is vanaf circa 1990 tonghaarmuts in de meeste West- en Midden-Europese landen teruggevonden of nieuw ontdekt, hoewel meestal op slechts weinig locaties. In Nederland werd de soort in 1989 ontdekt, maar er zijn geen duurzame populaties bekend.

De staat van instandhouding van de tonghaarmuts wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld als gevolg van een beoordeling als 'zeer ongunstig' van de aspecten 'verspreidingsgebied' en 'populatie' en een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. Bij het opstellen van de nieuwe Rode Lijst voor mossen wordt heroverwogen of deze soort als regelmatige voortplanter beschouwd moet worden. Wanneer de tonghaarmuts niet meer wordt beschouwd als een regelmatige voortplanter wordt hier geen landelijk doel meer voor gesteld. Om deze reden is het op dit moment niet mogelijk om het doel te concretiseren en te bepalen welk niveau haalbaar is.

De tonghaarmuts is een pioniersoort die uit zichzelf opduikt, hierdoor hoeven er geen actieve maatregelen voor deze soort ingezet te worden. Bij vestiging van de tonghaarmuts in nieuwe gebieden zal het terreinbeheer gericht moeten zijn op uitbreiding.

H1614 Kruipend moerasscherm (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de uitbreiding tot duurzame populaties in een verspreidingsgebied van ten minste 20 kilometerhokken en een stijgende populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

Kruipend moerasscherm is een zeldzame soort die recent op behoorlijk veel plaatsen nieuwe populaties heeft gevormd in natuurontwikkelingsgebieden, met name langs beken in Noord-Brabant, Overijssel en Gelderland. Het terreinbeheer en waterbeheer is hier niet altijd op orde, waardoor populaties soms maar een kort bestaan hebben. In de Zeeuwse gebieden Canisvliet en Groote Gat gaat het om grote, redelijk stabiele populaties, en is het beheer sterk afgestemd op deze soort. De soort is beperkt tot een klein deel van West- en Midden-Europa, met een enkel voorkomen in Zuidoost-Europa.

De staat van instandhouding van het kruipend moerasscherm wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld als gevolg van een beoordeling als 'zeer ongunstig' van de aspecten 'populatie', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op een modelmatige benadering voor voldoende genetische variatie. De huidige verspreiding in 26 kilometerhokken suggereert dat dit landelijke doel momenteel al wordt gehaald. Er is echter lang niet overal sprake van een duurzame populatie, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel 150 exemplaren aangehouden worden.

Op nationaal niveau is een stijgende populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

De belangrijkste knelpunten voor het kruipend moerasscherm zijn inadequaate terrein- en waterbeheer. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, zijn het optimaliseren van terreinbeheer (zoals meer begrazing) en waterbeheer (hoge waterstanden in de winter) in alle terreinen.

H1831 Drijvende waterweegbree (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de uitbreiding tot duurzame populaties in een verspreidingsgebied van ten minste 240 kilometerhokken en een stijgende populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

De drijvende waterweegbree is een weinig concurrentiekrachtige waterplant van voedselarme, zwak gebufferde vennen, poelen en (voedselrijkere) langzaam stromende beken en kanalen. De soort komt voor op de hoge zandgronden en in mindere mate in de duinstreek. De populatie op Terschelling is recent verdwenen. De Kempen zijn de belangrijkste regio in ons land voor de soort en tevens één van de belangrijkste gebieden in Europa.

De staat van instandhouding van de drijvende waterweegbree wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld als gevolg van een beoordeling als 'zeer ongunstig' van alle vier de aspecten. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van het huidige voorkomen in 222 kilometerhokken. Op nationaal niveau is een stijgende populatietrend nodig voor een duurzame populatie. Op het moment dat het landelijke doel bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de drijvende waterweegbree zijn eutrofiëring, verzuring, verharding en verdroging. Watercrassula vormt een knelpunt in vennen, veelal in situaties waar ook al enige vermesing optreedt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert zijn

het optimaliseren van waterbeheer in en rondom populaties: verminderen toestroom voedselrijk water, verminderen inlaat hard water, verminderen opstuwen water (in beken), verminderen drainage, verbeteren toestroom grondwater met goede kwaliteit (gebufferd, niet te voedselrijk) en het opschonen van vennen.

H1903 Groenknolorchis (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 35.000 bloeiende exemplaren.

Toelichting Natura 2000-doel

Verreweg het grootste deel van de Nederlandse populatie van de groenknolorchis komt voor in de valleien van de gehele kustduinen van Zeeland tot en met de Waddeneilanden. Daarnaast heeft de soort groeiplaatsen in de laagveengebieden: één in de laagveengebieden van West-Nederland (Zuid-Holland, Utrecht, Noord-Holland) en één in de laagveengebieden van Noord-Nederland (Overijssel en Friesland) en – zeer zeldzaam – op andere locaties in het binnenland. In vergelijking met de situatie in de buurlanden zijn in Nederland nog veel populaties aanwezig, waarmee ons land de belangrijkste kern van verspreiding van de soort vormt in West-Europa.

De staat van instandhouding van de groenknolorchis wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Met het huidige aantal dat fluctueert tussen 20.000 en 40.000 bloeiende exemplaren is ingeschat dat het landelijk populatiedoel waarschijnlijk is behaald.

Het toekomstperspectief is onzeker geworden door recente lokale negatieve trends als gevolg van natuurlijke successie. Aandachtspunt voor het behouden van de gunstige staat van instandhouding op de lange termijn is het realiseren van voldoende potentieel leefgebied in zowel de duinen als de laagvenen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de gunstige staat van instandhouding behouden blijft, zijn aangepast maaibeheer in de duinvalleien en rietlanden, stimuleren dynamiek door toestaan natuurlijke processen van zandsedimentatie en jonge duinvorming met tussenliggende groene stranden en incidentele verjonging van laagveengebieden door herstelbeheer.

H4056 Platte schijfhoren (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de uitbreiding tot duurzame populaties in een verspreidingsgebied van ten minste 430 kilometerhokken en een stijgende populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

In ons land komt de platte schijfhoren vooral voor in laagveengebieden, zowel in plassenengebieden als in sloten, met name in wateren met een veenbodem. De belangrijkste populaties komen voor in laagveengebieden. De platte schijfhoren komt in Nederland veel voor ten opzichte van andere Europese landen.

De staat van instandhouding van de platte schijfhoren wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld. De aspecten verspreidingsgebied en toekomstperspectief hebben een beoordeling als ‘zeer ongunstig’ en de aspecten populatie en leefgebied hebben een beoordeling als ‘matig ongunstig’. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige voorkomen in 360 kilometerhokken laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel 120.000 individuen per kilometerhok aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stijgende populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

Het belangrijkste knelpunt voor de platte schijfhoren is de sterke opkomst van invasieve, uitheemse rivierkreeften die steeds vaker hele onderwatervegetaties wegvreten en daarmee het biotoop van de platte schijfhoren. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert zijn de stand van de invasieve, uitheemse rivierkreeften decimeren en sloten gefaseerd en minder intensief schonen.

H5315 Rivierdonderpad (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de uitbreiding van het verspreidingsgebied met duurzame populaties en een stijgende populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

De rivierdonderpad komt wijdverspreid door het hele land voor, vooral in (snel)stromende wateren, zoals (snel)stromende beken en rivieren, maar ook in meren, vaarten en kanalen. De rivierdonderpad in brede zin heeft in Europa een tamelijk groot verspreidingsgebied. De Nederlandse populaties in de grote wateren zijn van Europese betekenis door hun relatief grote omvang.

De staat van instandhouding van de beek- en rivierdonderpad is als 'zeer ongunstig' beoordeeld. De aspecten verspreidingsgebied en populatie hebben een beoordeling als 'zeer ongunstig' en de aspecten leefgebied en toekomstperspectief hebben een beoordeling als 'matig ongunstig'. De uitbreidingdoelstelling voor een toekomstig, gunstige populatie is gericht op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. Dit betekent waarschijnlijk nog geen gunstige staat van instandhouding. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel 50 tot 100 individuen per kilometerhok aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stijgende populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

Het belangrijkste knelpunt voor de rivierdonderpad is het voorkomen van invasieve, uitheemse grondelsoorten. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, zijn onderzoek doen naar effectieve maatregelen om de verspreiding van de invasieve exoten terug te dringen.

H5325 Beekdonderpad (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en behoud van de kwaliteit van het leefgebied voor behoud van duurzame populaties in een verspreidingsgebied van ten minste 70 kilometerhokken en een stijgende populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

De beekdonderpad komt alleen in enkele kleinere snelstromende wateren voor in Limburg en Gelderland. De beekdonderpad komt ook voor in het Duitse deel van de Berkel en de Roer waarbij soms exemplaren naar Nederland uitspoelen.

De staat van instandhouding van de beek- en rivierdonderpad is in 2019 als 'zeer ongunstig' beoordeeld. De aspecten verspreidingsgebied en populatie hebben een beoordeling als 'zeer ongunstig' en de aspecten leefgebied en toekomstperspectief hebben een beoordeling als 'matig ongunstig'. Deze beoordeling wordt vooral veroorzaakt voor de meer voorkomende rivierdonderpad. De staat van instandhouding van de beekdonderpad is relatief gunstiger. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige voorkomen in 70 kilometerhokken laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel wordt gehaald. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel 1.000 tot 5.000 individuen per stroomgebied aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stijgende populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

De belangrijkste knelpunten voor de beekdonderpad zijn het voorkomen van de invasieve, uitheemse grondelsoorten en verdroging door klimaatverandering en grondwatergebruik door de agrarische sector. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de gunstige staat van instandhouding verbetert, zijn de huidige leefgebieden adequaat beschermen tegen vermessing en verkeerd beheer, en geïsoleerd houden van oprukkende invasieve exoten.

H5339 Bittervoorn (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied voor het behoud van duurzame populaties in een verspreidingsgebied van tenminste 3.000 kilometerhokken en tenminste een stabiele populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

De bittervoorn komt wijdverspreid voor in de vaarten en bredere sloten van veel poldergebieden en in de plantenrijke uiterwaardwateren van het rivierengebied. Het meeste leefgebied ligt in Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland en Gelderland. Ook in langzaam stromende diepere beken en riviertjes komt de soort voor, zoals die in Overijssel, Noord-Brabant en Limburg. Binnen Noordwest-Europa heeft de soort in ons land een zwaartepunt.

De staat van instandhouding van de bittervoorn wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrictlijn (1994), toen de soort in een gunstige staat verkeerde. De inschatting is dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel 100 tot 1.000 volwassen individuen per kilometerhok aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stabiele populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

H6199 Spaanse vlag (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied voor het behoud van duurzame populaties in een verspreidingsgebied van tenminste 330 kilometerhokken en tenminste een stabiele populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

De Spaanse vlag is een overdag actieve nachtvlinder. Na eerste vestigingen in het Heuvelland van Zuid-Limburg heeft de soort zich uitgebreid naar heel Limburg, terwijl ze inmiddels ook in de grensstreek van Zeeland en Noord-Brabant is te vinden, tot in Hoek van Holland. In Limburg is sprake van een grote metapopulatie en in Noord-Brabant, Zeeland en Zuid-Holland zijn verspreid kleinere populaties aanwezig, die onderling uitwisselen. De Spaanse vlag komt algemeen voor in een groot deel van Europa. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in de continentale, alpiene en mediterrane biogeografische regio's. Het aandeel van Nederland in de Europese populatie is bijzonder klein.

De staat van instandhouding van de Spaanse vlag wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld als gevolg van een beoordeling als ‘matig ongunstig’ van de aspecten ‘populatie’, ‘leefgebied’ en ‘toekomstperspectief’. Omdat het een nieuwe soort betreft die de laatste 30 jaar flink uitgebreid is en een grote mobiliteit heeft, is het doel op behoud gezet. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode van de afgelopen 6 jaar. De huidige toestand is mogelijk al als gunstig te beschouwen. Dit zal bij de volgende artikel 17-rapportage moeten blijken. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel enkele honderden individuen aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stabiele populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

H6216 Geel schorpioenmos (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de uitbreiding tot vijf duurzame populaties in een verspreidingsgebied van ten minste 20 kilometerhokken en een stijgende populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

Geel schorpioenmos groeit in kalkarme maar ijzerrijke moerassen op venig substraat, zoals in bronveentjes, overstromingsgrasland, trilveen inclusief overgangen naar blauwgrasland. In Noordwest-Overijssel is geel schorpioenmos dan ook beperkt tot de randzone van De Wieden, met een grote populatie in de Meppelerdieplanden (overstromingsgrasland). Geel schorpioenmos kwam in de 19e eeuw verspreid voor over de hogere zandgronden inclusief de randgebieden naar laagveen en zeeklei, maar vanaf 1965 werd de soort als uitgestorven beschouwd. Vanaf de jaren 1990 neemt het aantal bekende vindplaatsen geleidelijk toe.

Uit genetisch onderzoek is gebleken dat geel schorpioenmos in feite twee 'cryptische' soorten omvat, een noordelijk-montane soort en een zuidelijke-laaglandsoort. Nederland is binnen het verspreidingsgebied van de zuidelijke-laaglandsoort van groot belang.

De staat van instandhouding van het geel schorpioenmos wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld als gevolg van een beoordeling als 'matig ongunstig' van de aspecten 'populatie', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van circa 25 jaar. De huidige populatie beperkt zich tot 17 kilometerhokken. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de populaties. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel 1 tot 1,5 ha per populatie aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stijgende populatietrend nodig voor een duurzame populatie. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

Het belangrijkste knelpunt voor geel schorpioenmos zijn dat de soort zeer specifieke abiotische randvoorwaarden heeft die zelden over grotere oppervlakten voorkomen, waardoor populaties klein en kwetsbaar blijven. Daarnaast is een knelpunt de verslechtering van hydrologische condities waardoor groeiplaatsen in het groeiseizoen uitdrogen ten gunste van concurrentiekrachtiger mossen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert zijn het op landschapsschaal borgen en zo mogelijk versterken van de hydrologische condities (kwel, inundaties), toezien op de kwaliteit van toestromend/ inonderend water, voorkomen dat vervuild water toestroomt en hooilandbeheer met zomermaaien.

H6963 Kleine modderkruiper (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied voor het behoud van duurzame populaties in een verspreidingsgebied van tenminste 3.500 kilometerhokken en tenminste een stabiele populatietrend.

Toelichting Natura 2000-doel

De soort komt in vrijwel heel Nederland voor in stilstaande tot langzaam stromende oeverzones van rivieren en beken en ondiepe plaatsen in meren en plassen, waaronder die in de overstromingsvlakten van beken en rivieren (inclusief poldergebieden). In West-Europa wordt de kleine modderkruiper het meest aangetroffen in Nederland. Daarnaast komt de soort relatief veel voor in het noorden van Duitsland. In de direct om ons heen liggende landen (overige delen van Duitsland, België, Frankrijk en Engeland) is het voorkomen van kleine modderkruipers aanzienlijk geringer.

De staat van instandhouding van de kleine modderkruiper wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn (1994), toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige voorkomen in ruim 3.800 kilometerhokken laat zien dat het landelijke populatiedoel momenteel wordt gehaald. Voor een duurzame populatie op lokaal niveau kan als vuistregel 10 tot 100 volwassen kleine modderkruipers per kilometerhok aangehouden worden. Op nationaal niveau is een stabiele populatietrend nodig voor een duurzame populatie.

3. Vogelrichtlijnsoorten

Broedvogels

Aoo4 Dodaars (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 1.100 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De dodaars is in de broedtijd veelal te vinden in ondiepe zoete wateren met vegetatierijke oevers. De soort bevindt zich in o.a. vennen, duinplassen, moerassen en natte natuurontwikkelingsgebieden. In Nederland broedt circa 3% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de dodaars als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 2.600 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Aoo8 Geoorde fuut (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 290 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De geoorde fuut is een broedvogel van ondiepe zoete wateren met een rijkelijke, maar niet te verruigde oevervegetatie. De geoorde fuut broedt vaak in de nabijheid van kokmeeuwkolonies. In Nederland broedt 0,5-1% van de Europese populatie.

De staat van instandhouding van de geoorde fuut als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode 1980-2009, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 450 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Ao17 Aalscholver (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 17.000 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

Aalscholvers broeden in kolonies van enkele tientallen tot soms duizenden broedparen, welke veelal te vinden zijn in direct aan water grenzende of geïnundeerde moerasbossen of boomgroepen in het binnenland en langs de kust. In Nederland broedt 5-6% van de Europese populatie (excl. Rusland).

De staat van instandhouding van de aalscholver als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode 1980-2009, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 20.000 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Ao21 Roerdomp (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 390 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De roerdomp is een broedvogel van moerassen waarvan een deel in Nederland overwintert en een deel wegtrekt naar het westen en zuiden. Roerdampen verblijven een groot deel van het jaar in of aan de rand van rietland. In Nederland broedt ongeveer 1% van de geschatte Europese broedpopulatie (excl. Rusland).

De staat van instandhouding van de roerdomp als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 420 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Ao22 Woudaap (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 150 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

Deze kleinste reigerachtige kan broedend worden aangetroffen in veel typen moerasvegetatie zoals oude rivierstrangen, kleiputten, visvijvers, laagveenmoerassen en voedselrijke vennen. Nederland is de meest noordwestelijke grens van het areaal waar regelmatig wordt gebroed. In Nederland broedt minder dan 0,1% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de woudaap als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 25-50 broedparen is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de woudaap als broedvogel zijn gelegen in de waterdynamiek (een ongunstig peilbeheer en droogte in de broedgebieden). Een ander knelpunt is gelegen in het overwinteringsgebied in het buitenland namelijk onvoldoende neerslag in de Sahel. Droogtejaren in de Sahelzone leiden tot lagere aantallen in het broedgebied in het jaar erop. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan uit antiverdrogingsmaatregelen en maatregelen ten behoeve van het creëren van een natuurlijk waterpeil. Hierbij moet een te laag waterpeil worden voorkomen om verruiging van rietmoeras en verdroging tegen te gaan. Omdat er voor de woudaap geen of maar enkele kerngebieden te vinden zijn moet de soort vooral profiteren van maatregelen die genomen worden voor andere kritische moerasbewoners. De invloed van verdere maatregelen is nog onzeker omdat de afname samenhangt met drukfactoren buiten Nederland.

A026 Kleine zilverreiger (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 65 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De kleine zilverreiger is een broedvogel van ondiepe zoetwatermoerassen. De kleine zilverreiger is met name te vinden in de Zuidwestelijke Delta en soms op de Waddeneilanden. De soort broedt meestal in kolonies, vaak samen met andere koloniebroeders. In Nederland broedt ongeveer 0,1% van de Europese populatie.

De staat van instandhouding van de kleine zilverreiger als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode 2015-2020, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 65 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A027 Grote zilverreiger (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 320 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De grote zilverreiger is een koloniebroeder van uitgestrekte rietmoerassen en broedt voornamelijk in de Oostvaardersplassen. In Nederland komt de ondersoort *Casmerodius albus spp* voor, die behoort tot de West-, Centraal-, Zuidoostelijke-Europese/Zwarte zee en Mediterrane flyway-populatie. In Nederland broedt ongeveer 1,5% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de grote zilverreiger als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode 2015-2020, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 320 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A029 Purperreiger (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 810 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De purperreiger is een koloniebewoner van laagveenmoeras. Vanaf april worden de nesten in de kolonies (in rietland en lage wilgenstruwelen) snel bezet en vanaf mei zijn er nesten met eieren. In Nederland broedt 5-10% van de geschatte Europese broedpopulatie (excl. Rusland). De staat van instandhouding van de purperreiger als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren '50, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 930 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A034 Lepelaar (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 920 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De lepelaar broedt met name in het Waddengebied en in de Zuidwestelijke Delta, op kwelders en in de duinen op de grond of in lage natte vegetatie. Op het vaste land broedt de soort in moerasgebieden, struiken, bomen of op kunstmatige plekken. In Nederland broedt ongeveer 60% van de West-Europese flyway-populatie.

De staat van instandhouding van de lepelaar als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1980-2009, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 3.275 broedparen laat zien dat het landelijk doel momenteel wordt gehaald.

A063 Eider (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 5.800 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De eider komt in kustgebieden voor, met name in het Waddengebied en de Delta. De Nederlandse broedpopulatie verblijft ook in de winter grotendeels in ons land en wordt dan vergezeld door eiders uit het hoge noorden van Europa. Als broedvogel heeft de eider in Nederland de zuidgrens van de verspreiding in Europa bereikt. In Nederland broedt 2-3% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de eider als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 4.300 broedparen is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

Het belangrijkste knelpunt voor de eider als broedvogel is predatie door de bruine rat en door meeuwen. Daarnaast is ook de kokkel- en mosselvisserij een knelpunt vanwege het negatieve effect op het voedselaanbod. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan daarom met name uit maatregelen ter voorkoming van predatie. Daarnaast dienen er maatregelen genomen te worden ter verbetering van de voedselsituatie, door het beperken van bepaalde vormen van visserij in de Waddenzee en in de kustwateren van de Noordzee.

A072 Wespendif (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 400 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De wespendif arriveert begin mei in Nederland in bosrijke gebieden waar de soort niet opvalt en het nest bijzonder moeilijk te vinden is. Ongeveer de helft van de territoriale vogels gaat niet tot broeden over. In Nederland broedt minder dan 1% van de Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de wespandief als broedvogel wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘populatie’, ‘leefgebied’ en ‘toekomstperspectief’. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 330-400 broedparen.

De belangrijkste knelpunten voor de wespandief als broedvogel zijn een verminderd voedselaanbod als gevolg van verzuring en vermesting en een verminderde oppervlakte broedhabitat als gevolg van houtkap. Verder zijn predatie door haviken en verstoring door recreatie een knelpunt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbeterd wordt zijn vooralsnog lastig te formuleren als gevolg van kennislacunes rondom het voedselaanbod. Wel kan de kans op verstoring worden verminderd door aanpassing van het bosbeheer en zonering van recreatie. De knellende en met urgentie aan te pakken kennislacunes strekken zich tot de ecologie van sociale wespen, het voedsel voor jonge wespandieven, en de effecten van neonicotinoïden op de soort.

Ao81 Bruine kiekendief (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 1.100 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De bruine kiekendief is voor een belangrijk deel afhankelijk van rietmoerassen. Hier bouwt hij zijn nest. In Nederland broedt ongeveer 1% van de geschatte Europese broedpopulatie (exclusief Europees Rusland).

De staat van instandhouding van de bruine kiekendief als broedvogel wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘zeer ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘populatie’ en ‘toekomstperspectief’. Het aspect ‘leefgebied’ heeft een ‘matig ongunstige’ beoordeling. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 1.000 broedparen.

De belangrijkste knelpunten voor de bruine kiekendief als broedvogel zijn predatie (door een toename van de vos in moerasgebieden), een laag waterpeil in moerasgebieden en het uitmaaïen door agrarische bewerkingen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbeterd wordt bestaan o.a. uit het veranderen van het peilbeheer, zodanig dat gedurende het voortplantingsseizoen grote delen van rietvegetaties ‘onder water’ staan, creëren van grote rietvelden en nestbescherming in akkers. Daarnaast kunnen deze maatregelen er ook voor zorgen dat grondpredatoren zoals de vos minder kans maken.

Ao82 Blauwe kiekendief (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 30 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De blauwe kiekendief is een broedvogel van structuurrijke duinen, moerasgebieden en uitgestrekt agrarisch gebied, met name in het noorden van het land. In Nederland broedt minder dan 0,1% van de Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de blauwe kiekendief als broedvogel wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘zeer ongunstige’ beoordeling van alle vier de aspecten. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 10 broedparen is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de blauwe kiekendief als broedvogel zijn natuurlijke begrazing, successie en schaalvergroting. Door intensivering van de landbouw zijn veldmuizenpopulaties in het agrarisch gebied de afgelopen decennia gedecimeerd. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit het verbeteren van de voedselsituatie op zowel de Waddeneilanden als het agrarisch gebied en het tegengaan van successie. Kleinere opgaven liggen op het vasteland zoals behoud van het broedgebied in Oost-Groningen en in de Oostvaardersplassen. Een succesvolle aanpak zal daar gericht moeten zijn op het verbeteren van de foerageromstandigheden in de ruime omgeving van de nestlocaties, rekening houdend met de grote actieradius van de soort.

Ao84 Grauwe Kiekendief (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 90 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De grauwe kiekendief is een broedvogel die in het verleden voorkwam in hoogveen-, heide- en duingebieden en in grote moerassen. Tegenwoordig broedt de vogel vooral op braakliggende landbouwgronden in Groningen. In Nederland broedt ongeveer 0,2% van de Europese (exclusief Russische) broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de grauwe kiekendief als broedvogel wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘zeer ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘populatie’ en ‘toekomstperspectief’. Het aspect ‘leefgebied’ heeft een ‘matig ongunstige’ beoordeling. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 55 broedparen is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

Het belangrijkste knelpunt voor de grauwe kiekendief als broedvogel is het intensief en gemechaniseerd agrarisch grondgebruik, waardoor de beschikbaarheid van (veld)muizen is afgenomen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan uit het verbeteren van de voedselsituatie in het agrarisch gebied, waaronder een hogere veldmuizenstand, in combinatie met effectieve nestbescherming.

A107 Korhoen (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 1 sleutelpopulatie van ten minste 40 hanen op de Sallandse Heuvelrug.

Toelichting Natura 2000-doel

Na een halverwege de 20ste eeuw ingezette afname, resteert vanaf 1997 alleen nog een populatie korhoenen op de Sallandse Heuvelrug. Vanaf 2013 zijn er zo’n 180 vogels van Zweedse origine bijgeplaatst. De Nederlandse broedvogels maken deel uit van de vrijwel verdwenen Noordwest-Europese laaglandpopulatie.

De staat van instandhouding van het korhoen als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 7 hanen is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor het korhoen als broedvogel zijn vermesting en verzuring als gevolg van de toegenomen hoeveelheid stikstof. Hierdoor ontstaat waarschijnlijk een tekort van zowel de hoeveelheid als de kwaliteit van insecten voor korhoenkuikens. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbeterd bestaat uit het terugbrengen van de stikstofdepositie, extensivering van aan leefgebied grenzend landbouwgebied, duurzaam herstel van de mineralen- en nutriëntbalans door het op grotere schaal toepassen van steenmeel en een inhaalslag voor de heide-uitbreiding en -verjonging door branden, maaien en boskap.

A119 Porseleinhoen (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 230 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

In Nederland wordt vooral in laagveenmoerassen en in jonge rietvegetaties gebroed, soms ook in hoogvenen. Als pionier kan het porseleinhoen deze gebieden snel koloniseren en daar soms hoge dichtheden bereiken. In Nederland broedt ongeveer 0,5% van de Europese (minus Russische) broedpopulatie.

De staat van instandhouding van het porseleinhoen als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. De aspecten 'verspreidingsgebied' en 'leefgebied' hebben een 'matig ongunstige' beoordeling. De gunstige referentie voor de populatie, gebaseerd op de periode waarin de populatie in een gunstige staat verkeerde, ligt in de periode rond de jaren '50. Het huidige aantal van 220 broedparen laat zien dat het landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie.

De belangrijkste knelpunten voor het porseleinhoen als broedvogel zijn verdroging en de afgenomen frequentie van overstromingen van graslanden in het late voorjaar en de zomer (met name in de uiterwaarden van Rijntakken). In de uiterwaarden zijn weinig kruidenrijke hooilanden te vinden. Hiervoor in de plaats is er veel grasland met dichte, soortenarme begroeiing. Ook is agrarisch grasland omgezet in bouwland. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbeterd bestaat met name uit het tegengaan van verdroging en het kort en open houden van de moerasvegetatie van (potentiële) leefgebieden. In o.a. de uiterwaarden kan leefgebied worden gecreëerd door maatregelen te nemen die ervoor zorgen dat ondiep overstroomde kruidenvegetaties ontstaan die voor het porseleinhoen geschikt zijn. Daarnaast kunnen overstromingsvlaktes gecreëerd/hersteld worden. Dit dient bij voorkeur in reliëfrijke agrarische gebieden/ natuurgebieden met kruidenrijk grasland te worden gedaan.

A122 Kwartelkoning (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 260 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

Als broedhabitat prefereert de kwartelkoning vegetaties die ten minste 20-30 cm hoog zijn en voldoende dekking bieden, maar tegelijk niet te dicht zijn om loopbewegingen te beperken. De Nederlandse broedgebieden van de kwartelkoning liggen aan de noordwestrand van het verspreidingsareaal op het Europese continent. In Nederland broedt minder dan 0,1% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de kwartelkoning als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de jaren '70, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 90 broedparen.

Het belangrijkste knelpunt voor de kwartelkoning als broedvogel is het verlies van leefgebied door inrichtingsprojecten. Versnippering door inrichting (bijvoorbeeld afgravingen, infrastructuur in uiterwaarden) leidt snel tot vermindering van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied. Hetzelfde geldt voor intensivering van landgebruik (bijvoorbeeld vroeger maaien) en schaalvergroting dat een negatieve invloed heeft op de kwaliteit van het leefgebied. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan met name uit het toepassen van uitgesteld maaibeheer van graslanden in kerngebieden tot ver in de zomer over grotere oppervlakten. Een gerichte oogststrategie met inbegrip van akkerranden die gespaard worden en zo als refugium kunnen dienen is nodig om sterfte te voorkomen.

A132 Kluut (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 6.700 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De kluut is voornamelijk van maart tot juli in de broedgebieden in het Waddengebied en de Zuidwestelijke Delta te vinden. De broedgebieden bestaan veelal uit kale of schaars begroeide eilandjes in nabijheid van ondiep water en slikken. In Nederland broedt ongeveer 10-15% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de kluut als broedvogel wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 5.500 broedparen.

De belangrijkste knelpunten voor de kluut als broedvogel zijn met name factoren die de reproductie beïnvloeden in de twee belangrijkste gebieden Waddengebied en Zuidwestelijke Delta). Dit zijn factoren als predatie, klimaatveranderingen (o.a. overstromingen van nesten bij hoog water of juist verdroging van broedgebieden) en voedselproblemen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan uit de aanleg en het adequaat onderhouden van geschikte broedlocaties (tegengaan vegetatiesuccessie, het handhaven van een correct waterpeil) en het op grotere schaal beschermen van kolonies op het vasteland met elektrische rasters tegen predatie door vossen.

A137 Bontbekplevier (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 630 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De bontbekplevier broedt als pionier bij voorkeur op schaars begroeide plekken, zoals stranden, duinranden, laagtes bij zeedijken, strandweiden en oevers van meren, plassen en rivieren. De soort broedt ook op akker- en weiland, kunstmatige zandafzettingen en opgespoten terreinen. In Nederland broedt ongeveer 1% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de bontbekplevier als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 350 broedparen.

De belangrijkste knelpunten voor de bontbekplevier als broedvogel zijn de afname van de natuurlijke dynamiek langs de kust (en de daarbij behorende vegetatiesuccessie en mogelijk ook voedselproblemen) en de recreatiedruk, waardoor er onvoldoende geschikt broed- en foerageerbiotoop aanwezig is. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan uit het terugbrengen van meer dynamiek in de kustgebieden op plaatsen waar dat kan. Door meer ruimte te bieden aan natuurlijke processen en dynamiek kan met regelmaat nieuw pioniershabitat ontstaan voor strandbroeders. Daarnaast is beperking van openstelling van recreatiestranden nodig en is beperkte toegankelijkheid voor recreanten van de buitenzijde van zeedijken in het Deltagebied nodig.

A138 Strandplevier (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 500 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De strandplevier is een uitgesproken soort van dynamische zoute kustmilieus. De soort broedt op primaire duinen, strandvlaktes, permanent drooggevalen zandplaten, schelpenstrandjes en schelprijke hoge delen van schorren en kwelders en op opgespoten eilanden en taluds van zeedijken. In Nederland broedt minder dan 0,1% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de strandplevier als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 150 broedparen is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de strandplevier als broedvogel zijn de afname van de natuurlijke dynamiek langs de kust en recreatiedruk, waardoor er onvoldoende geschikt broed- en foerageerbiotoop aanwezig is. Bovendien is er sprake van predatie. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan uit het uitbreiden en verbeteren van de bestaande broedgelegenheden en het verbeteren van de voedselbeschikbaarheid. Dit kan worden bereikt door het creëren van nieuwe broedgebieden in met name het Waddengebied en het verbeteren van het peilbeheer en de natuurlijke processen

en dynamiek waardoor er nieuw pioniershabitat kan ontstaan. Daarnaast dient de openstelling van recreatie-stranden te worden beperkt en dienen maatregelen ter bescherming tegen predatie (o.a. door honden en vogels) te worden genomen.

A151 Kemphaan (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 50 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De kemphaan is in Nederland een broedvogel van extensief beheerde, zeer natte graslanden. De mannetjes van deze soort zijn welbekend om hun opvallende verenkleed en uitgebreide balts. Na de paring neemt het vrouwtje de gehele broedzorg voor haar rekening. In Nederland broedt <1% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de kemphaan als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 13 broedende hennen is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de kemphaan als broedvogel zijn verdroging, vermesting en intensivering van agrarisch gebruik van het broedgebied. Door de ontwatering van het agrarische landschap is vrijwel alle geschikte broedhabitat van de kemphaan verdwenen en door de vermesting zijn de vegetaties vervuigt, waardoor het voedselaanbod van de kemphaan afneemt en minder zichtbaar en bereikbaar wordt. Omdat de kemphaan relatief laat in het seizoen jongen krijgt is de vervroeging van maaien problematisch voor de soort. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan uit het verhogen van de waterstand in open graslanden en het terugdringen van vermesting in combinatie met verlaagde agrarische activiteit (begrazing, maaien) in het gehele broedseizoen. Maaiwerkzaamheden kunnen successie voorkomen, maar dienen pas vanaf 15 juli te worden uitgevoerd.

A153 Watersnip (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 4.500 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

In Nederland broedt de watersnip in allerlei open natuurterreinen met plasdras waaronder hoogveengebieden, veenmosrietlanden, gemaaide rietlanden en beekdalen. In afnemende mate wordt ook genesteld in natte tot vochtige graslanden in agrarisch beheer voor zover die zwak tot matig eutroof zijn. In Nederland broedt minder dan 0,1% van de Europese populatie.

De staat van instandhouding van de watersnip als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'leefgebied'. De aspecten 'toekomstperspectief' en 'verspreidingsgebied' hebben een 'matig ongunstige' beoordeling. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de

periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 1.300 broedparen.

Het belangrijkste knelpunt voor de watersnip als broedvogel is een te laag grondwaterpeil. De vochtigheid van de toplaag van de bodem bepaalt in grote mate waar en wanneer de watersnip kan broeden. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit het nemen van vernattingsmaatregelen, zoals het verhogen van het waterpeil in natuurgebieden met schrale vegetaties en het creëren van plas-dras situaties in weidevogelgebieden.

A176 Zwartkopmeeuw (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 3.200 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

Zwartkopmeeuwen broeden voornamelijk in de lage delen van Nederland, met de Zuidwestelijke Delta als belangrijkste broedgebied. De soort broedt in kolonies vaak samen met kokmeeuwen en verkiest de droge plekken op de eilandjes om te nestelen. In Nederland broedt 5-7% van de Europese populatie (incl. Oekraïne).

De staat van instandhouding van de zwartkopmeeuw als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode 2015-2020, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 3.200 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A183 Kleine mantelmeeuw (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 13.000 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De kleine mantelmeeuw broedt bijna uitsluitend op kustlocaties, al kunnen broedgevallen van kleine mantelmeeuwen tot diep in het binnenland plaatsvinden. De nestplaatsen zijn gelegen in het open duin, op schorren/ kwelders en op eilandjes in afgesloten zeearmen. Daarnaast broeden ze ook in industriegebieden, op opgespoten terreinen, en tegenwoordig ook op daken van gebouwen en sluizencomplexen. In Nederland broedt ongeveer 35-40% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de kleine mantelmeeuw als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 92.000 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A191 Grote stern (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 25.000 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De broedgebieden van de grote stern beperken zich tot enkele schaars begroeide eilanden, schorren en kwelders in het Waddengebied en de Zuidwestelijke Delta. De soort broedt hier in grote kolonies en is betrekkelijk nomadisch, hierdoor kunnen broedkolonies snel ontstaan of verdwijnen en vindt er veel uitwisseling tussen verschillende kolonies plaats. In Nederland broedt ongeveer 15-25% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de grote stern als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 18.000 broedparen is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de grote stern als broedvogel zijn klimaatverandering en predatie. Door de sterk wisselende weersomstandigheden is het voedselaanbod veranderd en als gevolg van de stijging van de zeespiegel neemt de kans op uitzonderlijk hoge overstromingen toe, waardoor het risico op het wegspoelen van nesten van kustbroedvogels toeneemt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan uit aanleg en behoud van broedlocaties waarbij de vegetatie kort gehouden dient te worden. Daarnaast zijn maatregelen nodig die de predatie van eieren en kuikens door meeuwen en ratten beperken.

A193 Visdief (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 29.000 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

In Nederland broeden visdieven vaak in kolonies in open, waterrijke gebieden, van zowel zout als zoet water. Ze hebben daarbij een voorkeur voor pionierhabitat, zoals zandplaten, kwelders/schorren, eilanden en kunstmatige broedplekken. In Nederland broedt ongeveer 3-6% van de geschatte Europese broedpopulatie (exclusief Europees Rusland).

De staat van instandhouding van de visdief als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. Het aspect 'verspreidingsgebied' heeft een 'matig ongunstige' beoordeling. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren '50, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Uitbreiding en verbetering van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 15.000 broedparen.

De belangrijkste knelpunten voor de visdief als broedvogel zijn het stijgen van de zeespiegel als gevolg van klimaatverandering, peilfluctuaties, (versnelde) vegetatiesuccessie door het ontbreken van dynamiek en stikstofdepositie, predatie en een te lage voedselbeschikbaarheid in het algemeen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan uit het aanleggen van nestpontons en

eilanden en het voorkomen van predatie en verstoring om de populatie te laten toenemen. Daarnaast zijn er maatregelen nodig om de dynamiek in het broedgebied en de voedselsituatie in het IJsselmeer en de Noord- en Waddenzee te verbeteren.

A194 Noordse stern (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 1.100 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

Het merendeel van de Nederlandse broedpopulatie van noordse sterns broedt in het Waddengebiet en een klein deel in de (noordelijke) Delta. De soort is sterk gebonden aan zout milieu en broedt veelal in kolonies. De soort broedt op strandvlaktes en zandplaten en schaars begroeide eilanden, kwelders en duingebieden. In Nederland broedt minder dan 1% van de geschatte Europese broedpopulatie (exclusief Europees Rusland).

De staat van instandhouding van de noordse stern als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 900 broedparen is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de noordse stern als broedvogel zijn het stijgen van de zeespiegel als gevolg van klimaatverandering, waardoor de hogere frequentie van hoogwater het nestsucces negatief beïnvloedt door overstromingen. Andere knelpunten zijn predatie en een verminderde voedselbeschikbaarheid. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbeterd bestaat uit het aanleggen en onderhouden van nieuwe kunstmatige en veilige broedgelegenheden en het onderhouden en uitrusten van bestaande kolonies. Daarnaast zijn er maatregelen nodig die de dynamiek in het oppervlaktewater terugbrengen.

A195 Dwergstern (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 700 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De dwergstern broedt vaak in kolonies, voornamelijk in het Waddengebied en de Zuidwestelijke Delta. Het is een pionierssoort die op zeer kale gronden broedt, van zand- en schelpenstranden tot schaars begroeide delen van kwelders en schorren. In Nederland broedt ongeveer 4-5% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de dwergstern als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren '50, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 860 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A197 Zwarte stern (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 2.800 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

In Nederland nestelt de zwarte stern, bij gebrek aan drijvende waterplanten, voornamelijk op speciaal aangelegde nestvlotjes op het water. De soort broedt in Nederland ook in grote sloten in het boerenland, met name in het Groene Hart. In Nederland broedt 7% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de zwarte stern als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 1.400 broedparen is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de zwarte stern als broedvogel zijn een afgenomen voedselaanbod en nestgelegenheid als gevolg van eutrofiering van oppervlaktewater. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan uit het aanleggen van nieuwe/meer nestvlotjes en het voorkomen van predatie (marterachtigen en roofvogels) en verstoring door mensen. Daarnaast dienen er maatregelen te worden genomen om eutrofiëring in geschikte broedgebieden terug te dringen en de waterkwaliteit te verbeteren wat een gunstig effect kan hebben op de voedselsituatie. Hiervoor dient in ieder geval de stikstofuitstoot teruggedrongen te worden.

A222 Velduil (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 140 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De velduil is een zeldzame broedvogel van open terreinen zoals duinvalleien, kwelders en veengebieden, maar ook van agrarisch gebied. De soort broedt op de grond. De soort staat bekend om zijn nomadische voorkomen welke afhankelijk is van voedselaanbod. In Nederland broedt minder dan 0,1% van de Europese populatie.

De staat van instandhouding van de velduil als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'verspreidingsgebied'. De aspecten 'leefgebied' en 'toekomstperspectief' hebben een 'matig ongunstige' beoordeling. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Verbetering van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 32 broedparen.

De belangrijkste knelpunten voor de velduil als broedvogel zijn vermesting waardoor verruiging ontstaat, winddynamiek, natuurlijke begrazing en successie en intensief graslandgebruik waardoor het aantal muizen afneemt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan uit het verbeteren van het voedselaanbod, zowel op de Waddeneilanden als in agrarisch gebied, zoals maatregelen die de openheid en natuurlijke dynamiek van het duingebied bevorderen. Daarnaast is nestbescherming van groot belang wanneer velduilen in muizenrijke jaren veelvuldig in agrarisch land broeden.

A224 Nachtzwaluw (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 2.300 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De nachtzwaluw broedt in heidevelden, in deels met dennen dichtgegroeide zandverstuivingen, in kapvlakten en open naaldbossen. Op militaire oefenterreinen broedt de soort in het dennenbos met brede zandbanen. In Nederland broedt ongeveer 1% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de nachtzwaluw als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren '50, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 3.200 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A229 Ijsvogel (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 450 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

Nederlandse ijsvogels blijven het jaar rond in het broedgebied of zwerven over korte afstanden. In winters met aanhoudende strenge vorst sterven veel ijsvogels, maar hiervan kan de populatie snel herstellen doordat ze meerdere broedsels per jaar succesvol kunnen groot brengen. In Nederland broedt minder dan 0,1% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de ijsvogel als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren '50, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 1.000 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A233 Draaihals (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 360 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De draaihals nestelt vaak in een oud spechtenhol in een berk, of in andere holten in geïsoleerde broedgebieden op de Veluwe en in delen van Drenthe. Het broedhabitat omvat vooral heidevelden en kaalkappen met zandige plekken of schrale vegetaties op zeer voedselarme zandbodems. In Nederland broedt minder dan 0,1% van de Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de draaihals als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van het aspect 'populatie'. De aspecten 'verspreidingsgebied', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief' hebben een 'matig ongunstige' beoordeling. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren '50, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 100 broedparen.

De belangrijkste knelpunten voor de draaihal als broedvogel zijn vermesting en verzuring als gevolg van stikstofdepositie. Dit heeft geleid tot een sterke afname van de kwaliteit van het broedgebied. Door vergrassing en versnelde verruiging verdwijnen plekken met schrale vegetaties, samen met de daar levende mierenpopulatie; de enige voedselbron van de draaihalzen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit kwaliteitsontwikkeling van het leefgebied. Belangrijk hierbij is het verminderen van de stikstofdepositie en het tegengaan van de negatieve effecten daarvan.

A236 Zwarte specht (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 1.100 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

In Nederland is de zwarte specht vrijwel uitsluitend op de hoge zandgronden te vinden. Naaldbos met oude loofbomen is belangrijk voor de soort omdat zij hun nestholte uithakken in met name oude beuken. In Nederland broedt minder dan 1% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de zwarte specht als broedvogel wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 900 broedparen.

De belangrijkste knelpunten voor de zwarte specht als broedvogel liggen in het natuur- en landschapsbeheer ten behoeve van andere landschapstypen en vermesting. Door het kappen van naaldbos en het overmatig verwijderen van dood hout is er minder foerageergebied beschikbaar voor de zwarte specht. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan met name uit aanpassingen in bosbeheer, waardoor er meer dood naaldbos en als gevolg daarvan meer voedsel beschikbaar komt voor de zwarte specht. Ook maatregelen die de effecten van vermesting terugdringen, zoals het toepassen van steenmeel, kunnen mogelijk van belang zijn.

A246 Boomleeuwerik (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 3.600 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

Boomleeuweriken broeden nagenoeg uitsluitend op droge, zandige bodems met een schaarse begroeiing en verspreide opslag van bomen of struiken. De broedplekken bestaan vooral uit heidevelden, zandverstuivingen, schrale duinen en brandvlaktes. In Nederland broedt minder dan 1% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de boomleeuwerik als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren '50, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 5.400 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A249 Oeverwal (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 20.000 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De oeverwal broedt als koloniebroeder veelal in afgravingen, ontgravingen, gronddepots en op bouwterreinen. In een steile wand van leem of zand graaft de soort daar een eigen nestholte. Ook kan de oeverwal nestholtes gebruiken in kunstmatige oeverwalwanden. In Nederland broedt <1% van de Europese populatie.

De staat van instandhouding van de oeverwal als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren '50, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 27.000 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A255 Duinpieper (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied ten behoeve van hervestiging van een sleutelpopulatie van ten minste 20 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

Het broedgebied van deze 'thermofiele' soort omvat licht geaccidenteerde, open landschappen op zeer schrale en kurkdroge bodems die snel opwarmen. Vanaf 1990 werd alleen op de zandverstuivingen en militaire oefenterreinen op de Veluwe nog regelmatig gebroed. In 2007 is de soort als broedvogel van de Veluwe en daarmee uit Nederland verdwenen.

De staat van instandhouding van de duinpieper als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Hervestiging moet via broedpopulaties uit naburige landen (Polen/Duitsland) gebeuren. Op het moment dat het landelijk doel bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de duinpieper als broedvogel zijn aantasting en versnippering van het leefgebied en aantasting van de kwaliteit van het leefgebied door stikstofdepositie, waardoor er minder voedsel beschikbaar en bereikbaar is voor de duinpieper. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit het behouden en het verbeteren van het voormalig leefgebied op de Veluwe ten behoeve van een sleutelpopulatie. Maatregelen bestaan met name uit het tegengaan van vermesting en verzuring door stikstofdepositie, hiervoor dient de stikstofdepositie te worden verminderd.

A272 Blauwborst (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 10.000 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

In Nederland komt overwegend de West-/Centraal-Europese ondersoort *Luscinia svecica cyaneola* (witgesterde Blauwborst) voor. Het broedgebied van de blauwborst bestaat uit een combinatie van kale bodem (voedselplek), dichte vegetatie (nestplaats) en opgaande elementen zoals struiken (zang- en uitkijkpost). De soort broedt zowel in vochtige als droge biotopen en regionaal ook in agrarisch cultuurland met sloten.

In Nederland broedt ongeveer 0,1% van de Europese populatie blauwborsten (inclusief *Luscinia svecica svecica* (roodgesterde Blauwborst)).

De staat van instandhouding van de blauwborst als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1990-2019, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 13.900 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A275 Paapje (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 800 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

Het paapje is een insectivore zangvogel die broedt in uiteenlopende landschapstypen, met als gemene deler een sterke mate van openheid: hoogveen-, heide-, beekdalen extensief beheerd agrarisch gebied. In Nederland broedt <0,1% van de Europese populatie.

De staat van instandhouding van het paapje als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 250 broedparen is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor het paapje als broedvogel zijn de intensivering van de landbouw en versnippering van het leefgebied. Door de intensivering van de landbouw is leef- en foerageergebied verloren gegaan. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan bijvoorbeeld uit het creëren van open en aaneengesloten habitat, door het verwijderen van gefragmenteerde kleine, maar dichte bosschages in een verder open landschap. Bij het beheren en creëren van geschikt habitat voor het paapje is het van belang om een hoge diversiteit aan plantensoorten na te streven, uitzichtpunten te creëren en teveel verbossing en verruiging te voorkomen. Verder is een uitgesteld maaibeheer (tot 1 augustus of nog later) van belang.

A276 Roodborsttapuit (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 10.000 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De roodborsttapuit broedt overwegend in heide- en hoogveengebieden en kustduinen, op of net boven de grond tussen het struweel. Daarnaast broedt de soort in kleine dichtheden in halfopen, kleinschalig agrarisch cultuurland tussen de overjarige vegetatie van slootkanten en greppels. In Nederland broedt minder dan 1% van de geschatte Europese broedpopulatie.

De staat van instandhouding van de roodborsttapuit als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1990-2019, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 19.000 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A277 Tapuit (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 1.400 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De tapuit is een insectivore zangvogel die in Nederland broedt in open, schaars begroeid, doorgaans zandig terrein, met name duingraslanden, droge heiden en stuifzanden. In Nederland broedt minder dan 0,1% van de Europese populatie en de EU-populatie.

De staat van instandhouding van de tapuit als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 300 broedparen is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de tapuit als broedvogel zijn vermesting, successie van het leefgebied en beperkt kolonisatievermogen. Door stikstofdepositie worden de lage, open en kruidenrijke duinen heidevegetaties vervangen door gesloten vegetaties met stikstofminnende grassen en struwelen. Door successie neemt ook het aantal konijnen af, waardoor vergrassing toeneemt. Door vergrassing zijn de prooidieren niet meer bereikbaar voor de tapuit. Het dispersievermogen van tapuiten lijkt in algemene zin beperkt, dus herkolonisatie van eerder verlaten gebieden kan een probleem zijn. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit het terugdringen van de stikstofdepositie, herstel van konijnpopulaties en beheermaatregelen om het areaal en de kwaliteit van duinen heidegebieden te vergroten. Gedacht moet worden aan herstel van de dynamiek van wind, begrazing door (naast konijnen) grotere dieren als paarden en schapen, het verwijderen van bosjes en struwelen, kleinschalig maaien en ondiep plaggen en het aanleggen of vrijmaken van stuifkuilen.

A292 Snor (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 3.500 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De snor is een bewoner van de grotere moerasgebieden. De voorkeur gaat uit naar uitgebreide natte rietvelden waarbij een duidelijke 'kniklaag' aanwezig is van oudere rietstengels en andere vegetatie waarin de vogel foerageert en zijn nest maakt. In Nederland broedt minder dan 1% van de geschatte Europese broedpopulatie (exclusief Europees Rusland).

De staat van instandhouding van de snor als broedvogel wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'verspreidingsgebied' en 'populatie'. Omdat de staat van instandhouding van het aspect leefgebied gunstig is, is behoud van de omvang en de kwaliteit ervan voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1950-1959, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 2.800 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel nog niet wordt gehaald, maar gezien de positieve trend die sinds de eeuwwisseling is ingezet, is de verwachting dat de populatie verder zal toenemen.

De belangrijkste knelpunten voor de snor als broedvogel zijn het water- en maaibeheer van rietlanden, dat suboptimaal is. De overwinteringsomstandigheden buiten Nederland (onvoldoende neerslag) in de Sahel zijn ook een knelpunt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, zijn waarschijnlijk beperkt vanwege de klimatologische situatie in de Afrikaanse overwinteringsgebieden. De omvang en de kwaliteit van het leefgebied zijn voldoende en verwacht wordt dat geschikte gebieden bezet zullen raken omdat de soort een matige toename laat zien.

A295 Rietzanger (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 31.000 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

Rietzangers hebben een voorkeur voor allerlei typen rietmoeras, vooral verruigde rietvegetaties met zo nu en dan forse opslag van wilgen. Behalve in grotere moerassen kunnen ze ook voorkomen in sloten en in smallere rietranden langs open water. In Nederland broedt minder dan 1% van de geschatte Europese broedpopulatie (exclusief Rusland).

De staat van instandhouding van de rietzanger als broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren '50, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 34.000 broedparen laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A298 Grote karekiet (categorie C)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 350 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De grote karekiet broedt meestal aan de buitenrand van rietvelden, daar waar hoog en stevig stromings- of waterriet staat. Daar bevestig de soort zijn nest dan tussen de stevige halmen. Soms komt polygamie voor waarbij een mannetje op diverse plaatsen een zangpost inricht. In Nederland broedt < 0,1% van de Europese populatie.

De staat van instandhouding van de grote karekiet als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van alle vier de aspecten. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 110 broedparen is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de grote karekiet als broedvogel zijn het gebrek aan dynamiek in moerasgebieden, natuurlijke begrazing en successie. Door het gebrek aan dynamiek ontstaat er een snelle successie van de rietvegetatie. Door onnatuurlijk peilbeheer ontwikkelt zich ook geen sterk waterriet. De begrazing door ganzen zorgt ervoor dat nieuwe rietgroei niet kan optreden. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan uit diverse inspanningen om de kwaliteit van het leefgebied te verbeteren. Zoals het zorgen voor een meer natuurlijk peilbeheer, het tegengaan van successie, het afrasteren van rietranden tegen de vraat van o.a. ganzen, het aanleggen van nieuwe (water) rietvelden en het weghalen van beschoeiingen en vooroevers die de golfslag zodanig breken dat er te weinig dynamiek/stroming is in de stromingsrietlanden.

A338 Grauwe klauwier (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 1.900 broedparen.

Toelichting Natura 2000-doel

De grauwe klauwier houdt van structuurrijke vegetaties in vooral halfopen landschappen. Voorbeelden zijn schrale cultuurlandschappen met een gevarieerde diversiteit aan insectensoorten, heidegebieden met opslag, maar ook duinen en hoogveengebieden. In Nederland broedt < 0,1% van de Europese populatie.

De staat van instandhouding van de grauwe klauwier als broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van het aspect 'populatie'. De aspecten 'verspreidingsgebied', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief' hebben een 'matig ongunstige' beoordeling. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren '50, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 600 broedparen.

De belangrijkste knelpunten voor de grauwe klauwier als broedvogel zijn vermesting en verzuring (wat leidt tot vergrassing waardoor de voedselkwaliteit afneemt), verdroging, versnippering van het leefgebied en intensivering van het landgebruik. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert bestaan met name uit het creëren en onderhouden van voldoende potentiële plekken met geschikt leefgebied om de populatie te herbergen. Het stimuleren van spontane ontwikkeling van struweel zoals in veel natuurontwikkelingsprojecten wordt nagestreefd, zorgt voor een toename van geschikt nesten foerageerhabitat.

Niet-broedvogels

Aoo1 Roodkeelduiker (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 1.600 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

In de winter verblijven roodkeelduikers voornamelijk in de kustwateren van de Noordzee, waar ze ondiepe wateren op een afstand van 10-20 km uit de kust prefereren. In het najaar verblijft de soort vooral in de zeegaten en geulen tussen de Waddeneilanden. In de winter verblijft ongeveer 1% van de Noordwest-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de roodkeelduiker als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode 1990-2005, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 1.600 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Aoo2 Parelduiker (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 20 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De parelduiker is een doortrekker en wintergast in de kustwateren van de Noordzee, waar de soort vooral verblijft in de tot 30 meter diepe kustzone. Parelduikers worden het meest gezien langs de Noordzeekust. In de winter verblijft minder dan 0,1% van de Noord-Europese en West-Siberische/Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de parelduiker als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode 1990-2015, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 20 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Aoo4 Dodaars (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 2.800 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De dodaars is te vinden in ondiepe zoete wateren met vegetatierijke oevers en ook wijder verspreid over zowel zoete als (in mindere mate) zoute wateren. De soort komt voor in kanalen, beken en kleine plassen en langs de randen van grote zoetwaterplassen en langs de kust. In de winter verblijft 2-3% van de Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de dodaars als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 3.400 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A005 Fuut (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 23.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De fuut verblijft in de nazomer tijdens de vleugelrui in grote groepen op open wateren, zoals op het IJsselmeer, in het Deltagebied en op de Waddenzee. In de winter komt de fuut in grote aantallen voor op de Noordzee. In de winter verblijft ongeveer 4% van de Noordwest- en West-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de fuut als niet-broedvogel wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding van het aspect leefgebied gunstig is, is behoud van de omvang en de kwaliteit ervan voldoende. De benodigde draagkracht is gebaseerd op de periode 1980-2010, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 21.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel nog niet wordt gehaald. De verwachting is dat de populatie kan toenemen.

Vanwege de onduidelijkheid over de toekomstige voedselsituatie, en daarmee ook over de draagkracht van Nederlandse rui- en overwinteringsgebieden voor de fuut, is de beoordeling van het toekomstperspectief 'matig ongunstig'. Er is een kennisleemte ten aanzien van de voedselsituatie voor de fuut die wel als knellend kan worden beschouwd, omdat deze mogelijk nadere uitwerking van verbetermaatregelen in de weg staat.

A007 Kuifduiker (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 45 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De kuifduiker heeft de voorkeur voor zoute kustwateren. Met name in de Zuidwestelijke Delta zijn de grootste concentraties te vinden. In het binnenland is de soort schaars en wordt er slechts hier en daar een enkeling op grote zoetwaterplassen aangetroffen. In de winter verblijft ongeveer 1% van de Noordoost-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de kuifduiker als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1980-2010, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 55 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A008 Geoorde fuut (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 1.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De geoorde fuut overwintert in grote wateren, zowel in de kustzone en in estuaria als in grote zoetwaterplassen. Met name de Zuidwestelijke Delta is een belangrijk overwinteringsgebied. In Nederland verblijft (met een piek in de nazomer) maximaal 4% van de Europese flyway-populatie.

De staat van instandhouding van de geoorde fuut als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode 1980-2010, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 1.200 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A016 Jan-van-gent (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 17.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De Jan-van-gent is het gehele jaar op het Nederlands Continentaal Plat (NCP) en in de kustzone aanwezig en is daar een schaarse zomergast en doortrekker tot vrij talrijke wintergast. In de winter verblijft ongeveer 0,1% en in de nazomer en herfst ongeveer 3% van de Europese populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de Jan-van-gent als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode 1990-2005, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 20.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A017 Aalscholver (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 28.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Doortrekkende en overwinterende aalscholers benutten zowel zoete als zoute wateren met goede vispopulaties. De rust- en slaapplekken bevinden zich op eilandjes, wad- en zandplaten en rustige stranden. In de winter verblijft 6-7% van de Noord- en Centraal-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de aalscholver als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode 1980-2010, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 43.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A026 Kleine zilverreiger (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 400 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De kleine zilverreiger is voornamelijk in de Zuidwestelijke Delta en soms op de Waddeneilanden te vinden.

In de winter trekt een deel van de Nederlandse broedvogels weg, terwijl een ander deel in Nederland overwintert. In de winter verblijft ongeveer 0,4% van de West-Europese/NW-Afrikaanse populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de kleine zilverreiger als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode 2015-2020, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 400 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A027 Grote zilverreiger (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van voor ten minste 5.500 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De grote zilverreiger komt verspreid door heel Nederland voor en is het talrijkst aanwezig in oktober. Bij strenge vorst verplaatsen de grote zilverreigers zich naar open water in Zuidwest-Nederland, zoals de Biesbosch. In Nederland komt de ondersoort *Casmerodius albus* voor, die behoort tot de West-, Centraal-, Zuidoostelijke-Europese/Zwarte zee en Mediterrane flyway-populatie. In de winter verblijft ongeveer 5% van de flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de grote zilverreiger als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode 2015-2020, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 5.500 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A034 Lepelaar (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 850 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Lepelaars blijven met name in grote moerasgebieden en intergetijdengebieden in het Wadden- en Deltagebied. De soort concentreert zich in gebieden met ondiep water (10-30 cm), een gunstig voedselaanbod en veilige rustplaatsen (eilandjes, zandplaten). In de winter verblijft ongeveer 1% van de West-Europese flyway-populatie in Nederland. In de doortrekperiode verblijft ongeveer 30-40% van de flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de lepelaar als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1980-2010, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 2.800 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A037 Kleine zwaan (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 2.800 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Kleine zwanen zijn arctische broedvogels die alleen in de winter in Nederland verblijven. Ze maken dan in grote groepen gebruik van de grote zoete wateren en omliggende landbouwgebieden. In de winter komt ongeveer 25% van de West-Siberische/Europese flyway-populatie in Nederland voor, terwijl dat in het recente verleden nog ruim 40% was.

De staat van instandhouding van de kleine zwaan als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding van het aspect leefgebied gunstig is, is behoud van de omvang en de kwaliteit ervan voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 2005-2015, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 1.700 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel nog niet wordt gehaald. De verwachting is dat wanneer bij een strenge winter kleine zwanen in grotere getalen naar Nederland komen, het landelijk doel gehaald kan worden.

De belangrijkste knelpunten voor de kleine zwaan als niet-broedvogel zijn de klimaatverandering, waarvan de gevolgen niet zijn te compenseren en de afname van het broedsucces in het buitenland. De mildere winters als gevolg van klimaatverandering zorgen voor een verschuiving van het overwinteringsgebied naar het noordoosten van Europa. In de broedgebieden dalen de reproductiecijfers, maar de reden hiervan is onduidelijk. Als gevolg hiervan daalt de totale populatieomvang, waardoor ook het aantal overwinterende kleine zwanen in Nederland is afgenomen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, zijn waarschijnlijk beperkt omdat de oorzaak van de afname van de populatie-omvang buiten Nederland ligt.

A038 Wilde zwaan (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 900 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De wilde zwaan komt in een groot deel van Nederland voor op graslanden en akkers, met een duidelijke concentratie in het noorden. Deels onder invloed van winterweer en inundaties van uiterwaarden kunnen verschuivingen plaatsvinden binnen de winter. In de winter verblijft 2-3% van het westelijk deel van de flyway-populatie van uit Fenno-Scandinavië en Noord-Rusland in Nederland.

De staat van instandhouding van de wilde zwaan als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 900 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A040 Kleine rietgans (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 5.900 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De kleine rietgans verblijft als doortrekker en overwinteraar meestal in grote concentraties op open graslandgebieden (voedselgebied) in de nabijheid van grote wateren (slaapplaats). Soms is de gehele populatie verdeeld over slechts enkele grote groepen. In de winter verblijft 5-10% van de Spitsbergen flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de kleine rietgans als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding van het aspect leefgebied gunstig is, is behoud van de omvang en de kwaliteit ervan voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1990-2000, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 1.700 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is een uitbreidingsdoelstelling voor de populatieomvang geformuleerd. De verwachting is dat wanneer bij een strenge winter in grotere getalen kleine rietganzen naar Nederland komen, het landelijk doel gehaald kan worden.

Deze gewijzigde migratiestrategie is mede het gevolg van klimaatverandering waardoor de kleine rietgans met name in Denemarken overwintert. Daarnaast wordt een deel van de Spitsbergen flyway-populatie, waartoe de in Nederland verblijvende vogels behoren, gecoördineerd afgeschoten in Denemarken en Noorwegen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, zijn binnen Nederland niet mogelijk, omdat de oorzaak van de afname van de populatieomvang buiten Nederland ligt.

Aoq1 Kolgans (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 220.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De kolgans heeft als doortrekker en overwinteraar een voorkeur voor open landschappen in het agrarisch gebied in combinatie met rustige slaappleaatsen op grotere wateren. De soort houdt zich overwegend op in cultuurgrasland en concentreert zich daar in groepen. In Nederland overwintert meer dan 75% van de Noordzee-flyway-populatie.

De staat van instandhouding van de kolgans als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1990-2000, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 360.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Aoq2 Dwerggans (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 35 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Nederland is een overwinteringsgebied van de door bijplaatsingen versterkte broedpopulatie in Zweeds Lapland. De dwerggans beperkt zich in Nederland in hoofdzaak tot een tweetal vaste pleisterplaatsen die voornamelijk in natuurgebieden met een agrarisch karakter liggen (Oudeland van Strijen in de Hoekse Waard en in de Harger- en Pettemerpolder bij Petten). In de winter verblijft ongeveer 55% van de Zweeds Lapland flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de dwerggans als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van het aspect 'populatie'. Het aspect 'toekomstperspectief' heeft een 'matig ongunstige' beoordeling. Omdat de staat van instandhouding van het aspect leefgebied gunstig is, is behoud van de omvang en de kwaliteit ervan voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 2004-2011 waarin er sprake was van een plateau fase. Voor de dwerggans is hiernaar gekeken omdat, bij uitzondering, geen duidelijk

gunstige referentieperiode aangewezen kan worden. Het huidige aantal van 16 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is voor de populatieomvang een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Het belangrijkste knelpunt voor de dwerggans als niet-broedvogel is de afname van het broedsucces in het buitenland. Het aantal dwergganzen in Nederland is in grote mate afhankelijk van het broedsucces in Zweden. De oorzaak van de afname van het broedsucces in Zweden is het gevolg van predatie. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, zijn binnen Nederland om deze reden dan ook zeer beperkt.

Ao43 Grauwe gans (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 120.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De grauwe gans verblijft met name in agrarisch gebied. In het najaar bevinden ze zich ook veel op akkergebieden. Door veranderingen in de trekstrategie en de sterke toename van de Nederlandse broedpopulatie bestaat een toenemend deel van de in de winter aanwezige vogels uit Nederlandse broedvogels. In de winter verblijft ruim 50% van de Noordwest-Europese populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de grauwe gans als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de aantallen bepaald in het kader van het Adaptive flyway management plan voor de grauwe gans⁶². Het huidige aantal van 300.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Ao45 Brandgans (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 124.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De brandgans komt vooral voor op kwelders en schorren in wadgebieden en estuaria (Waddenzee, Deltagebied) en in open agrarisch gebied, vooral op cultuurgrasland. In de winter verblijft in Nederland 60% van de flyway-populatie die zich uitstrekt van Rusland (Barentszee) via de landen rond de Oostzee, tot in Nederland en Duitsland (Noordzeegebied).

De staat van instandhouding van de brandgans als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de aantallen bepaald in het kader van het Adaptive flyway management plan voor de brandgans⁶³. Het huidige aantal van 370.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Ao46 Rotgans (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 42.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De rotgans komt als doortrekker en wintergast vooral voor in getijdengebieden en estuaria. In de wintermaanden verblijft de soort ook binnendijks in inlagen, karrevelden, brakwaterplassen en het agrarische gebied. In de winter verblijft ongeveer 30% van de West-Siberische/West-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de rotgans als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1990-2000, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 42.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Ao48 Bergeend (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 41.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

In Nederland trekt de bergeend na het broedseizoen vooral naar de Waddenzee, met name voor de Friese kust ten oosten van Harlingen, om hier de vleugelrui door te maken. De soort verblijft hier in gebieden met veel voedsel en weinig scheepvaart. In de winter verblijft ongeveer 30% van de Noordwest-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de bergeend als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1980-1990, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 65.000 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Ao50 Smient (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 490.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De smient arriveert met name in het najaar en is in het eerste deel van het winterseizoen veel te zien in estuaria en getijdengebieden. Daarna zoekt de soort steeds meer het open agrarische gebied in het binnenland van vooral Laag-Nederland op. In de winter verblijft ongeveer 70% van de Noordwest-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de smient als niet-broedvogel wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding van het aspect leefgebied gunstig is, is behoud van de omvang en de kwaliteit ervan voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1990-2000, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 370.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is voor de populatieomvang een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Het belangrijkste knelpunt voor de smient als niet-broedvogel is de afname van het broedsucces in het buitenland. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt door koude en natte weersomstandigheden in de broedgebieden, maar andere oorzaken zijn niet uit te sluiten. Daarnaast is er in grote delen van het verspreidingsgebied in het buitenland op de smient gejaagd; over de omvang en impact hiervan op de

populatie is weinig bekend. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, zijn waarschijnlijk beperkt omdat de oorzaak voor de afname van de populatieomvang buiten Nederland ligt.

A051 Krakeend (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 40.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De krakeend overwintert in ondiepe zoete wateren, maar ook in grotere (diepere) wateren, in estuaria en langs kusten. De krakeend is een grondeleend en als zodanig gebonden aan ondiepten en oevergebieden. In de winter verblijft 40-50% van de Noordwest-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de krakeend als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 2005-2015, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 65.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A052 Wintertaling (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 40.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De wintertaling is met name in de herfst en aan het begin van de winter te vinden in zoete (twee-derde van de populatie) en zoute (een-derde van de populatie) wateren in het lage deel van Nederland. De populatie-omvang fluctueert jaarlijks onder invloed van het winterweer en voedselomstandigheden. In de winter verblijft ongeveer 12% van de Noordwest-Europese populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de wintertaling als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 2005-2015, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 51.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A053 Wilde eend (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 400.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De wilde eend is één van de talrijkste watervogels in Nederland en is het gehele jaar aanwezig. Buiten het broedseizoen komt de soort voor in zowel zoete als zoute wateren, variërend van estuaria tot kanalen en grachten in stedelijk gebied. In de winter verblijft 15-20% van de Noordwest-Europese flyway-populatie in Nederland. De staat van instandhouding van de wilde eend als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Vanwege de zeer ongunstige beoordeling op het aspect 'populatie' geldt hiervoor een uitbreidingsdoelstelling. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de

periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 240.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is voor de populatieomvang een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Het belangrijkste knelpunt voor de wilde eend als niet-broedvogel is de afname van het broedsucces (binnen Nederland). Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, hangen grotendeels samen met de maatregelen die ter verbetering van het broedsucces dienen te worden genomen. Dit kan worden bereikt door de habitat voor kuikens te verbeteren.

A054 Pijlstaart (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 10.000 vogels (seizoensmaximum).

Toelichting Natura 2000-doel

De pijlstaart is als grondeleend gebonden aan ondiep water, oevergebieden en aangrenzende landbouwgebieden. De soort heeft de voorkeur voor gebieden met dynamiek en bezoekt vooral in het najaar kwelders, zandplaten en slikken in estuaria en akkerland. In de winter verblijft ongeveer 48% van de flyway-populatie in Nederland. Deze overwinteraars zijn grotendeels afkomstig uit het Baltische gebied, Fenno-Scandinavië en IJsland.

De staat van instandhouding van de pijlstaart als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 13.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A056 Slobeend (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 16.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De slobeend komt in heel laag-Nederland voor, waarbij de nadruk ligt op de lage delen (Oostvaardersplassen, Lauwersmeer, het Haringvliet en Volkerakmeer). De soort komt voornamelijk op zoet water voor en is gebonden aan ondiepten, oevergebieden en aangrenzende landbouwgebieden. In de winter verblijft 30-40% van de Noordwest- en Centraal Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de slobeend als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 2005-2015, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 20.500 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A058 Krooneend (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 240 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De krooneend komt in Nederland uitsluitend voor in zoetwatermilieus. In de winter leeft de soort vooral in grotere meren en plassen met helder water en veel ondergedoken waterplanten. Tijdens de doortrekperiode verblijft maximaal 2% van de Zuidwest en Centraal-Europese/West-Mediterrane flyway-populatie in Nederland. In de winter is dit 1%.

De staat van instandhouding van de krooneend als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 2005-2015, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 330 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A059 Tafeleend (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 49.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De tafeleend concentreert zich in veel gebieden op dagrustplaatsen, bijvoorbeeld rustige wateren in de luwte van dijken of eilanden. Bij het invallen van de duisternis vliegt de tafeleend naar voedselgebieden die worden gevormd door grote open wateren, soms ook rivieren. In de winter verblijft 15% van de Noordwest-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de tafeleend als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Het aspect 'leefgebied' heeft een 'matig ongunstige' beoordeling. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 23.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is voor de populatieomvang een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Het belangrijkste knelpunt voor de tafeleend als niet-broedvogel is een te laag voedselaanbod (driehoeks-mosselen) in het IJsselmeer. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit het bevorderen van de voedselsituatie in met name het IJsselmeergebied. Een toename van alternatief voedsel voor de afgenomen driehoeksmossel in de Nederlandse wateren is al deels ingezet door de verbetering van de waterkwaliteit en kan verder worden gestimuleerd met inrichtingsmaatregelen. Daarnaast is het borgen van voldoende rust van groot belang.

A061 Kuifeend (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 130.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De kuifeend verblijft met name op grote meren en plassen, maar ook op zand- en grindplassen en drinkwaterbekkens. Afgezien van de brakke (voormalige) estuaria in het Deltagebied verblijft de soort nauwelijks op zoute wateren. In de winter verblijft 20-25% van de Noordwest-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de kuifeend als niet-broedvogel wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘populatie’ en ‘toekomstperspectief’. Omdat de staat van instandhouding van het aspect leefgebied gunstig is, is behoud van de omvang en de kwaliteit ervan voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 2005-2015, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 120.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is voor de populatieomvang een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Hoewel het leefgebied in omvang en kwaliteit stabiel is gebleven, zijn er wel verschuivingen opgetreden tussen gebieden waarbij voedsel de belangrijkste sturende factor is. Voor een gunstig toekomstperspectief is het van belang dat de negatieve korte-termijn-trend (laatste 12 jaar) gekeerd wordt. Maatregelen die dit kunnen bewerkstelligen bestaan uit het vergroten en meer divers maken van het voedselaanbod. Een toename van alternatief voedsel voor de afgenomen driehoeksmossel in de Nederlandse wateren is al deels ingezet door de verbetering van de waterkwaliteit en kan verder worden gestimuleerd met inrichtingsmaatregelen.

Ao62 Toppereend (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 21.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De toppereend bereikt de overwinteringsgebieden in Oostzee- en Noordzeeregio's vanaf oktober-november en verblijft daar tot in maart. Het leefgebied bestaat dan uit grote zoete wateren en zoute kustwateren tot 15 meter diepte die rijk zijn aan schelpdieren. In de winter verblijft ongeveer 40% van de Noordwest-Europese flyway-populatie in Nederland, met name op de westelijke Waddenzee en het IJsselmeer.

De staat van instandhouding van de toppereend als niet-broedvogel wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘populatie’, ‘leefgebied’ en ‘toekomstperspectief’. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor het behoud van de huidige populatie.

De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Behoud van het huidige aantal is daarbij haalbaar. Een nieuwe beoordeling van het landelijk doel is op termijn nodig.

Het belangrijkste knelpunt voor de toppereend als niet-broedvogel is een te laag voedselaanbod (driehoeksmosselen) in met name het IJsselmeer. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit het vergroten en meer divers maken van het voedselaanbod in de winter. Een toename van alternatief voedsel voor de afgenomen driehoeksmossel in de Nederlandse wateren is al deels ingezet door de verbetering van de waterkwaliteit en kan verder worden gestimuleerd met inrichtingsmaatregelen. Tot op heden heeft dit nog geen effect gehad op de topper. Verbetering van de schelpdierbanken in de Waddenzee zal mogelijk gunstig kunnen uitpakken.

Ao63 Eider (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 132.000 vogels (januari-aantallen).

Toelichting Natura 2000-doel

Overwinterende eiders worden vooral aangetroffen in de Waddenzee en in de kustwateren. De vogels zijn grotendeels afkomstig uit andere delen van de Waddenzee (Duitsland, Denemarken) en uit de Oostzee. In de winter verblijft 15-20% van de flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de eider als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Het aspect 'leefgebied' heeft een 'matig ongunstige' beoordeling. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1980-1990, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 74.000 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom wordt een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie.

De belangrijkste knelpunten voor de eider als niet-broedvogel zijn visserij en een negatieve aantalsontwikkeling van de broedvogels in het buitenland (Oostzeegebied). Overbevissing heeft geleid tot een sterke uitdunning van natuurlijke kokkel-, mossel- en strandschelpbestanden, waardoor er voedseltekorten zijn ontstaan. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan met name uit het zorgen voor een gunstige voedselsituatie in het leefgebied in de winter. Hiervoor is een goed mosselzaadvisserijbeleid in de Waddenzee en Noordzeekustzone noodzakelijk. Daarnaast is het herstel van mossel- en oesterbanken in de Waddenzee een belangrijke maatregel die de voedselomstandigheden kan verbeteren. Er bestaat onduidelijkheid over de impact van de verslechterde omstandigheden in de broedgebieden op de aantallen in Nederland; wel is het duidelijk dat een belangrijk deel van de in Nederland overwinterende eiders uit het Oostzeegebied afkomstig is.

Ao65 Zwarte zee-eend (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 52.000 vogels (januari-aantallen).

Toelichting Natura 2000-doel

De in Nederland voorkomende zwarte zee-eend komt uit Scandinavië en Rusland en verblijft hier vooral van oktober tot mei. De zwarte zee-eend bezoekt in Nederland vrijwel uitsluitend zoute wateren en is in het binnenland rondt schaars. In de winter verblijft 6-7% van de flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de zwarte zee-eend als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Het aspect 'leefgebied' heeft een 'matig ongunstige' beoordeling. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 34.000 vogels is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de zwarte zee-eend als niet-broedvogel zijn verstoring (door o.a. scheepvaart en windmolenparken), schelpdiervisserij op strandschelpen (hierdoor neemt het voedselaanbod af) en een afname van het broedsucces in het buitenland. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan met name uit maatregelen ter verbetering van de voedselomstandigheden. Visserij die invloed heeft op bodemdieren waarvan de zwarte zee-eend afhankelijk is, dient te worden vermeden in de belangrijke foerageergebieden. Daarnaast dienen goede foerageergebieden te worden gevrijwaard van verstoring. Dit kan door het instellen van rustgebieden zonder visserij, beroepsvaart en recreatie. Het behalen van de gunstige staat van instandhouding is verder deels afhankelijk van het broedsucces in Scandinavië en Rusland.

Ao67 Brilduiker (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 4.600 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 200-doel

De brilduiker is een vrij kleine duikeend die in Nederland vooral voorkomt als doortrekker en wintergast in vaak grote open, maar ook wel in kleinere en meer besloten, wateren. In Nederland overwintert 1-2% van de Noordwest- en Midden-Europese flyway-populatie.

De staat van instandhouding van de brilduiker als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Het aspect 'leefgebied' heeft een 'matig ongunstige' beoordeling. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 2.700 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel niet wordt gehaald, daarom is voor de populatieomvang een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Het belangrijkste knelpunt voor de brilduiker als niet-broedvogel is een te laag voedselaanbod (driehoeksmosselen) in met name het IJsselmeer. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit het bevorderen van de voedselsituatie in met name het IJsselmeergebied, Deltagebied en de Waddenzee. Een toename van alternatief voedsel voor de afgenomen driehoeksmossel in de Nederlandse wateren is al deels ingezet door de verbetering van de waterkwaliteit en kan verder worden gestimuleerd met inrichtingsmaatregelen.

Ao68 Nonnetje (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 1.600 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

In Nederland is het nonnetje een echte wintervogel met de hoogste aantallen van begin december tot eind maart. In de winter verblijft 10-15% van de Noordwest en Centraal-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van het nonnetje als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Het aspect 'leefgebied' heeft een 'matig ongunstige' beoordeling. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 800 vogels is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor het nonnetje als niet-broedvogel zijn de verminderde vertroebeling van het water en daardoor de verplaatsing en moeilijkere vangbaarheid van de spiering en de verhoging van de watertemperatuur door klimaatverandering. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit het verbeteren van de voedselsituatie (stimuleren van de intrek van de spiering en het reduceren van de uitspoeling van deze soort) in met name het IJsselmeergebied, en het creëren van kraamkamers van vis waarin de voedselbeschikbaarheid voor het nonnetje kan worden bevorderd. Natuurontwikkelingsprojecten waaronder in het kader van de Programmatische Aanpak Grote Wateren brengen zowel kansen als risico's met zich mee. Enerzijds kan de voedselbeschikbaarheid een belangrijke impuls krijgen, maar anderzijds kan ook leefgebied voor het nonnetje verloren gaan. Op dit moment wordt geen natuurvergunning meer verleend voor spieringvisserij op het IJsselmeer. Gelet op de problemen met voedselbeschikbaarheid in het IJsselmeer lijkt het noodzakelijk deze situatie te continueren.

Ao6g Middelste zaagbek (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 3.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Noord-Europese (met name Noordwest-Russische) broedvogels arriveren in oktober in Nederland met een piek rond januari. De middelste zaagbek is vooral te vinden in zoute meren en getijdengebieden. In de winter verblijft ongeveer 7-10% van de Noordwest-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de middelste zaagbek als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1980-2010, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 3.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Ao7o Grote zaagbek (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 3.400 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

In Nederland is de grote zaagbek een uitgesproken wintervogel met de hoogste aantallen van eind november tot half maart. Een groot deel van de overwinteraars is rondom het IJsselmeer te vinden. In de winter verblijft 5% van de Noordwest- en Centraal Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de grote zaagbek als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Het aspect 'leefgebied' heeft een 'matig ongunstige' beoordeling. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 1.700 vogels is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de grote zaagbek als niet-broedvogel zijn de verminderde vertroebeling van het water en daardoor de afname en moeilijker vangbaarheid van spiering en de verhoging van de watertemperatuur door klimaatverandering. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit het verbeteren van de voedselsituatie (stimuleren van de intrek van spiering en het reduceren van de uitspoeling van deze soort) in met name het IJsselmeergebied en het creëren van kraamkamers van vis waarin de voedselbeschikbaarheid voor de grote zaagbek kan worden bevorderd.

Ao75 Zearend (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 60 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Zeearenden hebben een voorkeur voor grote open, waterrijke gebieden. Een groot deel van de zeearenden die in de winter in Nederland verblijven, zijn eigen broedvogels. Buitenlandse overwinteraars stammen voornamelijk uit Duitsland en Scandinavië. In de winter verblijft ongeveer 0,5% van de Europese populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de zeearend als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode 2015-2020, vanwege de recente sterke toename van het aantal vogels. Het huidige aantal van 60 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A094 Visarend (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 20 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De visarend pleistert met name in het najaar in waterrijke gebieden om te rusten en foerageren. In Nederland trekt waarschijnlijk 5-10 % van de Europese populatie door, waarvan een deel op grote hoogte passeert en geen duidelijke terreinbinding heeft. Het aandeel echte pleisteraars is lager.

De staat van instandhouding van de visarend als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1980-2010, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 25 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A103 Slechtvalk (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 270 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Voor open waterrijke gebieden zoals het Waddengebied en de Zuidwestelijke Delta oefenen een grote aantrekkingskracht uit op de slechtvalk. In de winter verblijft ongeveer 2% van de Europese (minus Russische) populatie in Nederland, waarvan de helft bestaat uit noordelijke overwinteraars.

De staat van instandhouding van de slechtvalk als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 2005-2015, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 270 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A125 Meerkoet (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 209.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De meerkoet kan met name in het najaar in geschikte wateren zoals het IJsselmeergebied, de Randmeren en de Zuidwestelijke Delta in grote concentraties voorkomen. In de winter wordt de verspreiding ruimer en is de soort ook steeds meer te vinden in o.a. graslandpolders. In de winter verblijft >30% van de Noordwest-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de meerkoet als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 222.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A127 Kraanvogel (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 260 vogels (seizoensmaximum).

Toelichting Natura 2000-doel

De kraanvogel kan worden aangetroffen in hoogvenen en natte heidegebieden en buiten de broedtijd ook in andere gebieden, zoals akkers en weilanden. In de trekperioden kan >20% (in sommige jaren >40%) van de flyway-populatie Nederland passeren, maar slechts een klein deel daarvan komt aan de grond. In de winter verblijft <0,1% van de flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de kraanvogel als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1989/1990-1998/1999, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 850 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A130 Scholekster (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 260.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De Waddenzee is het belangrijkste overwinteringsgebied van de scholekster, maar ook het Deltagebied herbergt tienduizenden vogels. Bij hoogwater concentreren ze zich in grote groepen op hoogwater-vluchtplaatsen. In de winter verblijft ongeveer 20-25% van de flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de scholekster als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie', 'leefgebied' en 'toekomstperspectief'. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980,

toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 130.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is voor de populatieomvang een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

De belangrijkste knelpunten voor de scholekster als niet-broedvogel zijn de voedselbeschikbaarheid (afname van mosselbanken) en de problemen in de Nederlandse broedgebieden. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit het verbeteren van de voedselsituatie in wadgebieden en estuaria, door onder andere maatregelen tegen schelpdiervisserij en door de aanleg en het herstel van mosselbanken. Het verbeteren van de gunstige staat van instandhouding voor de scholekster als niet-broedvogel is daarnaast afhankelijk van het broedsucces en de maatregelen die ter verbetering daarvan worden genomen.

A132 Kluut (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 10.200 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Met name in de periode van juli tot november komen grote aantallen kluten vanuit heel Noordwest-Europa naar het Waddengebied en de Zuidwestelijke Delta om te ruien. Met name in milde winters blijft een toenemend aandeel aan kluten in Nederland overwinteren. In de winter verblijft ongeveer 5% van de flyway-populatie in Nederland. Gedurende de trektijd loopt dit op tot ongeveer 20% van de flyway-populatie.

De staat van instandhouding van de kluut als niet-broedvogel wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstige' beoordeling de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Omdat de staat van instandhouding van het aspect leefgebied gunstig is, is behoud van de omvang en de kwaliteit ervan voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1980-1990, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 8.200 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is voor de populatieomvang een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Het belangrijkste knelpunt voor de kluut als niet-broedvogel is de reproductie die structureel te laag is om de populatie, ook als niet-broedvogel, op peil te houden. Het behalen van de gunstige staat van instandhouding voor de kluut als niet-broedvogel is derhalve mede afhankelijk van het broedsucces en de maatregelen die ter verbetering daarvan worden genomen.

A137 Bontbekplevier (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 2.400 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De bontbekplevier is als doortrekker en overwinteraar sterk gebonden aan getijdengebieden en rust tijdens vloed veelal op hoogwatervluchtplaatsen, welke zich kenmerken door geringe vegetatiebedekking. In Nederland overwintert 0,1% van de flyway-populatie van de ondersoort *hiaticula*, terwijl dit tijdens de doortrekperiode 4-7% van de flyway-populatie betreft. Van de ondersoorten *psammodroma* en *tundrae* verblijft in de trektijd naar schatting ongeveer 4% van de gezamenlijke flyway-populaties in Nederland, waarbij de onderlinge verhouding niet goed bekend is.

De staat van instandhouding van de bontbekplevier als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 4.600 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A138 Strandplevier (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 100 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De strandplevier verblijft in de doortrekperiode vrijwel uitsluitend in kustgebieden. Ze volgen meestal het getijdenritme en verblijven tijdens hoogwater op gemeenschappelijke rustplaatsen, welke zowel stranden als kwelders en schorren kunnen omvatten. In de winter verblijft minder dan 0,1% van de West-Europese & West-Mediterrane/West-Afrikaanse flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de strandplevier als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Het aspect 'leefgebied' heeft een 'matig ongunstige' beoordeling. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 50 vogels is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

Het belangrijkste knelpunt voor de strandplevier als niet-broedvogel ligt in de ontwikkeling in het broedgebied in Nederland, waardoor het reproductiesucces te laag is. Daarnaast is de gevoeligheid van de strandplevier voor verstoring buiten de broedtijd middelgroot, met name op hoogwatervluchtplaatsen. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, hangen grotendeels samen met de maatregelen die ter verbetering van het broedsucces dienen te worden genomen. Daarnaast zijn maatregelen nodig zoals het beperken van recreatie op met name de hoogwatervluchtplaatsen.

A140 Goudplevier (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 140.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Na de broedtijd komt de goudplevier naar Nederland om te eten op open graslanden en in mindere mate op akkers en wadplaten. In zachte winter blijven veel goudplevieren de gehele winter in Nederland, maar bij strenge vorst trekken ze vrijwel allemaal door naar Groot-Brittannië, Zuidwest-Europa en Noord-Afrika. Buiten de broedtijd verblijft 15-20% van de flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de goudplevier als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Het aspect 'leefgebied' heeft een 'matig ongunstige' beoordeling. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding

van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 67.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is voor de populatieomvang een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

De belangrijkste knelpunten voor de goudplevier als niet-broedvogel zijn klimaatverandering, waardoor de soort niet of pas later in het najaar naar Nederland trekt, verdroging, vermesting en intensieve agrarische werkzaamheden. Door verdroging en vermesting blijven de regenwormen (de belangrijkste prooi van de goudplevier), dieper in de grond en zijn daardoor onbereikbaar. Door vermesting verruigt de vegetatie waardoor het voedselaanbod voor de goudplevier afneemt en minder zichtbaar en bereikbaar wordt. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit vernattingsmaatregelen en maatregelen om de vermesting op vooral graslanden terug te dringen. Intensieve agrarische werkzaamheden zoals het omploegen van grond dienen daarnaast beperkt te worden om de voedselsituatie voor de soort op orde te houden.

A141 Zilverplevier (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 17.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De zilverplevier bevindt zich vrijwel uitsluitend in zoutwatermilieus (in de Waddenzee en delen van het Deltagebied) en is hier sterk gebonden aan wadplaten. De soort gebruikt gemeenschappelijke hoogwater-vluchtplaatsen in open, vlakke en schaars begroeide terreinen nabij de voedselgebieden. Buiten de broedtijd verblijft ongeveer 15% van de West-Siberische/West-Europese & West-Afrikaanse Flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de zilverplevier als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 32.000 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A142 Kievit (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 230.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Gedurende de winter komen vele exemplaren in Nederland overwinteren vanuit noordoostelijkere broedpopulaties. De kievit bewoont dan een scala aan open gebieden, veelal graslanden en in mindere mate akkers en recentelijk ook steeds vaker natte natuurgebieden en zoutwatergebieden. Buiten de broedtijd verblijft 10-15% van de flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de kievit als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van het aspect 'populatie'. De aspecten 'leefgebied' en 'toekomstperspectief' hebben een 'matig ongunstige' beoordeling. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 183.000 vogels.

De belangrijkste knelpunten voor de kievit als niet-broedvogel zijn de intensivering van agrarisch gebruik, met als gevolg grootschalige vermesting en verdroging en het lage broedsucces (in Nederland en in het buitenland). Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan met name uit vernattingsmaatregelen en maatregelen om de vermesting op vooral graslanden terug te dringen. Intensieve agrarische werkzaamheden zoals het omploegen van grond dienen daarnaast beperkt te worden om de voedselsituatie voor de soort op orde te houden.

A143 Kanoet (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 51.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Nederland is van belang voor de ondersoort *Calidris canutus canutus*, ofwel de 'Afrosiberische kanoet' en de ondersoort *Calidris canutus islandica* ofwel de 'Nearctische kanoet'. De kanoet is in Nederland gebonden aan de zoutwatermilieus en het getijdenritme van de Waddenzee en de zoute Delta. Kanoeten gebruiken gemeenschappelijke hoogwatervluchtplaatsen. In de winter verblijft ongeveer 30% van de Nearctische kanoeten in Nederland. Het aandeel voor de Afrosiberische kanoet is onbekend. Tijdens de doortrekpiek verblijft 20-40% van beide flyway-populaties in Nederland.

De staat van instandhouding van de kanoet als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 67.000 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A144 Drieteenstrandloper (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 4.500 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

In de winter verblijft de drieteenstrandloper bij de Noordzeekust. Ze foerageren en rusten langs de oplopende en wegtrekkende golven. Ook rusten ze op kustlocaties met een slikkige of stenige ondergrond in de schaduw van primaire duintjes. In de winter verblijft 5-7% van de Oost-Atlantische flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de drieteenstrandloper als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 16.500 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A147 Krombekstrandloper (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 380 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De krombekstrandloper is in Nederland een schaarse doortrekker, met name aan het einde van de zomer en begin najaar. Het grootste aantal bevindt zich in de Waddenzee langs de Friese vastelandskust en dan met name in het gebied Westhoek en Zwarte Haan. Gedurende de trekperiode verblijft 1-2% van de Oost-Atlantische-flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de krombekstrandloper als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 430 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A149 Bonte strandloper (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 190.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De bonte strandloper bevindt zich vooral in getijdengebieden en estuaria, met name in de Waddenzee en het Deltagebied. De soort gebruikt doorgaans met lage vegetatie begroeide kwelders, zand- en modderbanken, stranden en inlagen als gezamenlijke hoogwatervluchtplaatsen. In de winter verblijft ongeveer 20-25% van de flyway-populatie van de ondersoort *Calidris alpina alpina*, in Nederland. Van de ondersoort *Calidris alpina schinzii*, welke minder vaak voorkomt, is het percentage dat in Nederland verblijft onbekend.

De staat van instandhouding van de bonte strandloper als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 270.000 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A151 Kemphaan (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 3.700 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Met name in de nazomer trekken enkele duizenden exemplaren door Nederland. Een klein deel van deze vogels, voornamelijk de grotere hanen, blijven in de winter in Nederland hangen. Tijdens het vroege voorjaar komen er weer grotere aantallen door. Buiten de broedtijd verblijft 1% van de flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de kemphaan als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van het aspect 'populatie' en 'toekomstperspectief'. De aspecten 'leefgebied' en 'verspreidingsgebied' hebben een 'matig ongunstige' beoordeling. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een

toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 2.400 vogels is deze opgave haalbaar.

Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de kempfaan als niet-broedvogel zijn gelijk aan de knelpunten in de broedgebieden. Ook buiten de broedtijd zijn kempfaanen afhankelijk van natte graslanden als geschikt foerageergebied. Als gevolg van vermessing en ontwatering is er een lagere diversiteit aan ongewervelden in graslanden te vinden, waardoor de kempfaan minder voedsel kan vinden. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, hangen grotendeels samen met de maatregelen die ter verbetering van het broedsucces dienen te worden genomen. Daarnaast dient rond de geschikte slaappleaatsen voor de kempfaan, doorgaans ondiepe wateren in open gebieden, vegetatiesuccessie te worden voorkomen om de slaappleaats open en daarmee veilig te houden. Het is daarnaast belangrijk dat geschikte slaappleaatsen in de buurt liggen van foerageergebieden.

A156 Grutto (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 15.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Grutto's verzamelen zich voor en na de broedtijd in groepen in natte natuurgebieden en op plasdrassen in agrarisch gebied om gezamenlijk te rusten en te foerageren. Waarnemingen van grutto's in de winter betreffen waarschijnlijk allemaal vogels van de ondersoort *islandi*. Buiten de broedtijd verblijft 40% van de flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de grutto als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Het aspect 'leefgebied' heeft een 'matig ongunstige' beoordeling van de verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1984-1994, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 7.100 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel nog niet wordt gehaald, daarom is voor de populatieomvang een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

Het belangrijkste knelpunt voor de grutto als niet-broedvogel is de ontwikkeling in de broedpopulatie binnen Nederland. Daarnaast zijn vermessing, intensivering van agrarisch gebruik (het voedselaanbod neemt hierdoor af en is moeilijker bereikbaar) en verdroging (dit zorgt ook voor een afname van het voedselaanbod en minder geschikt wordende slaappleaatsen) knelpunten. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, hangen grotendeels samen met de maatregelen die ter verbetering van het broedsucces worden genomen. Verder zijn er maatregelen nodig om het waterpeil te verhogen (vernattingsmaatregelen), de intensieve agrarische werkzaamheden te verminderen of te stoppen, en maatregelen om de vermessing terug te dringen zodat de foerageergelegenheid verbetert.

A157 Rosse grutto (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 42.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Nederland is van belang voor twee flyway-populaties: voor de ondersoort *Limosa lapponica taymyrensis* (voor- en najaarstrek) en de ondersoort *Limosa lapponica lapponica* (overwinteren). Rosse grutto's zijn vrijwel uitsluitend in intergetijdgebieden te vinden en het voorjaar zijn ze langs de kust ook op graslanden met

veel emelten aan te treffen. Bij vloed concentreren ze zich op hoogwatervluchtplaatsen. In de piekperiode van de doortrek (mei) zijn ongeveer 130.000 tot 200.000 rosse grutto's in Nederland aanwezig, behorende tot beide ondersoorten. In de winter verblijft 40% van de Noord-Europese/West-Europese flyway-populatie van de ondersoort *lapponica lapponica* in Nederland.

De staat van instandhouding van de rosse grutto als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 66.000 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A160 Wulp (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 86.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Meer dan honderdduizend wulpen vanuit noordelijkere streken komen naar Nederland om te overwinteren of om energie op te bouwen. Ongeveer driekwart van deze vogels verblijft in het Waddengebied, waar in grote gemeenschappelijke slaapplekken wordt gerust op bijvoorbeeld kwelders. In de winter verblijft 22-30% van de Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de wulp als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de jaren 1980-1990, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 126.000 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A161 Zwarte ruit (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 2.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De zwarte ruit prefereert in de winter ondiepe en de meest slijkige delen van getijdengebieden (Zuidwestelijke Delta). Kleinere aantallen zijn te vinden in het binnenland (rivierengebied). Bij vloed rust de soort op gemeenschappelijke rust- en hoogwatervluchtplaatsen op stranden en randen van kwelders. In de winter verblijft minder dan 0,2% van de Noord & Zuid-Europese en Noord & West-Afrikaanse flyway-populatie in Nederland. In de doortrekperiode is dit 3-4%.

De staat van instandhouding van de zwarte ruit als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van het aspect 'populatie'. De aspecten 'leefgebied' en 'toekomstperspectief' hebben een 'matig ongunstige' beoordeling. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 1.000 vogels is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de zwarte ruit als niet-broedvogel zijn eutrofiëring en kwaliteitsvermindering van de broedgebieden in Fenno-Scandinavië. Mogelijk is ook de situatie in de Afrikaanse overwinteringsgebieden een drukfactor. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, worden met name in de Dollard verwacht. Hier worden maatregelen genomen die de

kwaliteit van het leefgebied zullen verbeteren door de stikstofrijke afwatering op de Dollard in te perken en derhalve een gunstig effect zullen hebben op de soort. Ook kan de zwarte ruiters mogelijk profiteren van maatregelen in het kader van het Meerjarig Adaptief Programma Eems-Dollard 2050 teneinde de ecologische kwaliteit van de Eems-Dollard (buiten de winter kerngebied van de zwarte ruiters) te verbeteren.

A162 Tureluur (categorie B)

Natura 2000-doel

Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 23.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

In Nederland overwinteren naast een deel van de eigen broedvogels, ook de IJslandse (ondersoort *robusta*) en Britse (ondersoort *totanus*) flyway-populaties. Overwinterende en doortrekkende tureluurs concentreren zich voornamelijk in het Waddengebied en de Zuidwestelijke Delta. In de winter verblijft ongeveer 3-4% van de IJslandse en de Britse flyway-populaties in Nederland. Tijdens de trektijd verblijft ongeveer 21-31% van de Noord-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de tureluur als niet-broedvogel wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘matig ongunstige’ beoordeling van alle vier de aspecten. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 20.000 vogels.

Het belangrijkste knelpunt voor de tureluur als niet-broedvogel is de afname van het broedsucces in het buitenland als gevolg van intensivering van landgebruik. Deze knelpunten spelen ook in Nederland, maar omdat de flyway-populatie die in Nederland broedt, veelal niet in Nederland overwintert, is dit van beperkte invloed op de Nederlandse niet-broedende tureluurs. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, zijn waarschijnlijk beperkt omdat de belangrijkste knelpunten in de broedgebieden liggen. Wel moeten in Nederland geschikte rust- en foerageergebieden worden uitgebreid, bijvoorbeeld door het verhogen van de waterstand en aanleg van plasdrassen en het bieden van voldoende rust door bijvoorbeeld nabij hoogwatervluchtplaatsen de waterrecreatie te beperken.

A164 Groenpootruiter (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 1.600 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Groenpootruiters concentreren zich tijdens de najaars- en voorjaarsrek in Nederland voornamelijk in intergetijdengebieden. In het intergetijdengebied variëren hoogwatervluchtplaatsen van schaars begroeide kwelders, randen van plassen en inlagen en binnendijkse graslanden. Tijdens de trekperiode verblijft 3-5% van de Oost-Atlantische flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de groenpootruiter als niet-broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht voor het leefgebied voor een toekomstige gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 1.700 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A169 Steenloper (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 6.100 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De steenloper komt alleen voor in kustgebieden, met name in de Waddenzee en in de Delta. Als foerageer-habitat gebruikt de soort strekdammen, havenhoofden, besteede dijken en mossel- en oesterbanken. In de winter verblijft 3% van de flyway-populatie afkomstig uit Noordoost-Canada en Groenland in Nederland en tijdens de doortrek in het najaar verblijft 7% van de flyway-populatie uit de Scandinavische en Russische broedgebieden in Nederland.

De staat van instandhouding van de steenloper als niet-broedvogel wordt als 'matig ongunstig' beoordeeld vanwege een 'matig ongunstig' beoordeling van alle vier de aspecten. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 4.800 vogels.

De belangrijkste knelpunten voor de steenloper als niet-broedvogel zijn het stijgen van de zeespiegel als gevolg van klimaatverandering, het verdwijnen van mosselbanken door overbevissing en de ontwikkelingen in het buitenland als gevolg van klimaatverandering. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, liggen vooral in het creëren van een geschikt voedselaanbod, bijvoorbeeld door het herstellen van de mosselbanken in de Waddenzee. Daarnaast dienen goede foerageergebieden langs de hele kust ontzien te worden van negatieve ontwikkelingen zodat er geen foerageergebied verdwijnt, zoals door kustversterking en havenontwikkeling.

A175 Grote jager (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 190 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De grote jager bevindt zich met name op open zee maar kustwateren worden niet gemedend. De soort is vaak te vinden bij vistrawlers. Met name op het Nederlands Continentaal Plat (NCP) komen ze in de trektijd wijdverspreid voor. In de winter verblijft minder dan 1% van de wereldpopulatie in Nederland (inclusief NCP). In de doortrekperiode verblijft maximaal 20% van de wereldpopulatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de grote jager als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1990-2005, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 240 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A177 Dwergmeeuw (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 14.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De dwergmeeuw is als doortrekker met de grootste aantallen in april voornamelijk te vinden op de Noordzee en in het IJsselmeergebied. Ook tijdens de najaarstrek en in de winter verblijft de soort in Nederland, voornamelijk op de Noordzee. Tijdens de voorjaartrek trekt naar verwachting ongeveer 40-100% van de flyway-populatie door Nederland. De relevante flyway-populatie is de populatie die zich beweegt tussen de broedgebieden in Noordoost-Europa en voornamelijk overwintert op diverse zoute wateren zoals de Oostzee, de Noordzee, de Atlantische Oceaan en de Middellandse Zee.

De staat van instandhouding van de dwergmeeuw als niet-broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1990-2005, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 14.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A187 Grote mantelmeeuw (categorie B)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 17.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De grote mantelmeeuw verblijft in de winter op en langs Nederlandse wateren waaronder het Nederlands Continentaal Plat (NCP). Op de Noordzee overzomert de soort ook in klein aantal. Op de Noordzee komen ze in lage dichtheden voor, bijvoorbeeld bij viskotters en offshore platforms. In de winter verblijft ongeveer 5-10% van de flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de grote mantelmeeuw als niet-broedvogel wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld vanwege een ‘zeer ongunstige’ beoordeling van de aspecten ‘populatie’ en ‘toekomstperspectief’. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de periode rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie van 11.000 vogels, daarom is voor de populatieomvang een uitbreidingsdoelstelling geformuleerd.

De belangrijkste knelpunten voor de grote mantelmeeuw als niet-broedvogel is de afname van de broedpopulatie in het buitenland en visserij. Een maatregel die ertoe kan bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, is het aanpassen van het beleid rond discards, dat zou leiden tot een grotere voedselbeschikbaarheid. Verder zijn de maatregelen waarschijnlijk beperkt effectief, omdat de afname samenhangt met drukfactoren in het broedgebied en de oorzaak derhalve buiten Nederland ligt.

A190 Reuzenster (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 55 vogels (seizoensmaximum).

Toelichting Natura 2000-doel

De reuzenster is in Nederland een doortrekker die met name in de nazomer verzamelt in slaapplekken langs grote zoete wateren zoals het Lauwersmeergebied en de Friese IJsselmeerkust. In Nederland pleistert 3% van de Baltische flyway-populatie.

De staat van instandhouding van de reuzenster als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1980-2010, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 130 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A197 Zwarte stern (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 30.000 vogels (seizoensmaximum).

Toelichting Natura 2000-doel

De meeste zwarte sterns zijn gedurende de trektijd, met name in de nazomer, in Nederland te vinden. De soort foerageert op de grote wateren, met name in het IJsselmeergebied en verzamelt zich 's nachts op slaapplekken op kale of schaars begroeide eilanden. In de nazomer pleistert 3-4% van de Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de zwarte stern als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'populatie' en 'toekomstperspectief'. Het aspect 'leefgebied' heeft een 'matig ongunstige' beoordeling. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied kan zorgen voor uitbreiding van de huidige populatie. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Bij het huidige aantal van rond de 15.000 vogels is deze opgave haalbaar. Op het moment dat dit bereikt is, is in ieder geval een nieuwe beoordeling nodig van het landelijk doel.

De belangrijkste knelpunten voor de zwarte stern als niet-broedvogel zijn de inperking van eutrofiëring waardoor de aanvoer van voedingsstoffen is afgenomen en het ontbreken van natuurlijke oevers met ondiepe wateren en rijkelijke oevervegetaties, waardoor de vispopulatie lijdt aan het gebrek aan nutriënten. Dit zorgt uiteindelijk voor voedselgebrek voor de zwarte stern. Ook een dalende visstand als gevolg van de opwarming van de grote wateren zorgt voor een voedselgebrek voor de zwarte stern. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, bestaan uit het verbeteren van de voedselsituatie, zoals het herstel van de vispopulaties, met name die van spiering en/of andere kleine, pelagisch levende vis, in het IJssel- en Markermeer. Ook de aanleg van meer natuurlijke oevers met ondiepe wateren en rijke oever- en moerasvegetatie zal tot een betere voedselsituatie leiden.

A199 Zeekoet (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 88.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De zeekoet is bijna het gehele jaar door (met een piek in februari) op grote delen van de Noordzee te vinden, met name op het Nederlands Continentaal Plat. Vooral in november duikt de soort ook op in de kustwateren. In de winter verblijft 2-3% van de flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de zeekoet als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1990-2005, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 128.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A200 Alk (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 65.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

De alk verblijft het gehele jaar op het Nederlands Continentaal Plat (NCP) en is hier een schaarse zomergast tot vrij talrijke wintergast. Ten zuidwesten van de Doggersbank, de Oestergronden en ten zuiden van de Zeeuwse Banken en in een smalle strook langs de Nederlandse kust komen hoge dichtheden voor. In het late najaar en in de winter verblijft ongeveer 15% van de Noordwest-Europese populatie in het Nederlandse Noordzeegebied.

De staat van instandhouding van de alk als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1990-2005, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 94.000 vogels laat zien dat dit landelijke doel momenteel wordt gehaald.

A701 Taigarietgans (categorie C)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor de uitbreiding tot een populatie van ten minste 80 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Kleine aantallen van deze zeer zeldzame wintergast komen nog sporadisch voor in beek- en rivierdalen in Oost- en Zuid-Nederland, waar een voorkeur bestaat voor relatief kleinschalige agrarische landschappen nabij natte heide- en hoogveengebieden. Ondiepe rustige wateren in de heide en het hoogveen worden daar als slaapplek gebruikt. In de winter verblijft <0,1% van de Centrale flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de taigarietgans als niet-broedvogel wordt als 'zeer ongunstig' beoordeeld vanwege een 'zeer ongunstige' beoordeling van de aspecten 'verspreidingsgebied', 'populatie' en 'toekomstperspectief'. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op wat ecologisch mogelijk is binnen een termijn van ongeveer 25 jaar. Hoewel de omvang en de kwaliteit van het leefgebied in Nederland ruim voldoende is, is de verwachting dat in 2050 de aantallen behorende bij een gunstige populatieomvang niet worden gehaald vanwege een gewijzigde migratiestrategie.

Vanwege de zachtere winters als gevolg van klimaatverandering komt de taigarietgans vrijwel niet meer naar Nederland om te overwinteren. Daarnaast zijn er ontwikkelingen in het buitenland die een knelpunt vormen voor de populatie. Zo wordt er veel gejaagd op de taigarietgans en is er mogelijk sprake van veel verstoring, habitatverlies fragmentatie en/of degradatie van het leefgebied. Maatregelen die ertoe kunnen bijdragen dat de staat van instandhouding verbetert, zijn niet mogelijk omdat de oorzaak van de zeer kleine populatieomvang buiten Nederland ligt.

A702 Toendrarietgans (categorie A)

Natura 2000-doel

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 23.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Natura 2000-doel

Een combinatie van een geschikte en verstoringsvrije slaappleats met gebieden die voldoende voedsel-aanbod hebben, is van belang voor de toendrarietgans. Slaappleatsen omvatten meestal meren en (zand) plassen of ondergelopen gebieden, inclusief plasdras situaties op akkers. In de winter verblijft tot ongeveer 45% van Siberische/Noordoost- en Zuidwest-Europese flyway-populatie in Nederland.

De staat van instandhouding van de toendrarietgans als niet-broedvogel wordt als 'gunstig' beoordeeld. Omdat de staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende. De benodigde draagkracht van het leefgebied voor een toekomstig gunstige populatie is gebaseerd op de jaren 1990-2000, toen de soort in een gunstige staat verkeerde. Het huidige aantal van 75.000 vogels laat zien dat het landelijke doel momenteel wordt gehaald.

Dit is een uitgave van:

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
Bezuidenhoutseweg 73 | 2594 AC Den Haag
Postbus 20401 | 2500 EK Den Haag
t (070) 379 8911

Concept ten behoeve van de internetconsultatie
9 april 2025